

Podrobný seznam map, plánů a vyobrazení svazku č. 31 – Jaroměř

Sestavili Tomáš Burda, Jaroslav Gavrnoch, David Doubrava, Günter Fiedler, Karel Kuča, Olga Mertlíková, Eva Semotanová, Jiří Slavík, Robert Šimůnek, Přemysl Štych, Eva Tichomirovová, Jana Vojtíšková, Klára Woitschová

Obálka

Obr. č. 1: Znak města Jaroměře k roku 2020. Grafické zpracování Petr Tomas. – Ve znaku města je lvíce (s jedním ocasem) s trnovou korunou. Nepochopením heraldických pravidel v 17. a 18. století se stalo, že místo lvíce byl zobrazen lev se dvěma ocasy (příkladem je kamenný znak na jaroměřské zvonici v sousedství farního kostela).

Obr. č. 2: Jaroměř od severu, cca 30. léta 18. století. *Jaromirzitz.* Friedrich Bernhard Werner. Fotografie originální perokresby, zničené za 2. světové války. Skleněná deska, výška 180 mm, šířka 240 mm. Archiv Štenc, Praha, negativ č. 46789d-4367. Sken Archiv Štenc, Praha.

Textové listy

Obr. č. 3: Nejstarší pečeť města Jaroměře, 1309. Pečeť je přivešena na listině vydané 2. srpna 1309, v níž rychtář Reblinus, konšelé a obec města Jaroměře přísahají věrnost a poslušnost královně vdově Elišce Rejčce a její dceři Anežce. Opis: + *SIGILLVM . CIVIVM . IN . GER-MIR.* Okrouhlá pečeť z přírodního vosku, průměr 55 mm. Uprostřed úponky zdobeného pečetiho pole je štít se znamením dvojí stupnice vrcholy obrácenými k sobě. Moravský zemský archiv v Brně, fond Augustiniáni Stráně Brno, inv. č. 12, sign. 41: V.4. Foto Moravský zemský archiv v Brně. – Otsík pečeti: Městské muzeum v Jaroměři, bez inv. č. – Královna Eliška Rejčka se jako dvojnásobná královna-vdova obrátila listinou vydanou v dolnorakouském Neuburgu 18. srpna 1308 na svá města (Hradec Králové, Vysoké Mýto, Poličku, Chrudim, Jaroměř) s oprávněnými finančními nároky (vdovský důchod pro ni a její dceru), které jí připsali před smrtí oba manželé, tedy Václav II. a Rudolf I. Habsburský, a které jí dlužila královská komora. Zástavou dlužné částky byly příjmy z berně těchto pěti královských měst. Jaroměřská listina z 2. srpna 1309 je vlastně odpovědí (města) královně, a to jedinou svého druhu, která se z odpovědí oněch pěti královských měst dochovala.

Obr. č. 4: Pečeť města Jaroměře, 1575. Jedná se o typ pečeti používané od druhé poloviny 15. století do roku 1788. Na dole zakulaceném štítu je umístěna lvíce, nekorunovaná, s jedním ocasem, obrácená ve skoku doprava a otočená trnovou korunou. Kolem hořejší části štítu je naznačena poskládaná stužka s nápisem. Opis: *Sigillum . Ciuitatis . de . iaromirz.* Červený vosk (právo pečetiit červeným voskem obdržela Jaroměř roku 1506), průměr 44 mm. Od roku 1511 se též používala malá pečeť bez trnové koruny o průměru 26 mm. Opis: *Sigilll . CIVITATIS IAROMIR.* Nová forma malé pečeti rovněž bez trnové koruny byla pořízena v roce 1575, průměr 28 mm. Opis: *SIGILL: REG: CIVITAT: DOTAL: IAROMIRII . AD . ALBIM.* Archiv Národního muzea, Eichlerova sbírka, karton č. 24, Hradecko – Jaroměř. Foto Klára Woitschová. – Otsík pečeti: Městské muzeum v Jaroměři, bez inv. č.

Obr. č. 5: Kamenný znak města Jaroměře na východní straně zvonice kostela sv. Mikuláše, 1707. Václav Novák. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/5. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Znak města vycházel z městské pečeti. Až do pořízené nového pečetiidla s nekorunovaným lvem a trnovou korunou v roce 1788 byla na úředních dokumentech používána pečeť se lvicí v trnové koruně. Přesto se ale ve znaku na zvonici a později na mariánském sloupu už objevuje lev otočený trnovou korunou, ale navíc s korunou na hlavě. Zda byla změna lvíce za lva, coby symbol Českého království, snahou vylepšit městský znak umístěný na frekventovaných místech, se už asi nedozvíme.

Obr. č. 6: Pečeť města Jaroměře, 1818. Jedná se o typ pečeti používané od roku 1788. Nepochopením skutečného důvodu výměny pečetiho obrazu v 15. století došlo ke konci 18. století k záměně lvíce za nekorunovaného, dvojcísaře lva otočeného trnovou korunou. Opis: *SIGILLVM REG : ET DOTAL . CIVITATIS IAROMIR AD ALBIM.* Červený vosk, průměr 34 × 40 mm. Archiv Národního muzea, Eichlerova sbírka, karton č. 24, Hradecko – Jaroměř. Foto Klára Woitschová.

Obr. č. 7: Jan Žižka před Jaroměří v roce 1421 (domovní znamení na náměstí, dům č. p. 53). Václav Novák. Fotografie, výška 130 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 8: Rekonstrukční model Jaroměře v 15. století. Dle podkladů Vladimíra Wolfa a Zdeňka Bergera zhotovil Jiří Škopek roku 1961. Sádra, výška 390 mm, šířka 840 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6024. Foto Karel Hanuš.

Obr. č. 9: Kostel sv. Mikuláše, zvonice, děkanství a věž Panna, 16. století. Rekonstrukční kresba Roberta Řemínka, 1975. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/5 (fotografie Václava Nováka). Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 10: Veduta Jaroměře v pozadí s Novým Bydžovem, 1536/1537. *Germirs.* Mathias Gerung, kolorovaná perokresba, výška 370 (320) mm, šířka 480 (425) mm. Universitätsbibliothek Würzburg, Delin. VI,5,33. Sken Universitätsbibliothek Würzburg. Detail Jaroměře srov. mapový list č. 40, obr. č. 92 (tamtéž komentář k celému listu i veduté Jaroměře).

Obr. č. 11: Jaroměř od severu, cca 30. léta 18. století. *Jaromirzitz.* Friedrich Bernhard Werner. Fotografie originální perokresby, zničené za 2. světové války. Skleněná deska, výška 180 mm, šířka 240 mm. Archiv Štenc, Praha, negativ č. 46789d-4367. Sken Archiv Štenc, Praha.

Obr. č. 12: Jaroměř od severovýchodu, 1746. Anonym. Votivní olejomalba se sv. Mikulášem a vedutou Jaroměře v pravém dolním rohu. Výška 1500 mm, šířka 1100 mm, výřez. Římskokatolická farnost Jaroměře. Foto Václav Novák. – Veduta Jaroměře na obraze sv. Mikuláše byla až do poloviny 90. let 20. století, kdy se regionální historikové dozvěděli o existenci tzv. würzburského alba, považována za nejstarší vyobrazení města. V levé části veduty je chrám sv. Mikuláše se severní věží, před ní vyčnívá nad tehdy dřevěnou budovou děkanství věž městské brány se zvonici, jižní straně náměstí dominuje radniční věž. Barokní podobu dostala až po požáru v roce 1670. Vpravo uzavírá západní část náměstí Pražská brána. Zástavba ulice Na Valech a podél severní strany Malé Varty v popředí obrazu vystihuje základní půdorys a konfiguraci terénu této části města, a to náměstí na vyvýšené ostrožně, opevněné původně hradebním valem s baštami.

Obr. č. 13: Požár kostela sv. Mikuláše (1670), první polovina 18. století. Anonym. Dřevořezba, výška 335 mm, šířka 235 mm. Městské muzeum v Jaroměři, sign. 6652. Foto Václav Novák. – Neznámý autor zachytil podobu chrámu sv. Mikuláše se severní věží a hodinami, městskou branou se zvonici a nejbližším okolím během požáru v roce 1670. Již v 16. století zastavěla školní budova z poloviny západní průčelí kostela. Nad školou se do roku 1548 tyčila jižní věž kostela. Ze zbytku věže, zničené požárem v téměř roce, byl byt učitele, do něhož vedly schody z pavlače školy. Před volnou polovinou průčelí kostela, kudy se vcházelo, byla v roce 1590 postavena předsíní v renesančním slohu. Budova přiléhající ke zvonici je děkanství. Sousoší sv. Václava na koni nad branou zvonice pochází z roku 1707.

Obr. č. 14: Radnice, první polovina 18. století. Anonym. Dřevořezba, výška 335 mm, šířka 235 mm. Městské muzeum v Jaroměři, sign. 6651. Foto Václav Novák. – Budova radnice byla po požáru v roce 1548

přestavěna v renesančním slohu. Hladkou fasádu jednopatrové stavby zdobily tři horizontálně dělené štíty a uprostřed se tyčila cibulová věž s orlojem. Pod radnicí vedla nová klenutá fortna k lávce přes feku Labe. Starou fortnu odkoupil v roce 1573 majitel sousedního domu č. p. 17. V radnici byly kromě úředních místností též uloženy zbraně určené pro obranu města. Ještě v roce 1597 konšelé zakoupili 31 ručnic. Po požáru v roce 1670 a následné přestavbě zůstala v původním stavu vnitřní dispozice budovy radnice, přičemž fasáda byla zbarokizována. Oba reliéfy jsou vystaveny ve stálé historické expozici městského muzea v bývalém zásobovacím úřadu v Josefově.

Obr. č. 15: Jaroměř od severu / severozápadu na formuláři výučního listu, cca 1820. Mědirytina, výška 320 mm, šířka 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 8096. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Autor předlohy vystihl poměrně věrně polohu i podobu města. Naznačil ve zkratce zástavbu Pražského předměstí, zvýšenou úroveň náměstí (nad okolím), jehož západní část uzavírá Pražská brána a východní stranu chrám sv. Mikuláše, brána se zvonici a před ní stojící budova děkanství. Nad domy jižní strany náměstí se nepřehlédnutelně tyčí věž radnice. Domy na Vartách a kolem kostela sv. Jakuba jsou jen zlehka načrtnuté. V pozadí veduty autor zobrazil severní stranu pevnosti Josefov s Korunní branou. Uprostřed nad hradbami se vypíná věž kostela Nanebevstoupení Páně a vpravo od něj je patrná věž Starého pavilonu. Uprostřed veduty je zavěšen znak města se lvem obtočeným trnovou korunou, otočeným do prava.

Obr. č. 16a: Západní část náměstí s Pražskou branou, stav před 1823. *Západní městská brána v Jaroměři do roku 1823. Podle popisu v Paměti Jaroměře od Knapa na straně 83.* Václav Pácalt. Kresba, výška 275 mm, šířka 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 418/2151. Foto Karel Hanuš. – Zatím není známe žádné vyobrazení Pražské brány z vnitřku města. Máme pouze její popis, jež uveřejnil KNAPP, Antonín: Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem. Jaroměř 1887, s. 83: *„Vedle domu čísla 38. bývaly od starodávna masné krámy, do kterých se vcházelo velkými vraty. Mezi krámy masnými a domem čís. 39. stávala věž, která obě pořadí domů spojovala, při které od masných krámů k domu řečenému chodba přízděná, podklenutá šla; spodem pod touto chodbou byl průjezd skrze věž s dvěma vysokými, do špičky klenutými branami, kudy z náměstí se dolů jezdilo. Věž měla střechu mansardskou, dosti vysokou, s 4 výhledů“.* Z tohoto popisu vychází Pácaltova kresba.

Obr. č. 16b: Krytý dřevěný most přes Labe, pohled k náměstí, stav před 1831. *Most přes Labe v Jaroměři až do roku 1831.* Václav Pácalt. Kresba, výška 275 mm, šířka 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 11/80/2157. Foto Karel Hanuš. – Podobu brány stojící bezprostředně za dřevěným mostem směrem k náměstí dokumentuje J. Venuto, který ji na vlastní oči ještě mohl vidět. Krytý dřevěný most s branou je zakreslen v mapě (srov. mapový list č. 5, mapa č. 8), A. Knapp píše o *„ne tuze vysoké bráně, skrze kterou se na krytý labský most jezdilo, brána měla jedno okno a mansardskou střechu“.* O zachycení pravděpodobného vzhledu mostu a přilehlé brány se pokouší amatérská kresba V. Pácalta. Vpravo vedle mostní brány ještě nakreslil domek zvaný Turínka. V přízemí měla být klenutá chodba k Labi s propustí dešťové vody do Labe. V 1. patře se nacházela světnice a z pudy se do brány vcházelo.

Obr. č. 17a: Pražské předměstí u kaple sv. Anny, 1836. *Vor Jaromierz. Gez. Nic. Baier. Lithogr. Wach.* Litografie, výška 90 mm, šířka 110 mm. In: Denkbuch über die Anwesenheit Ihrer K. K. Majestäten Franz des Ersten und Caroline Auguste in Böhmen im Jahre 1833. Prag 1836. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 9304. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Jedna ze slavobran, které roku 1833 měly vítat v Jaroměři císaře Františka s manželkou, stála před kaplí sv. Anny. Kolem ní vedla až do roku 1820 silnice do Hradce Králové. Pod kaplí tekli pramen, bylo zde i máchadlo. Kousek nad kaplí byla studna prvního městského vodovodu. Kaple byla postavena v roce 1752 z dobrovolných příspěvků věřících. Po necelých třiceti letech však byla prodána v dražbě. Kupující se ve smlouvě musel zavázat, že z kaple neudělá příbytek a že ponechá studánku i s odpadem. Netrvalo však dlouho a po opětném vysvěcení kaple znovu sloužila k církevním účům.

Obr. č. 17b: Pražské předměstí s křižovatkou cestu řetězového mostu, 1836. *K. Stadt Jaromierz. Gez. Nic. Baier. Lithogr. Wach.* Litografie, výška 90 mm, šířka 110 mm. In: Denkbuch über die Anwesenheit Ihrer K. K. Majestäten Franz des Ersten und Caroline Auguste in Böhmen im Jahre 1833. Prag 1836. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 9304. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Další slavobrána k přivítání císařského páru se nacházela před řetězovým mostem. Cesta vlevo procházela k domům a hospodářským dvorům v ulici Na Kamení, prostřední, kde stála slavobrána, vedla přes klenutý mostek od Hradce Králové (Hradecké silnice) a přes město k Náchodu a vlevo směřovala cesta k můstku přes mlýnský náhon vytékající z Labe.

Obr. č. 18: Řetězový most přes Labe, před 1840. *Die Kettenbrücke bei Jaromirsch. Gez. u. lith. v. R. Bürger.* Litografie, výška 220 mm, šířka 305 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6861. Foto Karel Hanuš. – Řetězový most přes Labe na náměstí byl postaven v roce 1831 podle projektu inženýra Bedřicha Schnircha. Je druhým nejstarším v Čechách. Jeho pilíře měly na výšku asi šest metrů a připomínaly brány. Pamětníci vzpomínali, že se most houpal i při malém zatížení. Nebyl vybaven chodníky. Táhla nosných řetězů nesla silné podélné trámy, na nichž ležely mostnice. Za pravým pilířem začíná městská část zvaná Sladovny, nalevo je Podzidní mlýn a nad ním Pražská brána. Most si při své návštěvě pevnosti Josefov a poté Jaroměře v roce 1836 prohlédl císař Ferdinand. Dva články z řetězového mostu se při jeho demolici v roce 1883 dostaly do jaroměřského muzea.

Obr. č. 19: Jaroměř od jihu, údajně 1850. *Jaroměř v roce 1850.* Václav J. Zauzal. Kresba tužkou, výška 121 mm, šířka 356 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 9306. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Václav Zauzal byl jaroměřský měšťan a napsal několik článků o staré Jaroměři. Je patrně i autorem kresby. Po levé straně lze vidět řetězový most přes Labe a zástavbu celého náměstí. Chodba pod radnici vede ke staré lávce přes Labe a poté na Ostrov. Kresba dále zobrazuje Malou a Velkou Vartu, Kotoulouvký most a zástavbu před kostelem sv. Jakuba. Ze severovýchodní strany obklopuje město dramaticky hornatá krajina.

Obr. č. 20: Náměstí, výzdoba u příležitosti návštěvy císaře Františka Josefa I., 1880. Fotografie, výška 190 mm, šířka 240 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Slavobránami, českými nápisy a prapory vyzdobená Jaroměř vítala v červnu roku 1880 císaře Františka Josefa I., který u příležitosti svých padesátin objížděl monarchii. Událost přivedla do města hodně lidí z širokého okolí. V Jaroměři navštívil chrám sv. Mikuláše, měšťanskou školu a přespal ve vile továrníka Josefa Etricha. Jeho návštěvu dodnes připomíná pamětní deska ve foyeru vily. Malí chlapi v popředí fotografie využili stojan na čerpání vody ze studny, aby na tu slávu lépe viděli.

Obr. č. 21: Náměstí, část severní a jižní strany, před 1883. Karel Zelený. Fotografie, výška 90 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Josefůvský fotograf Karel Zelený pořídil velmi cenný snímek náměstí, ale především tří domů před jejich plánovanou demolici v roce 1883 (tento rok je současně datem ante quem pořízení fotografie), a to kvůli propojení náměstí s Ostrovem. Jednalo se o třetí až pátý dům vpravo. Jejich posledními majiteli byli krupař František Exnar, obchodník Josef Bukovský a řezník Hynek Rydl (U Tří kaprů). V posledně jmenovaném

domě (v pořadí třetí) se roku 1881 narodil vynikající český sochař a medailér Otakar Španiel.

Obr. č. 22: Náměstí, zadní trakt domů jižní strany, před 1883. Fotografie, výška 120 mm, šířka 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Pohled na ještě neporušenou řadu zadních fasád domů jižní strany náměstí umožňuje unikátní fotografie neznámého autora. Velké stavební proměny čekaly i na samotný Ostrov pod náměstím. Stály zde domky se zeleninovými zahradami, u některých krámký, kde se prodávalo cukroví a kolem nich se rozprostíraly louky. Datem ante quem pořízení fotografie je rok 1883 (srov. komentář k obr. č. 21).

Obr. č. 23: Zadní fasády domů jižní (jihovýchodní) fronty náměstí, 80. léta 19. století. *Jihovýchodní strana Jaroměře.* Josef Antonín Lewy. Kresba tužkou, výška 330 mm, šířka 500 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 2176. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Josef Antonín Lewy doprovodil ilustracemi, spolu s kreslířem a heraldikem Vojtěchem Králem z Dobré Vody, knihu Antonína Knappa Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem, vydanou v roce 1887, v níž je spolu s dalšími publikována kresba jihovýchodní strany náměstí. Dílo prvního jaroměřského historiografa Antonína Knappa nebylo dodnes překonáno.

Obr. č. 24: Náměstí, výstavba mostu přes Labe a zadní trakt domů jižní strany, 1884. Fotografie, výška 130 mm, šířka 195 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/11. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Základy pro první pilíř mostu z náměstí na Ostrov se betonovaly v listopadu roku 1883 v hloubce čtyři a půl metru. Byla zaděna středověká hradební zeď a při stavbě druhého pilíře též bývalá bašta pod zbořeným domem U Tří kaprů. Výroba mostovky trvala pouhý měsíc. Stavba mostu skončila v dubnu 1884 a začaly se kopat základy pro školu Na Ostrově.

Obr. č. 25: Řetězový most přes Labe, před 1883. Karel Zelený. Fotografie, výška 90 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Přípravné práce ke zbourání řetězového mostu započaly v roce 1883. Elegantní a vzdušná konstrukce v té době již nedostačovala nejen šířkou, ale i nosností. U pravého pilíře vlevo je patrný detail dřevěné boudy, v níž se před mostem vybíralo clo. Za prusko-rakouské války roku 1866 byl řetězový most na příkaz velitele pevnosti Josefov, generálmajora Johanna Gaiszlera, částečně rozebrán. Jeden článek z řetězového mostu, stejně jako dřevořezba s pohledem na most od V. Pácalta, se nacházejí ve stálé muzejní expozici v Josefově.

Obr. č. 26: Jakubské předměstí – Velká Varta vyzdobená na počest návštěvy císaře Františka Josefa I., 1880. Fotografie, výška 200 mm, šířka 245 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Fotografie pořízená 8. června 1880 během návštěvy císaře Františka Josefa I. dýchá slavnostní atmosférou a vyzdobené Varty očekávají průjezd vzácných hostů. Zároveň dokumentuje stavební podobu východní strany chrámu sv. Mikuláše ještě před provedením regotizace dle projektu Josefa Mockera z 90. let 19. století a současně i vzhled severní strany Malé a Velké Varty před odstraněním předsíněk u domů č. p. 7–9 a odbouráním náspu před řadou domů č. p. 10–18. Vartami procházela tzv. Polská cesta a byla to nejstarší jaroměřská ulice.

Obr. č. 27: Jakubské předměstí – domy před kostelem sv. Jakuba, 80. léta 19. století. *U sv. Jakuba (Náměstí). Jaroměř.* Josef Antonín Lewy. Kresba tužkou, výška 170 mm, šířka 300 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 2174. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Jakubské předměstí začínalo za branou u chrámu sv. Mikuláše a jeho dominantou byl kostel sv. Jakuba se hřbitovem. Na náměstíčko před kostelem se konaly trhy s dobytkem, a proto se mu dostalo pojmenování Prasečí rynek nebo též Švajrnynek.

Obr. č. 28: Jakubské předměstí – budova zeměbraneckých kasáren, po 1886. Fotografie, výška 90 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Budova zeměbraneckých kasáren byla postavena firmou stavitele Eduarda Rechzigla z Prahy během roku 1886. Výstavba vojenských skladů proběhla v následujícím roce a nové budovy pro ubytování záložníků v zadní části dvora se přistavovaly v roce 1895. Stát zaplatil jednak stavbu kasáren a také městu hradil nájem. Vítaný příjem z vojska měli jaroměřští živnostníci a obchodníci.

Obr. č. 29: Jakubské předměstí – starý hřbitov u kostela sv. Jakuba, před 1888. Fotografie, výška 110 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/5. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Hřbitov u kostela sv. Jakuba byl zrušen v roce 1888. Na nový hřbitov, zřízený v letech 1887–1888 podle projektu stavitele Jana Čermáka na Jakubském předměstí, byly převezeny lidské ostatky, kříže, pomníky a také plastika Plačící ženy od M. B. Brauna. Stala se ozdobou vstupní části hřbitova. V roce 1903 byl zrušený hřbitov proměněn v park.

Obr. č. 30: Pražské předměstí – vozová cesta Na Vinicích, 80. léta 19. století. Fotografie, výška 150 mm, šířka 245 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Na návrší zvaném Vinice se do 18. století pěstovala vinná réva. Pod Vinicemi vedla cesta do Prahy, a to přes Velichovky. Přes Vinice procházela cesta do Kuksu a Dvora Králové, kterou lemovala z jedné strany opuková skála a z druhé stráň strmě padající k Labi. U domu č. p. 47 stávaly závory (šraňky) střežící přístup do města.

Obr. č. 31: Pražské předměstí – Na Karlově, Krajináská hospodářská a průmyslová výstava, 1887. Fotografie, výška 180 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/20. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – První velkou prezentací řemeslné a zemědělské výroby se stala Krajináská výstava hospodářsko-průmyslová, která se konala v roce 1887 v Jaroměři na Karlově. Během jejího dvoutydenního trvání se konaly předváděcí akce a vzdělávací přednášky. Poslední den se vystavené zboží mohlo prodávat.

Obr. č. 32: Pražské předměstí – chlapecká škola Na Ostrově, po 1886. Fotografie, výška 180 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/8. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Jaroměř se oprávněně pyšní výstavnými budovami škol. Obecná a měšťanská škola pro chlapce Na Ostrově byla postavena podle projektu Arnošta Jenšovského v letech 1884–1885 v neorenesančním slohu. Stavbu provedly firmy Jana Čermáka a Eduarda Průknera. Dostatečné prostory tehdy dovolily poskytnout volné učebny pro výuku žáků nově zřízené C. k. Všeobecné řemeslnické školy.

Obr. č. 33: Pražské předměstí – nejstarší muzejní expozice v chlapecké škole Na Ostrově, cca 1895. Fotografie, výška 180 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/8. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Jaroměřské muzeum, založené roku 1883, uspořádalo a provozovalo svou první historickou expozici ve dvou suterénních místnostech chlapecké školy. Zájemci ji mohli navštívit v neděli odpoledne a ve svátky. Během první a druhé světové války byly sbírky uloženy v bednách. Od roku 1947 muzeum sídlí v bývalém obchodním domě A. Wenke a syn (srov. obr. č. 46, 104).

Obr. č. 34: Pražské předměstí – městský park Na Ostrově, 90. léta 19. století. L. Lorenz. Fotografie, výška 190 mm, šířka 280 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/12. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Parkovou úpravu Ostrova navrhl a provedl v letech 1885–1886 Hans Liehm, vrchní zahradník knížete Colloreda v Opocně. Domek postavený ve švýcarském stylu v parku nad labským jezem obýval městský zahradník. Stříbrné buxusy tvořily odpodívala a kolemjdoucí mohli ve voliéře obdivovat dva exempláře supů. V altánu hrála při otevření parku v roce 1886 hudba 94. pěšího regimentu

z Josefova. Promenádní koncerty se v parku konaly pravidelně. Park byl tehdy mnohem menší. Rozprostíral se mezi Labem a náhonem tekoucím od Ostrovského mlýna přes Ostrov a ústícím pod jezem do řeky.

Obr. č. 35: Pražské předměstí – nádraží Josefov – Jaroměř, 90. léta 19. století. Karel Zelený. Fotografie, výška 130 mm, šířka 195 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/23. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Původní nádražní budova byla postavena už v roce 1857, avšak za prusko-rakouské války byla v červenci 1866 na příkaz velitele pevnosti Josefov zničena. Fotografie dokládá podobu železniční stanice z 90. let 19. století. V roce 1996 byl areál železniční stanice (výpravní budova, nákladní nádraží, pošta, vodárna, výtopna s točnou a kolejistěm a tzv. Červený dům vedle nádraží) prohlášen za kulturní památku. V původní výtopně se od roku 1996 nalézá železniční muzeum.

Obr. č. 36: Náměstí, domy poničené požárem v roce 1896. Fotografie, výška 180 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – V květnu roku 1896 postihl Jaroměř poslední velký požár a během něj na severní straně náměstí shořelo celkem 11 domů. Na jejich místě byly postaveny nové domy, a to dvoupatrové.

Obr. č. 37: Sladovna pod náměstím, cca 1900. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Původní zástavba i název Sladovny se váže ke druhé polovině 16. století. Pivovarnictví patřilo mezi živnosti podporované královskými výsadami. Majitelé domů na náměstí měli oprávnění vařit pivo, a proto odebírali slad vyrobený domácími sladovníky. Skoro v každém domě zde bývala sladovna. V této části Pražského předměstí byli též soukeníci, jircháři, ale také obuvníci, krejčí a pekaři. Konaly se tu též trhy na koně.

Obr. č. 38: Dřevěné domy na Jakubském předměstí, cca 1903. *Podsíňky na Jakubském předměstí v Jaroměři zbořené roku 1903.* Václav Pácalt. Perokresba, výška 420 mm, šířka 405 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 2150. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Kresby Václava Pácalta ze sbírek městského muzea dokumentují stavební proměny Jaroměře od 80. let 19. století do počátku 20. století. Pro svou dokumentární cenu jsou často využívány při muzejních výstavách zaměřených na stavební vývoj města. Vzhled Jakubského předměstí se začal měnit na přelomu 19. a 20. století.

Obr. č. 39: Kostel sv. Jakuba od severovýchodu, před 1903. Fotografie, výška 145 mm, šířka 110 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/5. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Kostel sv. Jakuba je písemně zmiňován k roku 1374. V první polovině 16. století byl přestavěn v pozdně gotickém slohu. Zvláště ceněné jsou jeho portály na severní a západní straně (zde je kopie). Několikrát se opravoval, zvláště po požáru v roce 1670. Tehdy došlo k přestavbě věže v barokním slohu s cibulovou věží. V roce 1702 byla postavena krypta. U kostela se do roku 1888 nacházel hřbitov.

Obr. č. 40: Jakubské předměstí – kostel sv. Jakuba s hlavní hřbitovní branou a ohradní zdí, před 1903. Fotografie, výška 145 mm, šířka 105 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/5. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Po zrušení hřbitova u kostela sv. Jakuba došlo i na úpravy přilehlého prostranství. V roce 1903 byla zbořena hlavní hřbitovní brána a zděná ohradní zeď. Dvojdomek, který stál před hlavní branou, odkoupila a posléze zbořila obec Jakubského předměstí. Poté následovala proměna okolí kostela v park podle návrhu a pod dohledem městského tajemníka Vojtěcha Probošta.

Obr. č. 41: Jakubské předměstí – pohled z věže kostela sv. Jakuba, cca 1910. Fotografie, výška 95 mm, šířka 155 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – V době pořízení fotografie již nestojí na levé straně ulice domy vybavené předsíňkami. Ty byly zbořeny a domy stavebně upraveny. Malé a povětšinou přízemní domky řemeslníků v prostředním pásu zástavby tvořily malý ostrůvek mezi ulicemi Jaromírovou a Palackého. V souvislosti s rozšířením hlavní silniční komunikace a silnice na Nové Město nad Metují byly v roce 1973 zbořeny.

Obr. č. 42: Jakubské předměstí – Jaromírova ulice, cca 1910. Fotografie, výška 120 mm, šířka 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Při stavbě silnice k řece Úpě bylo náměstí sníženo asi o 60 centimetrů a probírkou Jaromírový ulice a křižovatky Na Kopečku vznikl vyvýšený chodník, který existuje dodnes. Následovalo vydláždění silnice. Krámy v Jaromírově ulici po levé straně poskytovaly pestrou nabídku zboží. Každý dům měl aspoň jeden krám. Majitelem domu s neobarokním štítem byl lakýrník Václav Exner, ve volném čase obětavý muzejník a znalec historie Jaroměře.

Obr. č. 43: Jakubské předměstí – Podkostelní mlýn, před 1909. Fotografie, výška 200 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Vyšší budova po pravé straně je Podkostelní mlýn. Svému účelu sloužil nejméně od poloviny 16. století a patřila k němu i pila. Za mlýnem se ostrůvků, obehnanému mlýnskou strouhou, říkalo Kavčí trh, kde stálo několik rodinných domků a také obecní studna, odkud se čerpala voda do kašny na náměstí. Koncem 19. století bratři Stárkové vykouplili domky na Kavčím trhu a přestavěli mlýn na barevnu a potisk látek. Firma Josef Pěnička a syn, coby další majitel, přestavěla továrnu na mechanickou tkalcovnu jemného bavlněného zboží, postavila u jezu hydrocentrálu a nechala zasypat mlýnský náhon. V pozadí fotografie jsou vidět nově postavené vily v městské čtvrti Na Ptákách.

Obr. č. 44: Pražské předměstí – Všeobecná škola řemeslnická, po 1906. Fotografie, výška 150 mm, šířka 220 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/8. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Narůstající počet žáků a nedostatek učeben v chlapecké škole přiměly zastupitele města k výstavbě nové budovy řemeslnické školy v letech 1905–1906. Šťastným řešením byl výběr lokality v městské části Na Ptákách. Autorem projektu byl místní stavitel František Hellmann. Školní vyučování započalo v roce 1906, avšak kolaudace budovy se uskutečnila až o rok později. Řemeslu se zde chlapci a dnes i děvčata učí stále.

Obr. č. 45: Pražské předměstí – Husova třída a Grand-Hôtel, cca 1912. Fotografie, výška 120 mm, šířka 170 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Ve výstavní skříň města se Husova třída proměnila v roce 1885. Silnice i chodníky byly opatřeny novou dlažbou a k reprezentativnímu vzhledu přispěla též přestavba hostince U Černého orla na Grandhotel majitelem strojírný Bohuslavem Jarkovským. V menší budově před hotelem byly vanové lázně nazvané U sv. Anny. Vlastnit na hlavní dopravní tepně obchod či živnost se tehdy stalo snem každého obchodníka.

Obr. č. 46: Pražské předměstí – Husova třída a obchodní dům A. Wenke a syn, cca 1912. Fotografie, výška 120 mm, šířka 170 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Obchodní dům A. Wenke a syn v Jaroměři (srov. též obr. č. 104) postavila firma zdejšího stavitele Josefa Máši podle projektu tehdy ještě málo známého architekta Josefa Gočára v letech 1910–1911. Jeho řešení zavěšeného portálu hlavní fasády má evropský primát. Stavba patří k předním památkám české moderní architektury a je prezentována v každé učebnici o architektuře. Obchodní palác vybavený výtahem nabízel zboží ve třech podlažích. Přízemní dvorana byla s prvním patrem propojena kruhovým dřevěným ochozem. Od roku 2017 je objekt národní kulturní památkou. Sídlí v něm městské muzeum.

Obr. č. 47: Pražské předměstí – Okresní nemocnice, před 1914. L. Lorenz. Černobílá pohlednice. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – V roce 1884 byla otevřena první budova Všeobecné veřejné okresní nemocnice císaře Františka Josefa I. v Jaroměři a kolem ní byl upraven park. Výstavba infekčního pavilonu (později součást LDN) proběhla v roce 1913. Po dokončení chirurgického pavilonu v roce 1927 byla stará nemocniční budova určena pro léčbu interních onemocnění. K úpravě interny na dům s pečovatelskou službou došlo v letech 1998–1999.

Obr. č. 48: Náměstí, průřezní komunikace, meteorologický a mariánský sloup, cca 1910. Fotografie, výška 170 mm, šířka 230 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – V centrální části náměstí před mariánským sloupem stojí meteorologický sloup. Byl pořízen z podnětu zdejšího spolku zvaného Stolní společnost Na Kopečku. Kamenické práce provedl Jakub Wagner, sochařská výzdoba je dílem Miloslava Vávry, profesora zdejší řemeslnické školy. Na rozdílu od jiných měst není dnes sloup funkční. Původní meteorologické přístroje zachycují už jen fotografie. Dochované originály jsou ovšem uloženy v muzeu.

Obr. č. 49: Náměstí, tzv. Zauzalův dům, 20. léta 20. století. Fotografie, výška 115 mm, šířka 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Dům po pravé straně byl přestavěn v polovině 19. století na místě zbořených masných krámů a Pražské brány. Říkalo se mu U Labutě nebo Beseda. Jeho majitelé, manželé Zauzalovi, se věnovali svým obchodům, ale pro místní ochotníky zřídili v domě divadelní sál. Beseda se stala sídlem některých místních spolků. V pravé přízemní části měl svůj galanterní obchůdek Albert Wenke, než se přestěhoval na Husovu třídu. V roce 1930 byl dům zbourán a na jeho místě byla podle projektu místní stavební firmy Kubeček – Stěklík postavena budova spořitelny.

Obr. č. 50: Jakubské předměstí – ulice Na Valech, 20. léta 20. století. Černobílá pohlednice. Vydal Alois Šmahel. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Severní stranu náměstí a někdejší obě Varty obepíná ulice Na Valech. Její název odkazuje na obranný systém města Jaroměře. Tvořily jej hradební pás s baštami, mlýnské strouhy a navezené valy. Na dodnes patrném torzu valů stojí domy.

Obr. č. 51: Pražské předměstí – Husova ulice, 20. léta 20. století. Fotografie, výška 130 mm, šířka 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Vpravo před mostem pivovar.

Obr. č. 52: Pražské předměstí – Fügnerova sokolovna, 20. léta 20. století. Fotografie, výška 80 mm, šířka 105 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/6. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – S pomníkem ruského legionáře Antonína Halbicha. – Pomník jaroměřského rodáka a ruského legionáře kapitána Antonína Halbicha, věnovaný památce padlých v boji za svobodu vlasti, mohl být vytvořen jen díky sbírce uspořádané jaroměřskými studenty. Slavnostní odhalení před budovou Sokolského domu (Fügnerovy sokolovny) se konalo v roce 1919. Před druhou světovou válkou byl pomník přemístěn z původního místa k zadní fasádě měšťanské školy Na Ostrově a za protektorátu odsud odvezen. Tehdy ještě nedošlo k jeho zničení. To přišlo až po roce 1948. Zachovala se alespoň busta uložená v městském muzeu. Pomník je dílem Miloslava Vávry, profesora zdejší řemeslnické školy.

Obr. č. 53: Pražské předměstí – Hospodářsko-průmyslová výstava severovýchodních Čech, 1926. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – V červenci roku 1926 přijížděly do Jaroměře doslova davy lidí, které sem přilákala Hospodářsko-průmyslová výstava severovýchodních Čech. Výstavní pavilony a stánky stály nejen na ploše sokolského stadionu a v právě dokončené budově Tyršovy sokolovny, ale i ve školách. Expozice doprovázely nejrůznější akce jak odborné, tak zaměřené na kulturu a umění. Výstavu navštívilo přes 180 000 lidí a mezi nimi host nejvýznamnější – prezident republiky Tomáš G. Masaryk. V následujících třech letech se uskutečnily další výstavy podobného zaměření, ale byly podstatně skromnější.

Obr. č. 54: Pražské předměstí – budova reálky a Tyršovy sokolovny, 1928. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Po první světové válce zavládl čilý stavební ruch a Jaroměř rychle změnila svou tvář. V letech 1926–1928 sokolové zřídili stadion a za ním podle projektu architekta Otty Kubečka nechali postavit Tyršovu sokolovnu. Byl to ve své době největší sportovní sál ve východních Čechách. Během těchto dvou let město postavilo podle projektu architekta Oldřicha Lisky a za finančního přispění státu budovu reálky.

Obr. č. 55: Pražské předměstí – most přes Labe a nábrežní, v pozadí budova vodojemu, před 1930. Fotografie, výška 190 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Ocelový traverzový most byl postaven jako náhrada zbořeného řetězového mostu v letech 1883–1884. Do základního kamene byly vloženy: pamětní deska z řetězového mostu, staré listiny s mincemi a v láhvi uložený pamětní spis na pergamenu. Most měl oboustranné chodníky s dřevěnou podlahou a jeho vozovka byla šetrkována. V roce 1930 již nedostačoval potřebám zvyšujícího se provozu. Kupříkladu transport těžkých děl z kasáren musel být veden přes most v nedalekých Hořeňicích. Mostovka byla druhotně použita v Ledečsku, kde slouží dodnes.

Obr. č. 56: Josefov – letecký pohled od severozápadu, 1923. *Pohledy z létatla č. 94. Josefov – Celkový pohled.* Černobílá pohlednice. Vydal Klub československých turistů. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. M/13/01. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 57: Josefov – Okružní ulice, 1934. *Rozloučení s dělostřeleckým plukem 52.* Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. D/07. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 58: Náměstí s mariánským sloupem, 30. léta 20. století. Oldřich Šustil. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Autorem mariánského sloupu je přední barokní sochař Matyáš Bernard Braun (1684–1738), působilci i ve službách Františka Antonína Šporka v nedalekém Kuksu.

Obr. č. 59: Náměstí v době trhu, 30. léta 20. století. Fotografie, výška 180 mm, šířka 200 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Jaroměřské trhy s obilím a na dobytek byly vyhledávané a hojně navštěvované. Koncem 30. let 20. století ale význam všech trhů silně klesl. Ve druhé polovině 20. století se už v Jaroměři konaly trhy s ovocem a zeleninou víceméně jen na podsíňkách.

Obr. č. 60: Kavčí trh pod kostelem sv. Mikuláše a Vartou, 1934. *Půdorys zmizelého Kavčího trhu v Jaroměři.* Václav Pácalt. Perokresba, výška 305 mm, šířka 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 5980. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 61: Jakubské předměstí – Havlíčkova ulice, 30. léta 20. století. Oldřich Šustil. Fotografie, výška 120 mm, šířka 170 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Zadní fasádu domu č. p. 1 za kostelem sv. Mikuláše zachytil objektivem svého fotoaparátu vyhledávaný jaroměřský fotograf Oldřich Šustil. Zabýval se fotografickou dokumentací mizející Jaroměře a část jeho archivu je uložena v městském muzeu.

Obr. č. 62: Pražské předměstí – vilová čtvrt Na Ptákách, 30. léta 20. století. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Vilová čtvrt Na Ptákách se začala rozvíjet na počátku 20. století. Do první světové války zde stálo 11 domů. V době stavebního rozmachu po válce přibýlo dalších 30 vil a rodinných domků. Za restaurací Na Blahobytě (vlevo) je kostel československé církve husitské, postavený v letech 1927–1928 podle projektu Otty Kubečka.

Obr. č. 63: Pražské předměstí – továrna na zpracování kůží a výrobu řemenů firmy Polický, 30. léta 20. století. Fotografie, výška 190 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 64: Náměstí, přísaha 48. pěšího pluku Jugoslávie, 1937. Fotografie, výška 115 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 65: Náměstí, přísaha věrnosti německé posádky Adolfa Hitlerovi, 1944. Městské muzeum v Jaroměři. Fotografie, výška 180 mm, šířka 130 mm. Fotoarchiv, inv. č. K/Druhá světová válka/Fotografie. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 66: Pražské předměstí – křižovatka Husovy a Labské ulice, 1941–1942. Fotografie, výška 110 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 67: Průjezd Rudé armády od náměstí přes Tyršův most, květen 1945. Miloš Gallé. Fotografie, výška 80 mm, šířka 130 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 68: Náměstí, empírová kašna, 40. léta 20. století. Oldřich Šustil. Fotografie, výška 100 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Empírová kašna byla na náměstí osazena v roce 1846. Kvůli špatnému stavu ji jaroměřští radní chtěli koncem 30. let 20. století přemístit, avšak Památkový ústav v Praze tento návrh zamítl. V roce 1953 bylo její odstranění z náměstí odhlasováno poslanci. Nejprve byla díky zásahu památkářů pečlivě uložena, ale později skončila na skládce. V roce 1990 byla odsud odvezena, ovšem k navrhované reinstalaci dosud nedošlo.

Obr. č. 69: Pražské předměstí – výstavba luhové dílny n. p. Závody Antonína Zápotockého, 1955–1959. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Luhová dílna národního podniku Závody Antonína Zápotockého byla vybudována v letech 1955–1959. Kvůli nové výstavbě musela být zbořena zadní část budovy městského muzea, kde byly umístěny depozitáře. Byla rovněž uzavřena Pivovarská ulice, která vedla k pivovarským sklepům v Lužinách.

Obr. č. 70: Pražské předměstí – Hradecká ulice, výstavba činžovních domů č. p. 635–640, 1959. Fotografie, výška 130 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 71: Polské tanky na labském mostě u bývalého pivovaru, 21. srpna 1968. Vratislav Šustil. Fotografie, výška 145 mm, šířka 105 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Dne 21. srpna 1968 v 7.30 hod. projíždí Jaroměř v plné bojové pohotovosti kolona těžkých tanků polské armády. Posléze ji následuje mostní skupina a mezi ní jedou vozy obsazené ruskými důstojníky. Takovou podobu měla v Jaroměři invaze armád Varšavské smlouvy do Československa.

Obr. č. 72: Podzemní prostory pod budovou děkanství, 60. léta 20. století. Václav Novák. Fotografie, výška 130 mm, šířka 175 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/5. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Pod budovou děkanství se dochovalo prostorné gotické sklepení s charakteristickou lomenou klenbou. Do dnešních dnů existuje podzemní spojka mezi děkanstvím a bývalou starou školou č. p. 3.

Obr. č. 73: Náměstí, pohled od mariánského sloupu ke kostelu sv. Mikuláše, 70. léta 20. století. Václav Novák. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Průhled jaroměřským náměstím pochází z fotografické dílny Václava Nováka. Profesionální fotograf, rodák z Jaroměře, pokračoval v dokumentařské práci svých předchůdců. Nejprve svůj zájem věnoval spíše Jaroměři a později i Josefově.

Obr. č. 74: Kostel sv. Mikuláše, hlavní oltář s kazatelnou, 70. léta 20. století. Václav Novák. Fotografie, výška 190 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/5. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Autorem hlavního oltáře (výška 21 m) se sochami šesti světců, kazatelny a pontifikálního křesla v chrámu sv. Mikuláše byl Martin Krupka, řezbář z Jaroměře. Dílo vytvořil v letech 1770–1772.

Obr. č. 75: Jakubské předměstí – křižovatka Havlíčkovy a Jaromírový ulice, 70. léta 20. století. Václav Novák. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 76: Jakubské předměstí – domy před kostelem sv. Jakuba, před 1973. Fotografie, výška 170 mm, šířka 230 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Třetí dům zleva je hodnotný barokní Šporkovský dům, který byl společně s domky před kostelem sv. Jakuba v roce 1973 zbourán. Demolice nevratně změnila podobu této části Jakubského předměstí.

Obr. č. 77: Pražské předměstí – náhon u Ostrovského mlýna, 60. léta 20. století. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Starý mlýnský náhon, který protékal parkem Na Ostrově, se začal zasypávat v roce 1963. Oddělené plochy parku se tak spojily.

Obr. č. 78: Pražské předměstí – mlýn Na Ostrově, před 1970. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Ostrovský mlýn, jako poslední z mlýnů ve městě, byl zbořen v roce 1970. Zůstala už jen přestavěná budova mlýna v Dolcích.

Obr. č. 79: Pražské předměstí – Labská ulice, 70. léta 20. století. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Pražské předměstí radikálně změnilo svou tvář ve druhé polovině 20. století. Kvůli nové výstavbě byla narušena původní uliční síť, došlo ke zboření Ostrovského mlýna, pivovaru a obytných domů. V roce 1978 byly zbořeny domy v ulici Na Kamení a takřka celá zástavba Labské ulice.

Obr. č. 80: Pražské předměstí – výstavba sídliště Na Zavadičce, 1977–1982. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 81: Pražské předměstí – před výstavbou sídliště Na Obci, cca 1980. Václav Novák. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 82: Josefov – Okružní ulice u bývalé Jaroměřské brány, 60. léta 20. století. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, A-Josefov, inv. č. K/06. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 83: Josefov – Lidická ulice, 60. léta 20. století. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, A-Josefov, inv. č. K/19. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 84: Josefov – vojenská nemocnice a poliklinika Sovětské armády, 70. léta 20. století. Fotografie, výška 130 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, A-Josefov, inv. č. K/10. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Mapový list č. 26

Mapa č. 29: Svislý letecký snímek Jaroměře, 1937. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 08917. Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Mapový list č. 27

Mapa č. 30: Svislý letecký snímek Jaroměře, 1953. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 05923. Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Mapový list č. 28

Mapa č. 31: Svislý letecký snímek Jaroměře, 1977. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 15767. Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Mapový list č. 29

Mapa č. 32: Svislý letecký snímek Jaroměře, 1991. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 09591. Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Mapový list č. 30

Mapa č. 33: Svislý letecký snímek Jaroměře, 2018. Mapový poklad – Ortofoto ČR, 2018 © Český úřad zeměměřický a katastrální, www.cuzk.cz.

Mapový list č. 31

Mapa č. 34: Jaroměř a Josefov v polovině 19. století. Vektorizace mapy stabilního katastru 1 : 2500. Rekonstrukční mapa Tomáše Burdy, kartografické zpracování Juraj Považan. – Mapování stabilního katastru Jaroměře a Josefova probíhalo na konci 30. let 19. století, datace císařských otisků, které zachycují poměrně rozsáhlý katastr královského věnného města a přilehlého svobodného královského města Josefov, je k roku 1840 (mapový list č. 8–9, mapa č. 11–12). Zástavba královského věnného města Jaroměř byla díky omezeným terénním dispozicím soustředěna na nevelkém prostoru dlouhé úzké ostrožny mezi Labem a Úpou s centrálním náměstím (dnes Československé armády) a chrámem sv. Mikuláše, jednalo se rozlohou o nejmenší královské město vůbec. Samotný katastr Jaroměře byl však poměrně rozsáhlý a zahrnoval také zemědělskou a protoprůmyslovou krajinu v okolí města včetně Pražského předměstí na západě (s městem spojeným řetězovým mostem z roku 1831, který byl třetím nejstarším v českých zemích) a Jakubského předměstí kolem kostela sv. Jakuba na východě, od města byly odděleny branami, z nichž východní, spojená s kostelem sv. Mikuláše a sloužící jako zvonice, se v barokní podobě dochovala dodnes. Mapa zachycuje podobu krajiny již po provedených úpravách před a při stavbě pevnosti (regulace vodních toků, vyrovnání terénu, změna využití půdy srov. mapový list č. 33, mapa č. 36 a mapový list č. 37, mapa č. 40). – Samotná podoba intravilánu města je zachycena před rozsáhlými změnami, kterými prošlo město v druhé polovině 19. století. V 80. letech došlo ke zbourání tří domů v jižní frontě náměstí a výstavbě ulice, která navazovala na nový ocelový most přes Labe (dnes Komenského), který nahradil dřevěnou lávku navazující na radniční fortunu, a byl tak umožněn rozvoj lokality Na Ostrově. K další proměně došlo po požáru části náměstí v roce 1896. Výrazný rozvoj městské zástavby pokračoval i ve 20. století. Podoba pozdně barokní pevnosti Josefov vystavěné na mírném návrší nad soutokem Labe a Metuje v období poslední třetiny 18. století je zachycena ve své vrcholné fázi. Velké množství veřejných staveb, stejně jako promyšlená struktura města, svědčí o jeho vojenském významu. Pozoruhodné je to, že i přes ztrátu svého strategického významu po pruskorožkové válce 1866 a zrušení pevnostního statusu po roce 1888 se v podstatě půdorys města příliš nezměnil a je zachována většina původních staveb včetně částí fortifikace města. Pouze došlo k rozšíření výstavby v některých místech mimo pevnostní okruh a prolomení bran. To z Josefova spolu s Terezínem činí jedinečnou architektonickou památku tohoto druhu na našem území. Pevnostní město je od roku 1971 městskou památkovou rezervací (od roku 1987 s poměrně širokým ochranným pásmem zahrnujícím nejen Jaroměř, ale také okolní obce Rasošky, Nový Ples a Rychnovek). Historické centrum Jaroměře bylo v roce 1990 prohlášeno městskou památkovou zónou. – Literatura: KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. H–Kole. Praha 1997, s. 570–587; MERTLÍK, Pavel – MERTLÍKOVÁ, Olga: Josefov. Kapitoly z dějin pevnosti a města. Liberec 2019.

Mapový list č. 32

Mapa č. 35a: Negativní plán Jaroměře a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků podle mapy II. vojenského mapování Čech z let 1851–1852, sekce č. IX/6, őstliche Colonne. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, kartografické zpracování Daniel Paluba.

Mapa č. 35b: Negativní plán Jaroměře a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků počátkem 21. století s využitím soudobých digitálních dat z Geoportálu Českého úřadu zeměměřického a katastrálního. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, kartografické zpracování Daniel Paluba.

Mapa č. 35c: Digitální model území Jaroměře a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků podle mapy II. vojenského mapování Čech z let 1851–1852, sekce č. IX/6, őstliche Colonne. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, kartografické zpracování Daniel Paluba.

Mapa č. 35d: Digitální model území Jaroměře a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků počátkem 21. století s využitím soudobých digitálních dat z Geoportálu Českého úřadu zeměměřického a katastrálního. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, kartografické zpracování Daniel Paluba. – [Komentář k mapám č. 35a–d:] Negativní plány znázorňují schematicky, v kontrastním dvoubarevném (černobílém) rozlišení, polohu města v krajinně s důrazem na půdorys sídla a vodoteče; ostatní krajinné prvky jsou potlačeny. Ve výsledku lze porovnat stav a expanzi města do blízkého okolí ve dvou časových rovinách, v polovině 19. a počátkem 21. století. Digitální modely jsou vizualizací polohy města v krajinně v návaznosti na reliéf a vodoteče, zachycují rovněž schematicky městskou aglomeraci a její proměny ve dvou časových vrstvách. Jejich cílem je porovnání rozvoje městského sídla v krajinně v polovině 19. a počátkem 21. století podobně, jako to umožňují šikmé letecké snímky. Stav k polovině 19. století šikmý letecký snímek nahrazuje, a umožňuje tak komparaci vizualizace krajin i pro dobu, kdy letecké snímky ještě neexistovaly. – Prameny a literatura: Rekonstrukční mapy Historického atlasu měst ČR sv. 1–30, on-line, dostupné z <http://www.hiu.cas.cz/cs/mapova-sbirka/historicky-atlas-mest-cr/rekonstrukcni-mapy.ep/> [cit. 12. 2. 2020]; SEMOTANOVÁ, Eva: Historická geografie – zmizelý prostor a čas. In: Český časopis historický 93, 1995, s. 177–188; VALENA, Tomáš: Město a topografie. Evropské město v topografickém kontextu. Praha 1991.

Mapový list č. 33

Mapa č. 36: Krajinné schéma Jaroměře a okolí v polovině 19. století se sondou před výstavbou pevnosti Josefov. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, kartografické zpracování Daniel Paluba. – Krajinné schéma města Jaroměře s blízkým okolím je vymezené prostorem kolem

města o průměru asi 5 km s řekami Labem, Úpou a Metují. Časově se vztahuje ke konci 70. let 18. století (před vznikem pevnosti v 80. letech 18. století) a k polovině 19. století. Situace je porovnána s počátkem 21. století. Město Jaroměř, položené v nadmořské výšce kolem 250 m, výrazně ovlivnil stávající terén (říční terasy, kryté sprašemi a vatými pisky, ostrožna před ústím Úpy do Labe), uvedené říční toky a údolní nivy, formované povodněmi. Na sklonku 18. století pak stavba pevnosti Ples (zahájena 1780, dokončena 1790; od roku 1793 jako Josephstadt, 1854 též Josefov, 1948 připojen k Jaroměři). S ní souvisely změny toků Labe a Metuje (řeky byly regulovány a jejich soutok posunut asi 700 m směrem na západ). Tok Labe od Jaroměře byl zkrácen z původních 1000 m asi na polovinu. Pevnostní pásmo omezilo stavební rozvoj Jaroměře, zejména v prostoru Cihelen, dotvořila se základní komunikační síť města (vznikla nová silnice, spojující město i pevnost Josefov s Trutnovem a Dvorem Králové). Došlo ke zboření většiny vesnice Ples, zachována zůstala pouze její východní část pod názvem Starý Ples a západní část jako Dolní Ples. Za hranicemi pevnostního pásma byly založeny dvě nové vsi, Nový Ples (jihovýchodně od pevnosti) a Rasošky (jihozápadně od pevnosti). Vykácena byla severozápadní polovina Pleského lesa (jeho přibližný rozsah na počátku 18. století dokumentuje Müllerova mapa Čech z roku 1720, sekce IX), aby neskýtal úkryt případným útočícím vojskům. V krajinně se nacházely kolem poloviny 19. století dvorce, cihelny, mlýny a hostince. Souvislá řada dvorců existovala v místě cihelen na západním okraji města již po polovině 18. století, administrativně od roku 1836 jako osada Cihelny. Severovýchodně od Jaroměře bylo umístěno popravistiště; polohu mimo jiné dokládají pomístní zeměpisná jména na mapách stabilního katastru (Spravedlnost) i na současných mapách (Na Spravedlnosti, Spravedlnost). V pozvolném severojižním oblouku od Heřmanic k Jezbinám se nacházela ještě před založením pevnosti Josefov dělostřelecká stanoviště, stejně tak na severovýchodě v blízkosti města Jaroměř. Po založení pevnosti vznikly poblíž Dolních Dolců prachárny. Za významné krajinné zásahy, spjaté s výstavbou pevnosti Ples (Josefov) na sklonku 18. století, lze tedy nepochybně považovat regulaci a další úpravy Labe a Metuje, změny v poloze a struktuře sídel a vznik nové silnice jako hlavní páteřní komunikace severním směrem. – Prameny a literatura: *Mappa geographica regni Bohemiae in duodecim circulos divisae cum comitatu Glacensi et districtu Egerano adjunctis ...* Joh: Christoph: Müller ... A:C:M.DCC.XX, Michael Kauffer sculptis Augusta Vind[1 : 132 000], sekce IX; Anonym: *Carte des Environs de Pless en Boheme. Reduite sur le levé du Terrain, fait du 2. au 17. May 1764; Anonym: Ohngefähr Entwurf von denen Positionen der Kayserl: Armee zwischen Königgrätz und dem Riesengebirge bey Hohenelb*, 1778; *Topographische und Militairische Carte desienigen Theils von Boehmen welcher zwischen Hohenelbe Pless und der Schlesischen Grentze gelegen ist...von* [Friedrich Karl Wilhelm] Schmettau...1789 [1 : 50 000]; I. vojenské mapování Čech z let 1780–1783 [1 : 28 800], sekce č. 79; Císařský povinný otisk mapy stabilního katastru města Jaroměře z roku 1840 [1 : 28800]; Císařský povinný otisk mapy stabilního katastru města Josefova z roku 1840 [1 : 28800]; II. vojenské mapování Čech z let 1851–1852 [1 : 28 800], sekce č. IX/6, őstliche Colonne; HONL, Ivan: Vztah Josefova k okolnímu krajinnému prostředí. In: Minulostí Jaroměře. Sborník příspěvků k dějinám města 1. Trutnov 1968 (= Krkonoše – Podkrkonoší, Supplementum IV), s. 64–70; KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. H–Kole. Praha 1997, s. 570–587; VONDRÁČKOVÁ, Nikola: Poloha a podoba popravistiř na Královéhradecku. Bakalářská diplomní práce Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové 2017, s. 32.

Mapový list č. 34

Mapa č. 37: Vývoj pozemkového vlastnictví města Jaroměře do roku 1848. Rekonstrukční mapa Jany Vojtíškové, kartografické zpracování Juraj Považan. – Vývoj jaroměřských vesnic v letech 1420–1547: Pokusy o vytvoření městského panství sledáváme u Jaroměřských poprvé v době husitské, kdy se jim podařilo zabrat vesnice jaroměřského augustiniánského kláštera, jmenovitě Doubravici (dnes ves Doubravice u České Skalice, část obce Rychnovek), Malý Třebošuv (dnes místní část obce Velký Třebošov) a Říkov. Rozhodnutím Zikmunda Lucemburského o zábor v letech 1436–1437 přišli. Nejpravděpodobněji v roce 1496 získal jaroměřský a královédvorský špitál donaci od Matěje z Hořan, jmenovitě rychevní dvůr v Kohoutově (dnešní obec se nachází asi 7 km od Dvora Králové) s poddanými v Kohoutově a v Kladrubech (ves dnes součástí obce Kohoutov). V roce 1502 Jaroměřští část vlastněnou královédvorským špitálem odkoupili. Dne 7. února 1520 si Jaroměřští koupili od Jiříka Gersdorfa z Gersdorfu heřmanické zboží, jmenovitě ves Heřmanice, Brod a Slotov (dnes obě součástí obce Heřmanice), Krabčice (dnes součást obce Dolany), Vyhň[á]nov (dnes součást obce Kohoutov) a pustou ves Prorub (od roku 1528 nově osídlena; dnes Proruby, součást obce Brzice); v případě Vyhň[á]nova a Prorub se jednalo o manský majetek náležející v té době k trutnovské manské soustavě, která zanikla v první polovině 16. století; ostatní majetek byl deskový. V roce 1539 se podařilo koupit jako deskový majetek ves Svinišťany (dnes součást obce Dolany), a to od Jana Pleského z Levína na Ple-su. K roku 1547 Jaroměř, která taktéž již vnímala pozemkový majetek nejen jako zdroj jistého příjmu, ale i jako důležitý atribut politické moci, náležely vsi Heřmanice (6 osedlých – tj. berních jednotek, nikoli jednotlivců), Brod (22 osedlých), Slotov (13 osedlých), Krabčice (13 osedlých), Vyhň[á]nov (7 osedlých), Prorub (7 osedlých), Svinišťany (16 osedlých). Špitálu, který spravovala jaroměřská obec, náležel rychevní dvůr v Kohoutově s příslušenstvím a s poddanými v Kohoutově a v Kladrubech (zřejmě už tehdy jen části těchto vsí). K městu patřily i vsi Hořenice, Dolany a Čáslavky, které měly nepochybně charakter šosovnických vsí. Před osudným protihabsburským odbojem tak Jaroměř spravovala panství se sedmi poddanskými (zisk šel přímo obci), třemi šosovními (při respektování jejich zvláštního postavení) a dvěma špitálními (zisk měl jít špitálu) vesnicemi s přibližně 169 osedlými, jak odhadují nejnovější výzkumy. Při porovnání s dalšími královskými městy se jednalo o městské panství střední velikosti. – Jaroměřské vesnice od druhé poloviny 16. století do zániku patrimoniální správy: V důsledku účasti na protihabsburském odboji byl Jaroměř konfiskován veškerý pozemkový majetek. Zádušní a špitální majetek byl Jaroměři navrácen ještě v roce 1547, mj. úroky ze vsí Kohoutov se šesti osedlými; nikde sice nenacházíme informaci o vsi Kladruby, ale do majetku obce se v blíže neurčité době opět dostala. Šosovní vsi Hořenice, Dolany, Čáslavky a šosovní dvůr Jezviny (dnes Jezbiny, městská část Jaroměře) byly opět přivtěleny k městu v roce 1549, a to za účelem „*vychování kněží, žákův a chudých*“, přičemž zbylé peníze mohli používat na splácení obecních dluhů, opravy městských objektů a jiné potřebné obecní záležitosti. Za vlády Maxmiliána II. byl vsím Dolany, Čáslavky a Hořenice potvrzen jejich šosovní charakter. Poté se jaroměřské panství zvětšovalo již jen minimálně. V roce 1575 daroval Maxmilián II. Jaroměřským jako odkodnění za následky plavení dřeva po Labi veš Kohoutov, zřejmě opět jen její část, jak to zachycuje berní rula. Na počátku 17. století, v roce 1604, si Jaroměřští ještě ve prospěch svého špitálu zakoupili dvě poddanské usedlosti v Kopaninách (dnes malá ves, část obce Chvalkovice). Městskými poddanými, z právního hlediska poddanými jaroměřského špitálu, tak byli pouze obyvatelé několika usedlostí v Kohoutově (k roku 1593 je vzpomínáno 7 osedlých, tj. zde berních jednotek, 7 1/8 osedlých vzpomíná i berní rula), dvou usedlostí v Kopaninách a velmi nejistě obyvatelé několika usedlostí v Kladrubech (např. T. V. Bílek je ve svých Dějinách konfiskací neuvádí, berní

rula zmiňuje jednoho sedláka a jednoho chalupníka, tj. 1 1/8 osedlých). Nepříznivým vývojem se tak Jaroměřští zařadili do skupiny nejmenších městských panství, kdy se toto jmění nemohlo stát zdrojem významnějšího příjmu. Na přelomu 17. a 18. století se rozhořely spory, které měly od počátku spíše rysy právní kauzy než živelného odporu, mezi obyvateli šosovnických vesnic a městem Jaroměři. Dlouhodobý konflikt vyzněl ve prospěch města, byl bylo i nadále vesnicánům příznaváno specifické právní postavení. Městské panství bylo dotvořeno v souvislosti s provedením raabizace, kdy zejména na území městského obvodu vznikly osady Cihelny, Jezbiny, Horní a Dolní Dolce a Polcovský Dvůr. Patrimoniální správa zanikla v letech 1848–1850. – Prameny: Státní oblastní archiv v Zámrsku – Státní okresní archiv Náchod, fond Archiv města Jaroměř, Kniha zápisů červená (na nemovitosti) 1549–1581, inv. č. 12; ČADKOVÁ, Iva – ZAHRADNÍKOVÁ, Magda (edd.): Berní rula 15. Hradecký kraj IV. Praha 2011, s. 245–249; PEŠÁK, Václav (ed.): Berní rula 13. Hradecký kraj II. Praha 1954, s. 206–210; ČELAKOVSKÝ, Jaromír – FRIEDRICH, Gustav (edd.): Codex Juris Municipalis Regni Bohemiae III. Praha 1948, s. 1205–1208, č. 676. – Literatura: SOMMER, Johann Gottfried: Das Königreich Böhmen. Statistisch-topographisch dargestellt. Vierter Band. Königgrätzer Kreis. Prag 1836, s. 65–79; BJ-LEK, Tomáš V.: Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618. Část druhá. Praha 1888, s. 1096–1098; KNAPP, Antonín: Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem. Jaroměř 1887; DOLEŽAL, Daniel: Trutnovská manská soustava a její kniha z let 1480–1539. In: Sborník archivních prací 42, 1992, č. 2, s. 227–233; UHLÍŘ, Jiří: Klášter augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421). In: Stopami dějin Náchodska. Sborník Státního okresního archivu Náchod 7, 2001, s. 125–134; ČERNIKOVSKÝ, Petr: Lokální konflikt v byrokratickém soukolí. Spory jaroměřských šosovnických vesnic na počátku 18. století. In: Stopami dějin Náchodska. Sborník Státního okresního archivu Náchod 14, 2010, s. 57–96; FELCMAN, Ondřej: Velké pozemkové majetky ve východních Čechách a jejich aristokratičtí majitelé v letech 1436–1634. In: BERAN, Zdeněk a kol.: Východočeská šlechta, její sídla a teritoria. Praha 2013, s. 20–39; VOJTÍŠKOVÁ, Jana: Královské věnné město Jaroměř a jeho panství v době předbělohorské (historickogeografické aspekty problematiky). In: Historická geografie 45, 2019, s. 239–261.

Mapový list č. 35

Mapa č. 38: Administrativní vývoj města Jaroměře v letech 1850–2019. Rekonstrukční mapa Tomáše Burdy, kartografické zpracování Juraj Považan. – První písemná zmínka o městě pochází z roku 1126, původní hradiště bylo založeno již na počátku 11. století pravděpodobně knížetem Břetislavem. Městem se pak stala Jaroměř před rokem 1289 pravděpodobně za Přemysla Otakara II. To získalo v roce 1307 status královského věnného města, které bylo připsáno Elišce Rejčce. Postupně byla Jaroměř zapsána dalším královnám. Zajímavý je vznik současného znaku města, tedy lvice v trnové koruně, který byl přikázán Jiřím z Poděbrad jako potrestání města za vzpouru proti královně Barboře v roce 1444 (doložen na pečeti z roku 1484). Po roce 1547 měl významnou roli při správě města královský rychtář. Ve městě až do roku 1765 působil hrdelní soud první třídy. V roce 1788 byl úřad královského rychtáře zrušen a město získalo regulovaný magistrát s purkmistrem a čtyřmi radními. V roce 1850 byl zvolen obecní výbor a ten zvolil prvního starostu města. Jaroměř se v roce 1850 stala sídlem soudního okresu, při reformě v roce 1855 pak tzv. smíšeného okresu. Sídlem soudního okresu v rámci politického okresu Dvůr Králové nad Labem se stal opět v roce 1868. V roce 1942 soudní okres Jaroměř přešel pod politický okres Hradec Králové. K další výrazné změně pak došlo v roce 1945, kdy byl zřízen politický okres Jaroměř a město se stalo sídlem okresního národního výboru. ONV si Jaroměř podržela i po roce 1949 a přišla o něj až v roce 1960 (vytvořením tzv. velkého okresu Náchod). V roce 1980 byly znovu vymezeny osady Pražské a Jakubské předměstí. V roce 1990 se stalo město sídlem pověřeného obecního úřadu a od 1. 1. 2003 je centrem obvodu obce s rozšířenou působností. – Josefov, který byl založen jako pevnost Ples (podle obce Ples, původně součást smiřického panství) v roce 1780, získal vlastní samosprávu a magistrát až v roce 1835 a městský znak o rok později. Již od roku 1791 byl svobodným královským městem. Své současné jméno pak obdržel v roce 1793. Pevnostní status města byl zrušen v roce 1888. V roce 1948 pak byl Josefov sloučen s Jaroměři. V roce 1950 byla k Jaroměři připojena obec Jezbiny, v roce 1960 došlo k odloučení osady Horní Dolce, která se stala součástí obce Zaloňov. K poslednímu rozšíření Jaroměře došlo v roce 1985, kdy byly připojeny obce Starý Ples a Semonice. Josefov, dnes část města Jaroměře, má vlastní systém názvů ulic. Některé ulice v Josefově měly názvy shodné s názvy ulic v Jaroměři. Duplicity byly odstraněny v roce 2016 přejmenováním tří ulic v Jaroměři a čtyř v Josefově (Palackého na Kracíkovu, Husova na Traxlerovu, Jiráskova na Guldovu, Lužická na Kapitánu Kroužela). V současné době má město Jaroměř rozlohu celkem 23,95 km² a k roku 2019 zde žilo 12 433 obyvatel. Město má celkem 9 místních částí v 5 katastrálních územích a 18 katastrálních sídelních jednotek. – Literatura: BURDA, Tomáš: Historické hranice a proces polarizace prostorů v Česku. Praha 2016; LENDEROVÁ, Milena – SVATOŠOVÁ, Stanislava: Správní vývoj okresu Hradec Králové 1850–1986. Hradec Králové 1986; RŮŽKOVÁ, Jiřina – ŠKRABAL, Josef a kol.: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005 I–II. Praha 2006; MLEZIVA, Štěpán: Retrospektivní přehled územních jednotek a územních obvodů od roku 1850. Praha 2010; KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. H–Kole. Praha 1997, s. 570–587; MERTLÍK, Pavel – MERTLÍKOVÁ, Olga: Josefov. Kapitoly z dějin pevnosti a města. Liberec 2019.

Mapový list č. 36

Mapa č. 39: Územněsprávní vývoj Jaroměřska v letech 1850–2019. Rekonstrukční mapa Tomáše Burdy, kartografické zpracování Juraj Považan. – Jaroměřsko patřilo územněsprávně převážně do Hradeckého kraje a do roku 1848 jednotlivá sídla patřila pod několik panství. Samotné panství královského města Jaroměř (8 obcí – srov. mapový list č. 34, mapa č. 37), převážnou část na jihu území tvořilo panství Smiřice-Hoříněves, samostatným královským městem byl Josefov a Velichovky tvořily svobodný statek. Další obce patřily k panství Náchod, Opocno, Choustníkovo Hradiště a Žiřec. V roce 1850 byl vytvořen soudní okres Jaroměř, který se stal součástí politického okresu Dvůr Králové nad Labem. Národnostně se jednalo o smíšené území s převahou českého obyvatelstva, etnická hranice procházela v severní části soudního okresu (podíl německy mluvícího obyvatelstva poklesl z přibližně 15 % v roce 1869 na 7 % v roce 1930). Celkem v něm bylo 45 obcí na ploše 223 km² s přibližně 28 000 obyvateli. Patřil pod Jičínský kraj, který vznikl spojením původního Hradeckého kraje, Jičínského kraje a části Boleslavského kraje. Jičín se stal sídlem kraje, protože Hradec Králové byl stále pevnostním městem. Další změna přišla v souvislosti s nástupem neoabsolutismu v roce 1855, kdy byly zrušeny politické okresy a došlo i k reformě krajského členění. Jaroměř se stala sídlem tzv. smíšeného okresu, který v sobě spojoval soudní a výkonnou správu a patřil do Hradeckého kraje, rozsah okresu ani jeho rozloha se nezměnila. Spolu s návratem ústavních pořádků došlo ke zrušení kraji a v roce 1868 i k obnovení politických okresů. Znovu se tak soudní okres Jaroměř stal součástí politického okresu Dvůr Králové. K první změně území soudního okresu Jaroměř došlo při vzniku nového soudního okresu Česká Skalice v roce 1876, kdy k němu byly připojeny obce z východní části okresu, jeho rozloha se tak zmenšila na 208 km².

Toto správní členění přežilo i vznik Československa (okres Jaroměř byl v rámci neuskutečněného župního zřízení zařazen do župy III Hradec Králové) a vydrželo beze změny až do podzimu 1938. Spolu se záborem pohraničí došlo ke ztrátě 7 obcí a 4 osad z celkem 48 obcí. Z důvodu změny územních vazeb po vzniku nové státní, resp. pro- tektorátní hranice byl v roce 1942 zrušen politický okres Nová Paka a došlo tak k přesunutí soudních okresů. Soudní okres Hořice byl připojen k politickému okresu Dvůr Králové a soudní okres Jaroměř se stal součástí politického okresu Hradec Králové (ocitl se tak v jednom celku se soudními okresy Hradec Králové, Nechanice a také Opočno ze zrušeného politického okresu Nové Město nad Metují). Sídlo oberlandrátu bylo po celou dobu okupace v Hradci Králové. Jaroměř se svého okresního úřadu, resp. okresního národního výboru dočkala v listopadu 1945, kdy došlo k obnovení a také zřízení nových územně správních celků. Jaroměř se stala sídlem politického okresu, jehož obvod byl shodný se soudním okresem. Při další reformě v roce 1949 zůstala Jaroměř sídlem okresu, který se stal součástí Hradeckého kraje. Území okresu se zvětšilo na 247 km² (připojením obcí zejména na východě ze zrušeného soudního okresu Česká Skalice a okresu Nové Město nad Metují a obcí Skalice z okresu Hradec Králové a Želkovice z okresu Hořice) a bylo v něm 59 obcí. Okres Jaroměř byl zrušen při reformě v roce 1960. Většina jeho území včetně jeho sídla byla připojena k okresu Náchod, území na jihu v okolí Smiřic a Hoříněvsi k okresu Hradec Králové. Postupná obnova územního celku se sídlem v Jaroměři začala v roce 1990 zřízením obvodu pověřeného obecního úřadu Jaroměř a dokončena 1. 1. 2003 vznikem obvodu *obce s rozšířenou působností* Jaroměř, který je shodný s obvodem POÚ Jaroměř. Tento obvod má 138 km², žije v něm necelých 20 000 obyvatel a je v něm 15 obcí. Krajský soud pro soudní okres Jaroměř byl po celou dobu od roku 1850 v Hradci Králové. Josefov byl významným sídlem vojenské správy a na přelomu 19. a 20. století i sídlem IX. armádního sboru. – Literatura: BURDA, Tomáš: Historické hranice a proces polarizace prostoru v Česku. Praha 2016; LENDEROVÁ, Milena – SVATOŠOVÁ, Stanislava: Správní vývoj okresu Hradec Králové 1850–1986. Hradec Králové 1986; RŮŽKOVÁ, Jiřina – ŠKRABAL, Josef a kol.: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005 I–II. Praha 2006; MLEZIVA, Štěpán: Retrospektivní přehled územních jednotek a územních obvodů od roku 1850. Praha 2010; KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. H–Kole. Praha 1997, s. 570–587; MERTLÍK, Pavel – MERTLÍKOVÁ, Olga: Josefov. Kapitoly z dějin pevnosti a města. Liberec 2019.

Mapový list č. 37

Mapa č. 40: Dlouhodobé změny využití ploch na Jaroměřsku v letech 1845–2010. Rekonstrukční mapa Přemysla Štycha, kartografické zpracování Přemysl Štych. – Přírodním zdrojem pro sledování změn krajiny od poloviny 19. století je Databáze dlouhodobých změn využití ploch Česka (Databáze LUCC Czechia). Je založena na katastrálních datech a pro několik časových horizontů začínaje rokem 1845 udává rozlohy sedmi základních kategorií využití ploch v téměř 9000 tzv. Srovnatelných územních jednotkách (SÚJ), pokrývajících území celého Česka. Pro celé Česko a bývalý politický okres Jaroměř (51 SÚJ) jsou data sumarizována v tab. č. 1 a 2, výsledky změn využití plochy za jednotlivé SÚJ jsou graficky znázorněny na mapovém listu.

Tab. č. 1. Vývoj podílu (%) jednotlivých kategorií využití ploch v Česku					
	1845	1896	1948	1990	2010
Orná půda	48,22	51,59	49,88	40,99	38,14
Trvalé kultury	1,14	1,46	1,90	2,99	3,04
Trvalé travní porosty	17,41	14,12	12,95	10,50	12,50
Lesní plochy	28,90	28,96	30,21	33,33	33,70
Vodní plochy	1,44		1,14	1,98	2,07
Zastavěné plochy	0,59		1,08	1,59	1,67
Ostatní plochy	2,30	3,87	2,84	8,62	8,88
Celkem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Zdroj: Databáze LUCC Czechia.

Tab. č. 2. Vývoj podílu (%) jednotlivých kategorií využití ploch na území politického okresu Jaroměř					
	1845	1896	1948	1990	2010
Orná půda	63,88	69,48	67,03	62,46	62,32
Trvalé kultury	2,08	2,85	3,56	4,11	4,10
Trvalé travní porosty	17,73	13,50	13,22	10,03	9,95
Lesní plochy	11,16	10,04	10,61	11,22	11,29
Vodní plochy	0,87		0,75	3,62	3,68
Zastavěné plochy	0,79		1,53	2,15	2,21
Ostatní plochy	3,49	4,13	3,30	6,41	6,45
Celkem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Zdroj: Databáze LUCC Czechia. – Pozn.: Ostatní plochy v roce 1896 v sobě zahrnují též vodní a zastavěné plochy.

Jaroměřsko se rozkládá v Královéhradeckém kraji v předhůří Orlických hor. Díky této poloze nevyskytuje povrch řešeného území výraznou výškovou členitost a lze ho považovat za oblast příznivou pro zemědělské využití taktéž díky vyšší úrodnosti půd a relativně teplému podnebí. Podíl zemědělské půdy na celkové rozloze je ve srovnání s Českem nadprůměrný, a to zejména v jižní části řešeného území. V současnosti zabírá zemědělská půda 76 %, v polovině 19. století měla podíl překračující 80 % celkové rozlohy (tab. č. 1 a 2). Příznivé podmínky předurčují území vysoký podíl orné půdy – po celé řešené období bylo přes 60 % celkové rozlohy zorněno. Naproti tomu rozloha extenzivně využívaných trvalých travních porostů se postupně snižovala, v roce 2010 zabíraly 10 %, v roce 1845 byl podíl 18 %. Sídlní struktura má kompaktnější charakter, podíl zastavěných ploch v současnosti překračuje 2 % (11 km²). Vysoký antropogenní tlak na místní krajinu se projevuje v nízkém zastoupení lesů (11 %). Změny využití ploch na Jaroměřsku od poloviny 19. století mají souvislost se společenským a hospodářským vývojem a taktéž reflektují lokální geografické faktory. Změny měly nižší dynamiku ve srovnání s celorepublikovými trendy (srov. tab. č. 1 a 2). Intenzita využití krajiny je tradičně vysoká s nadprůměrným podílem orné půdy a zastavěných ploch. Rozloha

a struktura zemědělské půdy byla také relativně stabilní – růst rozlohy zaznamenaly trvalé kultury (zahrady), pokles naproti tomu trvalé travní porosty (louky a pastviny). K úbytkům zemědělské půdy docházelo na úkor nové zástavby a ostatních ploch (např. dopravních ploch). Svoji rozlohu zvýšily vodní plochy, hlavně v důsledku výstavby vodní nádrže Rozkoš. Lesy si uchovaly svůj podíl z poloviny 19. století. Problémé změny v jednotlivých katastrech řešeného území nevyzkazovaly výraznější rozdíly. – Prameny a literatura: BIČÍK, Ivan a kol.: Land Use Changes in the Czech Republic 1845–2010. Socio-economic Driving Forces. Springer, Switzerland, 2015; BIČÍK, Ivan a kol.: Změny využití ploch v Česku. Praha, 2010; Databáze LUCC Czechia – Databáze dlouhodobých změn využití ploch Česka (1845–2000), dostupné z www.lucccz.cz/ database.

Mapový list č. 38

Mapa č. 41: Vývoj krajiny, průmyslu a dopravy na Jaroměřsku od poloviny 19. století. Rekonstrukční mapa Tomáše Burdy, kartografické zpracování Juraj Považan. – I v době nástupu průmyslové revoluce ovlivňovala jak rozvoj dopravy, tak i hospodářství, stejně jako podobu krajiny v blízkosti řek Labe, Metuje a Úpy na rozhraní Polabské tabule, která se začíná zdvihát do zvlněného Podkrkonoší, přítomnost jedné z nejrozsáhlejších fortifikačních staveb v této oblasti Čech, tedy Josefova. Řada menších průmyslových podniků a zejména řemeslníků a obchodníků pracovala pro erár, resp. armádu, a to jak přímo v Josefově (kde ještě na počátku 20. století nebyl žádný větší průmyslový závod kromě pivovaru, ale byla zde řada drobných živnostenských provozoven), tak i v Jaroměři a dalších obcích soudního okresu. Z průmyslu se nejvíce rozvíjel potravinářský, což souviselo s polohou zejména jižní části území na okraji Polabí (tradice pěstování zeleniny, ale také cukrové řepy – cukrovary Smiřice a Černočice). V řadě menších obcí byly drobné průmyslové provozy, především mlýny a lomy. Stav živností a průmyslu na Jaroměřsku je zachycen k roku 1903. – Největší změny krajiny proběhly již v době výstavby pevnosti na místě vesnice Ples (po které pevnost až do roku 1793 nesla jméno), kdy došlo ke změně toku Labe (jeho regulace pokračovala směrem na jih směrem na Hradec Králové) i Metuje a výstavbě vesnic Nový Ples, Rasošky a Starý Ples. Tato situace je zachycena v rekonstrukční mapě Evy Semotarové Krajinné schéma Jaroměře a okolí v polovině 19. století se sondou před výstavbou pevnosti Josefov (mapový list č. 33, mapa č. 36). Z dopravního hlediska došlo již záhy po polovině 19. století k dopravnímu propojení hlavní trati mezi Prahou a Olomoucí přes Hradec Králové právě s Jaroměří. Tato hlavní trať se přímo v Jaroměři, resp. v Josefově (nádraží leželo mezi oběma tehdy samostatnými městy převážně na josefovském katastru a neslo zpočátku název Josefov, později Jaroměř – Josefov), kam dospěla již v roce 1857 a dělila se směrem na severozápad na Turnov a dále na Liberec a na severovýchod pak přes Trutnov a Svatoňovický černouhelný revír byla prodloužena přes Královecké sedlo až do Pruska (Německa). Strategický význam těchto tratí byl v té době nepopíratelný, ale především po roce 1866 převážil jejich význam hospodářský. Od 70. let 19. století se uvažovalo o výstavbě dalších železničních tratí, zejména o propojení Jaroměřska s podhůřím Orlických hor na trať mezi Týněstěm a Meziměstím do Opočna, alternativně mezi Smiřicemi a Opočnem jako součást širšího spojení středních a východních Čech. Plány výstavby byly mimo jiné motivovány propojením významných cukrovarů zejména ve Smiřicích a v Českém Meziříčí (kam byla později zbudována z Opočna vlečka), ale to se i přes velkou snahu uskutečnit nepodařilo. V roce 1882 byl však zahájen provoz na místní trati ze Smiřic do Sadové, která měla také charakter řepařské dráhy, ale propojovala i sídla původního panství Hoříněves a Smiřice. Až do roku 1894 nebyla přímo propojena s hlavní tratí z Hradce Králové do Jaroměře. Tato trať (později označovaná i jako Smiřice – Hněvčeves) sloužila i pro případ výluk a obsluhovala několik dalších obcí a podniků. Za druhé světové války pak byla zřízena vlečka do vojenských skladů v blízkosti tratí. Pravidelný osobní provoz na trati skončil v roce 2004, ale částečně byl zachován nákladní provoz. – Z hlediska dalších druhů dopravy byla Jaroměř místem počátku splavnosti Labe pro voroplavbu (uvažovalo se zejména v druhé polovině 19. století o splavnosti řeky pro nákladní dopravu až po Jaroměř a vybudování říčního přístavu). Jaroměři a zejména jejím okolím procházely významné dopravní komunikace již od středověku. K podstatným změnám komunikační sítě došlo při výstavbě josefovské pevnosti (byla zrušena cesta z Plesu do města) a následné výstavbě nové císařské silnice z Prahy a Hradce Králové dál přes Českou Skalici a Náchod do Kladska okolo roku 1820. Tato silnice je hlavní dopravní osou Jaroměřska do současnosti jako silnice první třídy č. 33, k přeložce silnice došlo až v druhé polovině 20. století v oblasti jižně od Jaroměře. Další silnice první třídy č. 37 vede z Jaroměře zpočátku údolím Labe na Kuks a dále pak na Trutnov. V současné době probíhá výstavba dálnice D11, jejíž trasa prochází západně od Jaroměře a napojení na Náchod a dál do Polska bude realizováno severním obchvatem města. – Literatura: KUDRNAČ, Václav: Adresář a popis politického okresu Královédvorského. Soudní okresy: Králové Dvůr n. L. – Jaroměř a politické obce i osady. Turnov 1903; KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. H–Kole. Praha 1997, s. 570–587.

Mapový list č. 39

Mapa č. 42: Návrh rozšíření městské památkové zóny Jaroměř na základě památkového vyhodnocení zástavby, 2004. Návrh a kartografické zpracování Karel Kuča. Mapový podklad Český úřad zeměměřický a katastrální. – Památková zóna Jaroměř byla spolu s dalšími městskými památkovými zónami tehdejšího Východočeského kraje prohlášena Východočeským krajským národním výborem v roce 1990 na základě zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Návrhy včetně hranic zpracovalo pro všechny zóny tehdejší Krajské středisko státní památkové péče v Pardubicích. Hranice platná od roku 1990 je na mapě vyznačena černou čarou. Zahnuje celé historické jádro i přilehlou část Jakubského předměstí (Na Vartě) a mimo to i pás parků na pravém břehu Labe se školou Na Ostrově a divadlem. Neomezuje se tedy na pouhé historické jádro, jako je tomu u řady jiných městských památkových zón a zejména městských památkových rezervací. Kompetenci k prohlašování městských památkových zón převzalo po zrušení krajů v roce 1990 ministerstvo kultury a v roce 1992 je prohlásilo i v těch krajích, kde to krajské národní výbory nestihly. Poté byly v odborné organizaci památkové péče prováděny další průzkumy, jejichž cílem bylo vytýpovat další hodnotné urbanistické celky k plošné památkové ochraně. Část z nich pak ministerstvo prohlásilo za památkové zóny v letech 1995 a 2005. V rámci těchto průzkumů byla prováděna i tzv. odborná revize památkových rezervací a zón. Zaměřila se na prověření, zda je chráněné území z hlediska předmětu ochrany optimálně vymezeno, tedy zda nemá být zmenšeno či zvětšeno. Jaroměř byla jedním z asi 20 měst, kde byla konstatována jakutní potřeba chráněné území rozšířit. Z toho důvodu bylo v roce 2004 provedeno podrobné památkové vyhodnocení území, tedy klasifikace všech staveb podle památkové (resp. obecně architektonické) hodnoty. Na základě toho bylo navrženo rozšířit památkovou zónu na jihu o celou severní část čtvrti Na Ptákách, budovanou od 80. let 19. století do konce 20. let 20. století, neboť jde o jednu z nejhodnotnějších a intaktně dochovaných vilových čtvrtí té doby. Další rozšíření byla navrženo na východě, a to o celou historickou část Jakubského předměstí v širším okolí kostela sv. Jakuba. Jde o území s nespornou urbanistickou

hodnotou, danou jak tradiční předměstskou zástavbou, tak stavbami z meziválečného období. Ačkoli byl návrh rozšíření památkové zóny podporován i ze strany města, ministerstvo se žádným z návrhů vzešlých z odborné revize vůbec nezabývalo. Návrh má nicméně trvalou hodnotu, protože přesně specifikuje památkovou hodnotu celého území v dané době (2004), přičemž tento stav je v zásadě platný dodnes.

Mapový list č. 40

Obr. č. 92: Jaroměř od severu, 1536/1537. *Germirs*. Mathias Gerung. Kolorovaná perokresba, výška 370 (320) mm, šířka 480 (425) mm, výřez. Universitätsbibliothek Würzburg, Delin. VI,5,33. Sken Universitätsbibliothek Würzburg. Celek srov. obr. č. 10. – Veduta Jaroměře je součástí souboru vedut (tzv. würzburské album) zachycujících vybraná místa, jimiž či okolo nichž projíždělo poselstvo falckraběte Ottheinricha z Neuburgu a. D. do Krakova a Berlína (1536/1537). Pohled zachycující na jediném listu vpravo v popředí Jaroměř (*Germirs*) a vlevo v pozadí Nový Bydžov (*Bisof*) je síce zdaleka nejstarší, ovšem z dokumentárního hlediska poněkud problematickou položkou ikonografie obou měst (barevná reprodukce celého listu Historický atlas měst České republiky XXIX. Nový Bydžov, Red. Robert Šimůnek. Praha 2017, mapový list č. 33, obr. č. 83). Teoreticky by měl pohled být veden od východu; samotná skutečnost, že obě města jsou vzdájnou čarou vzdálena zhruba 33 kilometrů, naznačuje, že jde o pouhý konstrukt, situaci, která reálně v terénu vidět není (podobně jako je tomu např. s vyobrazením Rokycan v pozadí prospektu Plzně). M. Gerung, umělec z bavorského města Nördlingen, zastihl Jaroměř ještě před velkým požárem v roce 1548. Jeho kresba je zatím nejstarší známé vyobrazení města, ovšem ne zcela realistické. Gerung zasadil Jaroměř do fiktivní krajiny, kde na pozadí vystupují vysoké hory. Kresba postrádá hradební pás, chránící náměstí a obě Varty. Dominantu tvoří chrám sv. Mikuláše a kostel sv. Jakuba. Jádro města obestavěné přízemními a jednopatrovými domy však nevystupuje nad svým okolím, malá vzdálenost mezi oběma kostely neodpovídá skutečnému stavu, stejně jako počet domů pod severní stranou náměstí, zvanou Na Válech. Kostel sv. Mikuláše byl navíc tehdy již trojlodní stavbou (na rozdíl od jednolodní budovy zakreslené na vedutě). Mohutná severní věž nejen takřka dvojnásobně převyšuje svatomikulášský kostel, ale navíc mezi ní a kostelem stojí dům. Věž přitom ve skutečnosti přiléhala k severní stěně chrámu. Výrazná budova za věží, kde do roku 1421 stál konvent augustiniánů, by mohl být děkanský úřad a vpravo za ním radnice. Vzhled jednolodního kostela sv. Jakuba snad odpovídá jeho podobě z první poloviny 16. století před pozdější přestavbou. Vstup z Jakubského předměstí (vlevo) a z Pražského předměstí (vpravo) do města střeží dvě brány. Historicky doložené jsou však v 16. století čtyři závory, tzv. šraňky, které chránily přístup do obou předměstí. Severní a jižní stranu náměstí uzavírala na západě Pražská brána a menší brána před dřevěným mostem přes Labe (brána na vedutě by snad mohla odpovídat bráně u mostu) a na východě věž Panna, která stála severně od závěru kostela a chránila přístup do města od obou Vart. Při cestě k Náchodu, mezi řekou Úpou a vesnicí Čáslavky, autor nakreslil popravní místo s lámacím kolem a šibenicí. Do dnešní doby se zachovaly pomístní názvy Na Spravedlnosti nebo Spravedlnost jako připomínka, že se na tomto místě skutečně konaly popravy. Vesnice s kostelem, umístěná jižním směrem od města, by mohly být Semonice s kostelem sv. Markýte nebo Ples s kostelíkem sv. Jiljí. – K výpovědní hodnotě vyobrazení Nového Bydžova komentář k výše citované barevné reprodukci celého listu.

Mapový list č. 41

Obr. č. 93: Veduta města od severu / severovýchodu, 1809. *Die koenigl. Leibgedingstadt Jaromirz im Koeniggraezter Kreise. Gemahlt von Joan. Venuto 1809*. Kolorovaná perokresba, výška 310 (264) mm, šířka 485 (440) mm, Österreichische Nationalbibliothek, Wien, inv. č. Z208049009. Sken Österreichische Nationalbibliothek, Wien. – V levé části prospektu, v prostoru mezi kostely sv. Jakuba Staršího a sv. Mikuláše, je v pozadí vidět pevnost Josefov. – Vyobrazení Jaroměře z počátku 19. století od královéhradeckého kanovníka Johanna Venuta je neocenitelným pramenem pro historiky a památkáře. S cítem pro detail a znalý místa zachycuje Venuto stavební podobu města ještě před budováním císařské (Hradecké) silnice z Hradce Králové do Náchoda, kvůli čemuž byly zbourány všechny brány (kromě městské brány se zvonicí). Úplně vlevo u cesty stojí Boží muka z roku 1686, dále je znázorněna zástavba Jakubského předměstí i s cestou k Náchodu. Cesta od Hořenic, na níž stojí kříž, ústí do Hulvátské ulice (dnes Růžová ulice). V pozadí je vyobrazena josefovská pevnost. J. Venuto jako první a fakticky poslední zdokumentoval vzhled věže Panny a mostu mezi ní a Malou Vartou. Linka kresby vede od chrámu sv. Mikuláše, zvoni- ce, děkanství (domy Na Válech pod Vartami a děkanstvím tvoří druhou linku) k domům na levé straně náměstí, která končí u Pražské brány. Cesta na Pražské předměstí vede bránou u mostu a pokračuje na Vinice. Most přes Labe není vidět. Poněkud výše proti proudu Labe poblíž Hubrykovského mlýna je zakreslen dřevěný krytý most (srov. mapový list č. 5, mapa č. 8 – zde však není označen jako krytý most). V pozadí jsou vidět tři pevnostní prachárny Na Libínách.

Mapový list č. 42

Obr. č. 94: Veduta města od jihu, 30. léta 19. století. Anonym (Rodeck?). Kvaš, výška 480 mm, šířka 735 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 2379. Foto Karel Hanuš. – Neznámý autor představuje Jaroměř v plynulé lince od západu k východu. Úplně vpravo lze vidět věž Pražské brány, dvorní strany domů jižní strany náměstí s pavlače- mi, budovu radnice a pod ní krytou dřevěnou lávku přes Labe. V popředí vystupuje zelená plocha Ostrova s menšími domky. Malíř se dobře nelypoval se zástavbou na Vartách, neboť poněkud potlačil a spojil s ulicí vedoucí ke kostelu sv. Jakuba, kde asi v polovině vyčnívá Špor- kovský dům.

Obr. č. 95: Veduta města od severu / severovýchodu, 30. léta 19. století. Anonym (Rodeck?). Kvaš, výška 480 mm, šířka 735 mm. Měst- ské muzeum v Jaroměři, inv. č. 2380. Foto Karel Hanuš. – V levé části prospektu, v prostoru mezi kostely sv. Jakuba Staršího a sv. Mikuláše, je v pozadí vidět pevnost Josefov. – Týž autor (jako v případě obr. č. 94) zachytil severní stranu města. Jakubské předměstí i s kostelem sv. Ja- kubu vykazuje charakter spíše venkovského osídlení. V pozadí za ním vystupuje hradební val severní strany pevnosti Josefov. Malíř se dopus- til řady nepřesností – zástavba Vart je posunutá směrem k jihu, severní strana náměstí takřka splývá s úrovní terénu Na Válech, vzhled brány se zvonicí neodpovídá soudobým popisům. V popředí obrázku vede cesta mezi zbytky polního opevnění z bramborové války roku 1778 a směřuje k Hulvátské ulici.

Mapový list č. 43

Obr. č. 96: Jaroměř od severovýchodu, před 1840. *Jaromirz im Königgrätzer Kreise. Jaroměř v Kralohradecku*. Litografie, výška 230 mm, šířka 320 mm, vydáno *Prag bei Marco Berra*. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6860. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Firma hudebního nakladatele a obchodníka s uměleckými předměty Marco Berry patřila v první polovině 19. století k předním svého druhu v Pra- ze. Litografie s vyobrazením Jaroměře mohla být součástí většího gra- fického celku. Neznámý autor předlohy zobrazil zadní fasády domů na náměstí, obě Varty a částečně i Jakubské předměstí s kostelem. Au- tor předlohy však nebyl příliš přesný. Například podoba věže západní Pražské brány neodpovídá soudobým popisům a vyobrazením, stejně

jako brána se zvonící. Otázku vyvolává identifikace vysoké budovy po- blíž kostela sv. Jakuba – jedinou významnější stavbou předměstí byl tzv. Šporkův dům, ale sotva byl takto vysoký.

Obr. č. 97a: Náměstí od západu, před 1840. *Der Marktplatz in Jaromirsch. Gez. u. lith. v. R. Bürger.* Litografie, výška 215 mm, šířka 310 mm. In: SEMMLER, C. G.: Der Elbstrom von seinem Ursprung bis zu seiner Mündung in die Nordsee. Malerisch, topographisch darge- stellt. Dresden 1845. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6858. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Jedná se o nejstarší známou podobu náměstí a působivou přehlídku domovních štítů. Pás domů severní strany se souvislou řadou předsíní byl do 18. století, než se zavedla čísla popisná, označován jako Dřevěná strana (domy byly dřevěné), jižní (pravá) strana jako Kamenná strana. Vzhled radnice s vysokou věží změni zanedlouho radikální rekonstrukce a počátkem 80. let 19. století budou zbourány tři domy, aby se dosáhlo propojení námés- tí s Ostrovem. Centrální části náměstí vévodí mariánský sloup, který v letech 1723–1727 vytvořila sochařská dílna M. B. Brauna. Jaroměř- ské náměstí proslulo trhy, jež se zde konaly. Není proto divu, že autor předlohy zachytil i několik vozů stojících před vyhlášenými hostinci a trhovce. Jaroměřští měšťané se věnovali řemeslům nebo obchodu a mnozí k tomu ještě pěstovali ovoce a zeleninu na svých polnostech na předměstích a chovali domácí zvířata. V každém domě na náměstí byl alespoň jeden krám.

Obr. č. 97b: Pohled na město od Pražského předměstí, před 1840. *Jaromirsch. Gez. u. lith. v. C. W. Arldt.* Litografie, výška 220 mm, šířka 305 mm. In: SEMMLER, C. G.: Der Elbstrom von seinem Ursprung bis zu seiner Mündung in die Nordsee. Malerisch, topographisch darge- stellt. Dresden 1845. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6863. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Žánrový obrázek z polohy Na Vinicích zachytil v popředí domy a dvory v někdejším podhradí, kterému se říkalo Dolejší nebo podměstí Za Dlouhým mostem či předměstí Proti bráně a mostu na rohu a od závěru 16. století neslo název Pražské předměstí. Vpravo od Pražské brány stojí bývalý proboštský dům. Po- dle jedné (starší) hypotézy právě zde mělo být opevněné sídlo knížeci- ho kastelána, oproti druhé, která někdejší hrad umístila na místo, kde byl později postaven chrám sv. Mikuláše. Autor předlohy se dopustil nepřesnosti, když domy Na Valech umístil do větší vzdálenosti od se- verní strany náměstí.

Obr. č. 97c: Josefov od severu, před 1840. *Festung Josephstadt. Gez. u. lith. v. R. Bürger.* Litografie, výška 218 mm, šířka 313 mm. In: SEMMLER, C. G.: Der Elbstrom von seinem Ursprung bis zu seiner Mündung in die Nordsee. Malerisch, topographisch dargestellt. Dres- den 1845. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 9294. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Autor nakreslil severní frontu předpolí josefov- ské pevnosti a Korunní bránu s vnějším pásem opevnění z pohledu od Pražského předměstí. Vlevo nad hradebním valem se tyčí věž kostela Nanebevstoupení Páně. Popředí obrázku vyplňuje žánrový motiv se ženami peroucími prádlo. V této lokalitě se však žádný vodní tok ne- nacházel.

Mapový list č. 44

Obr. č. 98: Varta (Havlíčкова ulice) a Jakubské předměstí, severní strana, 1880. Václav Pácalt. *Procházka po Jakubském předměstí v Ja- roměři v roce 1880. Z paměti nakreslil Václav Pácalt.* Kresba tužkou, výška 135 mm, šířka 4050 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6795. Foto Karel Hanuš. – [Komentář k obr. č. 98–101:] Václav Pácalt (1853–1938) se narodil v Časlavkách u Jaroměře. Byl majitelem hos- tince Na Kopečku a v letech 1900–1910 starostou Jaroměře. Zabý- val se historií města a stal se i jeho kronikářem. Napsal řadu článků a vzpomínek na starou Jaroměř zahrnujících období od 80. let 19. století do počátku 20. století. Václav Pácalt zdokumentoval zmizelou Jaroměř prostřednictvím kreseb a také dřevorezeb. V roce 1933 vy- dalo městské muzeum jeho knihu s názvem Jaroměř za války světové v letech 1914–1918. Ve Státním okresním archivu Náchod jsou ulože- ny Pácaltovy zápisky, výstřižky a dobové dokumenty o Jaroměři z let 1914–1921.

Obr. č. 99: Varta a Jakubské předměstí, jižní strana, 1880. Václav Pácalt. *Procházka Jakubským předm. Jaroměř před padesátí lety. Z pa- měti nakreslil V. Pácalt.* Kresba tužkou, výška 185 mm, šířka 4680 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6794. Foto Karel Hanuš.

Obr. č. 100: Pražské předměstí od jihu, před 1866. Václav Pácalt. *Procházka po Jaroměři. Pražské předměstí* před rokem 1866. *Levá strana díl I.* Kresba tužkou, výška 185 mm, šířka 1095 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 5978. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 101: Pražské předměstí od západu, 1880. Václav Pácalt. *Pražské předměstí od ulice do Vinic k nemocnici v letech 1880.* Kresba tužkou, výška 185 mm, šířka 4355 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6796/1. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 102a–d: Domovní průčelí na náměstí, 1936–1938, Karel Votlučka. – a: severní fronta (domy č. p. 39–51). Kolorovaná perokres- ba, výška 360 mm, šířka 1860 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6806. Foto Karel Hanuš. – b: severní fronta (domy č. p. 52–65). Kolo- rovaná perokresba, výška 360 mm, šířka 1980 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6807. Foto Karel Hanuš. – c: jižní fronta (domy č. p. 3–17). Kolorovaná perokresba, výška 360 mm, šířka 2050 mm. Měst- ské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6808. Foto Karel Hanuš. – d: jižní fronta (domy č. p. 21–38). Kolorovaná perokresba, výška 360 mm, šířka 2050 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6809. Foto Karel Hanuš. – Karel Votlučka (1896–1963), malíř a grafik, pocházel z Plzně. Ve 30. letech 20. století navštěvoval jaroměřského knihkupce a nakladatele Aloise Šmahela. Vytvořil pro něj kolekci dvaceti pohlednic pod názvem Kresby z Jaroměře.

Mapový list č. 45

Obr. č. 103a–p: Pohlednice měst Jaroměře a Josefova, 1905–1914. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – a: Jaroměř, před 1914. *Panoráma Jaroměře.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum v Jaroměři, Fo- toarchiv, inv. č. P/5. – b: Nádraží Josefov – Jaroměř, 1906. Kolorovaná pohlednice. Vydal O. Juliš v Jaroměři. Městské muzeum v Jaroměři, Fo- toarchiv, inv. č. P/23. – c: Husova třída, před 1909. Kolorovaná pohled- nice. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. P/5. – d: Pohled na město od západu, cca 1912. *Jaroměř.* Kolorovaná pohlednice. Vydal Alois Šmahel, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři. Fotoarchiv, inv. č. P/1. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – e: Jaroměř, most přes Labe a cesta na náměstí, před 1908. *Jaroměř. Partie u mostu.* Kolorovaná pohlednice. Vydal Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. P/11. – f: Jaroměř, náměstí, cca 1910. *Jaroměř. Ná- městí o trhu.* Kolorovaná pohlednice. Vydal Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. P/2. – g: Jaroměř, pohled na jižní stranu náměstí, 1907. *Jaroměř. Pohled se střechy kostela sv. Mikulá- še.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. P/2. – h: Jaroměř, park Na Ostrově, cca 1905. *Jaroměř. Partie z městských sadů.* Kolorovaná pohlednice. Vydal Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. P/12. – i: Jaroměř, řeka Labe a chlapecká škola, cca 1900. *Jaroměř. Partie na Labi.* Kolorovaná pohlednice. Vydal Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fo- toarchiv, inv. č. P/12. – j: Jaroměř, přístavní město (futuristická pohled- nice), cca 1910. *Budoucí přístav v Jaroměři.* Kolorovaná pohlednice. Vydal Edv. Fastr v Jaroměři. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. P/28. – k: Jaroměř, městská čtvrť Na Ptákách, před 1914. Ko- lorovaná pohlednice. Vydal O. Juliš, Jaroměř. Městské muzeum v Ja-

roměři, Fotoarchiv, inv. č. P/5. – l: Jaroměř, průhled Havlíčkovou ulicí s kostelem sv. Mikuláše, 1908. *Jaroměř Havlíčkova třída.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. P/5. – m: Jaroměř, náměstíčko s kostelem sv. Jakuba, před 1908. *Jaroměř. Ja- kubské předměstí.* Kolorovaná pohlednice. Vydal Al. Němeček, Jose- fov. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. P/3. – n: Josefov, náměstí a budova velitelství garnizony, cca 1910. *Josefov – Josefstadt.* Kolorovaná pohlednice. Vydal J. Očenášek, Josefov. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. M/9. – o: Josefov, náměstí s kostelem Nanebevstoupení Páně, 1911–1913. *Josefov – Josefstadt.* Kolorovaná pohlednice. Vydal J. Kratochvíl, Josefov. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. M/13. – p: Josefov, průvod s vojenskou hudbou, před 1914. Kolorovaná pohlednice. Vydal L & P., Praha. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. M/30.

Zadní strana obálky

Obr. č. 104: Reklamní leták firmy A. Wenke a syn v Jaroměři, 1911–1914. *Vánoční prodej firmy A. Wenke a syn v Jaroměři.* Barevný tisk, výška 325 mm, šířka 470 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 9767. Foto Karel Hanuš. – Srov. též obr. č. 46.

Ausführliches Verzeichnis der Karten, Pläne und Abbildungen des Bandes Nr. 31 – Jaroměř

Zusammengestellt von Tomáš Burda, Jaroslav Cvrnoch, David Dou- brava, Günter Fiedler, Karel Kuča, Olga Mertliková, Eva Semotanová, Jiří Slavík, Robert Šimůnek, Přemysl Stych, Eva Tichomirovová, Jana Vojtíšková, Klára Woitschová

Umschlag

Abb. Nr. 1: Wappen der Stadt Jaroměř zum Jahre 2020. Grafische Bearbeitung Petr Tomas.

Abb. Nr. 2: Jaroměř von Norden, ca. 30er Jahre des 18. Jahrhun- derts. *Jaromirzitz.* Friedrich Bernhard Werner. Fotografie der Original- federzeichnung, im 2. Weltkrieg vernichtet. Glasplatte, Höhe 180 mm, Breite 240 mm. Archiv Štenc, Praha, Negativ Nr. 46789d-4367. Scan Archiv Štenc, Praha.

Textblätter

Abb. Nr. 3: Ältester Siegelabdruck der Stadt Jaroměř, 1309. Der Siegelabdruck ist an die Urkunde angehängt, die am 2. August 1309 ausgestellt wurde, wo Richter Reblinus, die Ratsmänner und die Ge- meinde der Stadt Jaroměř Treue und Gehorsamkeit der Königswitwe Elisabeth Richza und ihrer Tochter Agnes schwören. Abschrift: + *SI- GILLVM . CIVIVM . IN . GERMIR.* Rundlicher Siegelabdruck im Na- turwachs, Durchschnitt 55 mm. Inmitten des mit Ranken verzierten Siegelfeldes ist ein Schild mit zwei abgestuften Elementen, deren Gipfel gegeneinander orientiert sind. Moravský zemský archiv v Brně, Fonds Augustiniáni Staré Brno, Inv.-Nr. 12, Sign. 41: V.4. Foto Moravský zemský archiv v Brně. – Siegelabdruck: Městské muzeum v Jaroměři, ohne Inv.-Nr.

Abb. Nr. 4: Siegelabdruck der Stadt Jaroměř, 1575. Es handelt sich um einen Siegeltyp, der von der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts bis 1788 gebraucht wurde. Auf dem unten rundlichen Schild ist eine un- gekrönte einwedelige Löwin platziert, im Sprung nach rechts orientiert und mit einer Dornenkrone umgeben. Um den oberen Teil des Schildes wird ein kleines zusammengelegtes Band mit Aufschrift angedeutet. Abschrift: *Sigillum . Ciuitatis . de . iaromirz.* Rotes Wachs (das Recht mit rotem Wachs zu siegeln erhielt Jaroměř im Jahre 1506), Durch- schnitt 44 mm. Seit 1511 wurde auch das kleine Siegel ohne Dornen- krone im Durchmesser von 26 mm gebraucht. Abschrift: *Sigill . CIVI- TATIS IAROMIR.* Eine neue Form des kleinen Siegels gleichfalls ohne Dornenkrone wurde 1575 angeschafft, Durchschnitt 28 mm. Abschrift: *SIGILL: REG: CIVITAT: DOTAL: IAROMIRII . AD . ALBIM.* Archiv Národ- ního muzea, Eichlerova sbírka, Karton Nr. 24, Hradecko – Jaroměř. Foto Klára Woitschová. – Siegelabdruck: Městské muzeum v Jaroměři, ohne Inv.-Nr.

Abb. Nr. 5: Steinernes Wappen der Stadt Jaroměř auf der östlichen Seite des Glockenturmes bei der Nikolauskirche, 1707. Foto Václav Novák, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/5. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 6: Siegelabdruck der Stadt Jaroměř, 1818. Es handelt sich um den Siegeltyp, der seit 1788 gebraucht wurde. Wegen nicht begrif- fenem Grund zur Auswechslung des Siegelbildes im 15. Jahrhundert kam es Ende des 18. Jahrhunderts zur Verwechslung der Löwin statt dem ungekrönten doppelt geschweiften Löwen, mit einer Dornenkrone umgeben, Abschrift: *SIGILLVM REG : ET DOTAL : CIVITATIS IAROMIR AD ALBIM.* Rotes Wachs, Durchschnitt 34 × 40 mm. Archiv Národního muzea, Eichlerova sbírka, Karton Nr. 24, Hradecko – Jaroměř. Foto Klára Woitschová.

Abb. Nr. 7: Jan Žižka vor Jaroměři im Jahre 1421 (Hauszeichen am Marktplatz, Haus Nr. 53). Václav Novák. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 8: Modell von Jaroměři im 15. Jahrhundert, nachvollzogen. Nach Unterlagen von Vladimír Wolf und Zdeněk Berger von Jiří Škopek im Jahre 1961 angefertigt. Gips, Höhe 390 mm, Breite 840 mm. Měst- ské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 6024. Foto Karel Hanuš.

Abb. Nr. 9: Nikolauskirche, Glockenturm, Dechantei und der Turm Panna (Jungfrau), 16. Jahrhundert. Zeichnung von Robert Řemínek, 1975 nachvollzogen. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/5 (Foto Václav Novák). Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 10: Vedute von Jaroměři im Hintergrund mit Nový Bydžov, 1536/1537. *Germirs.* Mathias Gerung. Federzeichnung, koloriert, Höhe 370 (320) mm, Breite 480 (425) mm. Universitätsbibliothek Würzburg, Delin. VI,5,33. Scan Universitätsbibliothek Würzburg. Detail von Jar- oměř vgl. Kartenblatt Nr. 40, Abb. Nr. 92.

Abb. Nr. 11: Jaroměř von Norden, ca. 30er Jahre des 18. Jahrhun- derts. *Jaromirzitz.* Friedrich Bernhard Werner. Fotografie der Original- federzeichnung, im 2. Weltkrieg vernichtet. Glasplatte, Höhe 180 mm, Breite 240 mm. Archiv Štenc, Prag, Negativ Nr. 46789d-4367. Scan Archiv Štenc, Praha.

Abb. Nr. 12: Jaroměř von Nordosten, 1746. Anonymus. Motiv-Ölma- lerei mit dem hl. Nikolaus und der Vedute von Jaroměř in der rechten unteren Ecke. Höhe 1500 mm, Breite 1100 mm, Ausschnitt. Římskoka- tolická farnost Jaroměř. Foto Václav Novák.

Abb. Nr. 13: Brand der Nikolauskirche (1670), erste Hälfte des 18. Jahrhunderts. Anonymus. Holzschnitt, Höhe 335 mm, Breite 235 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Sign. 6652. Foto Václav Novák.

Abb. Nr. 14: Rathaus, erste Hälfte des 18. Jahrhunderts. Anonymus. Holzschnitt, Höhe 335 mm, Breite 235 mm. Městské muzeum v Ja- roměři, Sign. 6651. Foto Václav Novák.

Abb. Nr. 15: Jaroměř von Norden / Nordwesten am Formular ein- es Lehrbriefes, ca. 1820. Kupferstich, Höhe 320 mm, Breite 440 mm.

Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 8096. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 16a: Westlicher Teil des Marktplatzes mit dem Prager Tor. Stand vor 1823. *Západní městská brána v Jaroměři do roku 1823. Podle popisu v Paměti Jaroměře od Knapa na straně 83.* Václav Pácalt. Zeichnung. Höhe 275 mm, Breite 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři. Inv.-Nr. 418/2151. Foto Karel Hanuš.

Abb. Nr. 16b: Überdachte Elbebrücke, Blick zum Marktplatz, Stand vor 1823. *Most přes Labe v Jaroměři až do roku 1831.* Václav Pácalt. Zeichnung, Höhe 275 mm. Breite 440 mm. Městské muzeum v Ja- roměři. Inv.-Nr. 11/80/2157. Foto Karel Hanuš.

Abb. Nr. 17a: Prager Vorstadt bei der Annakapelle, 1836. *Vor Jaro- mieřz. Gez. Nic. Baier. Lithogr. Wach.* Lithografie. Höhe 90 mm, Breite 110 mm. In: Denkbuch über die Anwesenheit Ihrer K. K. Majestäten Franz des Ersten und Caroline Auguste in Böhmen im Jahre 1833. Prag 1836. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 9304. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 17b: Prager Vorstadt mit der Kreuzung bei der Kettenbrü- cke, 1836. *K. Stadt Jaromieřz. Gez. Nic. Baier. Lithogr. Wach.* Litho- grafie, Höhe 90 mm, Breite 110 mm. In: Denkbuch über die Anwesen- heit Ihrer K. K. Majestäten Franz des Ersten und Caroline Auguste in Böhmen im Jahre 1833. Prag 1836. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 9304. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 18: Kettenbrücke über die Elbe, vor 1840. *Die Kettenbrücke bei Jaromirsch. Gez. u. lith. v. R. Bürger.* Lithografie, Höhe 220 mm, Breite 305 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 6861. Foto Karel Hanuš.

Abb. Nr. 19: Jaroměř von Süden, angeblich 1850. *Jaroměř v roce 1850.* Václav J. Zauzal. Bleistiftzeichnung, Höhe 121 mm, Breite 356 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 9306. Scan Městské muze- um v Jaroměři.

Abb. Nr. 20: Marktplatz, geschmückt anlässlich des Besuches von Kaiser Franz Josef I., 1880. Fotografie, Höhe 190 mm, Breite 240 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 21: Marktplatz, Teil der Nord- und Südseite, vor 1883. Ka- rel Zelený. Fotografie, Höhe 90 mm, Breite 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 22: Marktplatz, Hofseite der Südseite, vor 1883. Fotografie, Höhe 120 mm, Breite 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoar- chiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 23: Hofseite von Häusern auf der südlichen (südöstlichen) Seite des Marktplatzes, 80er Jahre des 19. Jahrhunderts. *Jihovýchod- ní strana Jaroměře.* Josef Antonín Lewy. Bleistiftzeichnung, Höhe 330 mm, Breite 500 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 2176. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 24: Marktplatz, Brückenbau über die Elbe und Hofseiten der Häuser auf der südlichen Seite, 1884. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 195 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/11. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 25: Kettenbrücke über die Elbe, vor 1883. Foto Karel Zelený. Höhe 90 mm, Breite 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 26: Jakobivorstadt – Velká Varta (Große Warte), zu Ehren des Besuches von Kaiser Franz Josef I. geschmückt, 1880. Fotografie, Höhe 200 mm, Breite 245 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoar- chiv, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 27: Jakobivorstadt – Häuser vor der Jakobikirche, 80er Jah- re des 19. Jahrhunderts. *U sv. Jakuba (Náměstí). Jaroměř.* Josef An- tonín Lewy. Bleistiftzeichnung, Höhe 170 mm, Breite 300 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 2174. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 28: Jakobivorstadt – Gebäude der Landwehrkaserne, nach 1886. Fotografie, Höhe 90 mm, Breite 150 mm. Městské muzeum v Ja- roměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 29: Jakobivorstadt – alter Friedhof bei der Jakobikirche, vor 1888. Fotografie, Höhe 110 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/5. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 30: Prager Vorstadt – Fahrweg Na Vinicích, 80er Jahre des 19. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 150 mm, Breite 245 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 31: Prager Vorstadt – Na Karlově, Landes-Wirtschafts- und Gewerbeausstellung, 1887. Fotografie, Höhe 180 mm, Breite 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/20. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 32: Prager Vorstadt – Knabenschule Na Ostrově, nach 1886. Fotografie, Höhe 180 mm, Breite 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/8. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 33: Prager Vorstadt – älteste Museumsausstellung in der Knabenschule Na Ostrově, ca. 1895. Fotografie, Höhe 180 mm, Breite 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/8. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 34: Prager Vorstadt – Stadtpark Na Ostrově, 90er Jahre des 19. Jahrhunderts. L. Lorenz. Fotografie, Höhe 190 mm, Breite 280 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/12. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 35: Prager Vorstadt – Bahnhof Josefov – Jaroměř, 90er Jahre des 19. Jahrhunderts. Foto Karel Zelený, Höhe 130 mm, Breite 195 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/23. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 36: Marktplatz, vom Brand 1896 zum Teil vernichtete Häu- ser. Fotografie, Höhe 180 mm, Breite 250 mm. Městské muzeum v Ja- roměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 37: Mälzerei unter dem Markplatz, ca. 1900. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoar- chiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 38: Holzhäuser in der Jakobivorstadt, ca. 1903. *Podsínky na Jakubském předměstí v Jaroměři zbořené roku 1903.* Václav Pácalt. Federzeichnung, Höhe 420 mm, Breite 405 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 2150. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 39: Jakobikirche von Nordosten, vor 1903. Fotografie, Höhe 145 mm, Breite 110 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.- Nr. K/5. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 40: Jakobivorstadt – Jakobikirche mit dem Friedhofs-Haupt- tor und Friedhofsmauer, vor 1903. Fotografie, Höhe 145 mm, Breite 105 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/5. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 41: Jakobivorstadt – Blick vom Turm der Jakobikirche, ca. 1910. Fotografie, Höhe 95 mm, Breite 155 mm. Městské muzeum v Ja- roměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 42: Jakobivorstadt – Jaromír-Straße, ca. 1910. Fotografie, Höhe 120 mm, Breite 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoar- chiv, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 43: Jakobivorstadt – Podkostelní-Mühle, vor 1909. Foto- grafie, Höhe 200 mm, Breite 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 44: Prager Vorstadt – Allgemeine Gewerbeschule, nach 1906. Fotografie, Höhe 150 mm, Breite 220 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/8. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 45: Prager Vorstadt – Hus-Straße und Grand-Hôtel, ca. 1912. Fotografie, Höhe 120 mm, Breite 170 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 46: Prager Vorstadt – Hus-Straße und Warenhaus A. Wenke a syn (A. Wenke und Sohn), ca. 1912. Fotografie, Höhe 120 mm, Breite 170 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 47: Prager Vorstadt – Bezirkskrankenhaus, vor 1914. L. Lorenz. Schwarzweiße Ansichtskarte. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 48: Marktplatz, Durchfahrtsstraße, meteorologisches Häuschen und Mariensäule, ca. 1910. Fotografie, Höhe 170 mm, Breite 230 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 49: Marktplatz, sog. Zauzal-Haus, 20er Jahre des 20. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 115 mm, Breite 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 50: Jakobivorstadt – Straße Na Valech, 20er Jahre des 20. Jahrhunderts. Schwarzweiße Ansichtskarte. Herausgegeben von Alois Šmahel. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 51: Prager Vorstadt – Hus-Straße, 20er Jahre des 20. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři. – Rechts vor der Brücke die Bierbrauerei.

Abb. Nr. 52: Prager Vorstadt – Turnvereinshaus Fügnerova sokolovna, 20er Jahre des 20. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 80 mm, Breite 105 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/6. Scan Městské muzeum v Jaroměři. – Mit dem Denkmal für den russischen Legionär Antonín Halbich.

Abb. Nr. 53: Prager Vorstadt – Nordostböhmisches Wirtschafts- und Gewerbeausstellung, 1926. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 54: Prager Vorstadt – Realschule und Turnvereinshaus Tyršova sokolovna, 1928. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 55: Prager Vorstadt – Elbebrücke und -ufer, im Hintergrund Wasserreservoir, vor 1930. Fotografie, Höhe 190 mm, Breite 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 56: Josefův (Josefstadt) – Luftaufnahme von Nordwesten, 1923. *Pohledy s letadla č. 94. Josefův – Celkový pohled.* Schwarzweiße Ansichtskarte. Veröffentlicht von Klub československých turistů (Tschechoslowakischer Touristenklub). Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. M/13/01. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 57: Josefův (Josefstadt) – Okružní-Straße, 1934. *Rozloučení s dělostřeleckým plukem 52.* Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. D/07. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 58: Marktplatz mit der Mariensäule, 30er Jahre des 20. Jahrhunderts. Oldřich Šustil. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 59: Marktplatz während des Marktreibens, 30er Jahre des 20. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 180 mm, Breite 200 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 60: Platz Kavčí trh unter der Nikolauskirche und Varta (Warte), 1934. *Púdorys zmizelého Kavčího trhu v Jaroměři.* Václav Pácalt. Federzeichnung, Höhe 305 mm, Breite 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 5980. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 61: Jakobivorstadt – Havlíček-Straße, 30er Jahre des 20. Jahrhunderts. Oldřich Šustil. Fotografie, Höhe 120 mm, Breite 170 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 62: Prager Vorstadt – Villenviertel Na Ptákách, 30er Jahre des 20. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 63: Prager Vorstadt – Lederverarbeitungs- und Riemensfabrik der Firma Polický, 30er Jahre des 20. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 190 mm, Breite 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 64: Marktplatz, Eid des 48. Fußregiments „Jugoslavie“, 1937. Fotografie, Höhe 115 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 65: Marktplatz, Treueeid der deutschen Besatzung für Adolf Hitler, 1944. Městské muzeum v Jaroměři. Fotografie, Höhe 180 mm, Breite 130 mm. Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/Druhá světová válka/Fotografie. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 66: Prager Vorstadt – Kreuzung der Hus- und Labská-Straßen, 1941–1942. Fotografie, Höhe 110 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 67: Durchfahrt der Roten Armee vom Marktplatz über die Tyrš-Brücke, Mai 1945. Miloš Gallé. Fotografie, Höhe 80 mm, Breite 130 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 68: Marktplatz, Empire-Brunnen, 40er Jahre des 20. Jahrhunderts. Oldřich Šustil. Fotografie, Höhe 100 mm, Breite 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 69: Prager Vorstadt – Bau der Laugenanlage im Nationalbetrieb Závody Antonína Zápotockého, 1955–1959. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 70: Prager Vorstadt – Hradecká-Straße, Bau eines Zinshauses der Häuser Nr. 635–640, 1959. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 71: Polnische Panzer auf der Elbebrücke bei der ehemaligen Bierbrauerei, 21. August 1968. Vratislav Šustil. Fotografie, Höhe 145 mm, Breite 105 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/7. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 72: Unterirdische Räumlichkeiten unter der Dechantei, 60er Jahre des 20. Jahrhunderts. Václav Novák. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 175 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/5. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 73: Marktplatz, Blick von der Mariensäule zu der Nikolauskirche, 70er Jahre des 20. Jahrhunderts. Václav Novák. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 74: Nikolauskirche, Hauptaltar mit Kanzel, 70er Jahre des 20. Jahrhunderts. Václav Novák. Fotografie, Höhe 190 mm, Breite 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/5. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 75: Jakobivorstadt – Kreuzung der Havlíček- und Jaromír-Straßen, 70er Jahre des 20. Jahrhunderts. Václav Novák. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 76: Jakobivorstadt – Häuser vor der Jakobikirche, vor 1973. Fotografie, Höhe 170 mm, Breite 230 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 77: Prager Vorstadt – Mühlgraben bei der Ostrovský-Mühle, 60er Jahre des 20. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 78: Prager Vorstadt – Mühle Na Ostrově, vor 1970. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 79: Prager Vorstadt – Labská-Straße, 70er Jahre des 20. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 80: Prager Vorstadt – Bau der Siedlung Na Zavadilce, 1977–1982. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 81: Prager Vorstadt – vor dem Bau der Siedlung Na Obci, ca. 1980. Václav Novák. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 82: Josefův – Okružní-Straße bei dem ehemaligen Tor Jaroměřská brána, 60er Jahre des 20. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, A-Josefův, Inv.-Nr. K/06. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 83: Josefův – Lidická-Straße, 60er Jahre des 20. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, A-Josefův, Inv.-Nr. K/19. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 84: Josefův – Militärspital und Poliklinik der Sowjetischen Armee, 70er Jahre des 20. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, A-Josefův, Inv.-Nr. K/10. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 85: Marktplatz, Besuch von Präsident Václav Havel in Jaroměř, 27. Januar 1990. Josef Podvorský. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. K/7. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 86: Marktplatz mit der Havlíček-Straße von Nordosten und die Prager Vorstadt mit der Bebauung Na Ptákách, 2013. Adam Bečák. Digitalfotografie. Archiv des Autors.

Abb. Nr. 87: Blick von der Prager Vorstadt zum Marktplatz und die Jakobivorstadt von Südwesten, 2013. Adam Bečák. Digitalfotografie. Archiv des Autors.

Abb. Nr. 88: Josefův – Verbindungsgänge im unterirdischen Verteidigungssystem, 2008. Karel Hanuš. Digitalfotografie. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, A-Josefův, Inv.-Nr. 07.

Abb. Nr. 89: Josefův – Gebäude der Artilleriekaserne und Militärspital, 2014. Olga Mertlíková. Digitalfotografie. Archiv der Autorin.

Abb. Nr. 90: Ehemalige Festungsstadt Josefův, im Hintergrund Jaroměř, Blick von Süden, 2018. Adam Bečák. Digitalfotografie. Archiv des Autors.

Kartenblatt Nr. 1

Karte Nr. 1: Jaroměř und Umgebung auf der Karte von Böhmen von Johann Christoph Müller aus dem Jahre 1720. *Mappa geographica regni Bohemiae in duodecim circulos divisae cum comitatu Glacensi et districtu Egerano adjunctis ... à Joh: Christoph: Müller ... A:C:M.DCC. XX. Michael Kauffer sculpsit Augusta Vind.* Kupferstich, grafischer Maßstab [1 : 132 000], Sektion IX, Höhe 465 mm, Breite 540 mm, Ausschnitt. Kartensammlung des Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Sign. MSHU-MAP-A-11. Scan Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdbiy.

Karte Nr. 2: Jaroměř und Umgebung auf der Karte des Königgrätzer Kreises von Franz Jakob Heinrich Kreybich aus dem Jahre 1827. *Charte vom Königgrätzer Kreise des Königreiches Böhmeim, nach zuverlässigen geographischen Hilfsmitteln neu bearbeitet von Fr. Jac. Heinrich Kreybich. Prag, C. W. Enders.* Kupferstich, grafischer Maßstab [1 : 241 000], Höhe 480 mm, Breite 450 mm, Ausschnitt. Kartensammlung des Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Sign. MSHU-MAP-A-227. Scan Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdbiy.

Karte Nr. 3: Jaroměř und Umgebung auf der Spezialkarte der III. militärischen Landesaufnahme von Österreich-Ungarn aus dem Jahre 1881. Blatt *Josefstadt und Nachod, Zone 4, Col. XIV*, Heliogravüre, 1 : 75 000, Höhe 380 mm, Breite 495 mm, Ausschnitt. Kartensammlung des Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Sign. MSHU-MAP-C-1109. Scan Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdbiy.

Kartenblatt Nr. 2

Karte Nr. 4: Jaroměř auf der Karte von dem Dorf Pless und Umgebung, 1764. *Carte des Environs de Pless en Boheme. Reduite sur le levé du Terrain, fait du 2. au 17. May 1764.* Anonymus. Handschriftliche Karte, koloriert, Torso (linker Teil), Höhe 395 mm, Breite 725 mm, Ausschnitt. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 8103. Scan Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdbiy.

Kartenblatt Nr. 3

Karte Nr. 5: Jaroměř und Umgebung auf der Karte der I. militärischen Landesaufnahme von Böhmen aus den Jahren 1780–1783, im Raum des Dorfes Pless der Grundriss der Festung aufgeklebt (seit 1793 Josefstadt, zuvor Pless), die in den Jahren 1780–1790 erbaut wurde, mit Verbindungswegen. Handschriftliche Karte, koloriert, grafischer Maßstab [1 : 28 800], Sektion Nr. 79, Höhe des Blattes 408 mm, Breite 618 mm, Ausschnitt. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv Wien. Reproduktion Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Kartenblatt Nr. 4

Karte Nr. 6: Jaroměř und Umgebung auf der Karte mit den Positionen der kaiserlichen Armee, 1778. *Ohngefährer Entwurf von denen Positionen der Kayserl: Armée zwischen Königgrätz und dem Riesengebürge bey Hohenelb.* Anonymus. Handschriftliche Karte, koloriert, Höhe 1165 mm, Breite 490 mm, Ausschnitt. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, sbírka písemností a tisků (Sammlung der Schriften und Drücke), Sign. PT 3714. Scan Michaela Glaserová.

Karte Nr. 7: Jaroměř und Umgebung auf der Karte der Königgrätzer Diözese, 1790. Johann Venuto; gestochen von Kilian Ponheimer. *Mappa dioeceseos Reginaehradensis ... MDCCXC. Kil. Ponheimer sculp. Viennae. Joanne Venuto canonico capitulari Reginaehradensis et consistorii assessore.* Kolorierter Kupferstich, Höhe 1050 (950) mm, Breite 850 (810) mm, Ausschnitt. Kartensammlung des Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Sign. MAP A 38. Scan Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdbiy.

Kartenblatt Nr. 5

Karte Nr. 8: Plan von Jaroměř und Umgebung, ca. 1800. Ohne Titel (wohl Bestandteil einer größeren Ganzheit). Anonymus. Handschriftliche Karte, koloriert, Höhe 700 mm, Breite 2640 mm, Ausschnitt. Vojsenský ústřední archiv – Vojsenský historický archiv, Řada (Reihe) R, III 2/20. Scan Vojsenský ústřední archiv – Vojsenský historický archiv, Nr. 432100.

Kartenblatt Nr. 6

Karte Nr. 9: Plan der Festung Josefstadt und Umgebung, 1790. *Der K. K. Gränz Festung Pless pro A° 1790.* [Unterschriften Mancini obrist et Ing. und Des Ajos (teilweise unleserlich) *Prem. Lieutenant et Ingenieur* in der rechten unteren Ecke.] Handschriftliche Karte, koloriert, Höhe 1090 mm, Breite 1470 mm. Vojsenský ústřední archiv – Vojsenský historický archiv, Řada (Reihe) R, III 1/30. Scan Vojsenský ústřední archiv – Vojsenský historický archiv, Nr. 573700.

Kartenblatt Nr. 7

Karte Nr. 10: Plan der Festung Josefstadt, 1802–1805. *Josephstadt Haupt-Minen und Souterrains-Plan.* Anonymus. Handschriftliche Karte, koloriert, Höhe 1970 mm, Breite 1880 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 4000. Foto Karel Hanuš.

Kartenblatt Nr. 8

Karte Nr. 11: Kaiserliches Pflichtexemplar der Karte des Stablen Katasters von der Stadt Jaroměř aus dem Jahre 1840. Blatt III, IV, VI, VII, Ausschnitt. Lithografie, koloriert, grafischer Maßstab [1 : 2880], Höhe des Blattes 526 mm, Breite 658 mm, Ausschnitt. Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Praha, Sign. B2a/C6/2770. Scan Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Praha.

Kartenblatt Nr. 9

Karte Nr. 12: Kaiserliches Pflichtexemplar der Karte des Stablen Katasters von der Stadt Josefstadt aus dem Jahre 1840. Blatt I, II. Lithografie, koloriert, grafischer Maßstab [1 : 2880], Höhe des Blattes 526 mm, Breite 658 mm, Ausschnitt. Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Praha, Sign. B2a/C6/2954. Scan Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Praha.

Kartenblatt Nr. 10

Karte Nr. 13: Jaroměř und Umgebung auf der Karte der II. militärischen Landesaufnahme von Böhmen aus den Jahren 1851–1852. Handschriftliche Karte, koloriert, grafischer Maßstab [1 : 28 800], Sektion Nr. IX/6, östliche Colonne, Höhe des Blattes 527 mm, Breite 527 mm, Ausschnitt. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv Wien. Reproduktion Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Kartenblatt Nr. 11

Karte Nr. 14: Situationsplan der Festung Josefstadt, 1830 (mit späteren Nachträgen). *Situations Plan der kaiserl. königl. Gränz-Festung Josephstadt 1830.* Handschriftliche Karte, koloriert, Höhe 1120 mm, Breite 1470 mm, Maßstab in Fortifikationsklaffern. Vojsenský ústřední archiv – Vojsenský historický archiv, řada (Reihe) R, III 1/31. Scan Vojsenský ústřední archiv – Vojsenský historický archiv, Nr. 574000.

Kartenblatt Nr. 12

Karte Nr. 15: Übersichtsplan zur Verstärkung von Josefstadt mit Gürtelwerken, 1870. *Übersichts-Plan über die Verstärkung von Josefstadt durch passagère Gürtel-Werke eventuell durch provisorische Werke*, Datum 28. Juni 1870. Scholl (Unterschrift). Handschriftliche Karte, koloriert, Maßstab in Fortifikationsklaffern. Vojsenský ústřední archiv – Vojsenský historický archiv, řada (Reihe) R, III 1/21. Scan Vojsenský ústřední archiv – Vojsenský historický archiv, Nr. 453500.

Kartenblatt Nr. 13

Karte Nr. 16: Situationsplan der Demolierungszonen von der Festung Josefstadt und ihrer Munitionslager, 1874. *Situations-Plan. K. k. Genie Direction zu Josefstadt.* Handschriftliche Karte, koloriert (Oleat), Höhe 440 mm, Breite 510 mm, Maßstab in Wiener Klaffern (1^{''} = 200 W. K.); die Datierung geht aus der Klausel über die Genehmigung in der rechten unteren Ecke hervor (10. März 1874). Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Josefův – Sbírka plánů pevnosti Josefův, 1781–1930, Inv.-Nr. 26. Foto Pavel Vychodil.

Kartenblatt Nr. 14

Karte Nr. 17: Plan des Marktplatzes von Jaroměř und naher Umgebung mit der Elbe und Mühlgräben, vor 1883. *Podrobné vodopisná mapa král. věnného města Jaroměře. / Die katastrální mapy kreslil a zvěřil J. Sehnoutka.* Handschriftliche Karte, koloriert, Höhe 625 mm, Breite 415 mm, grafischer Maßstab. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Mapy a plány, nicht geordnet. Foto Pavel Vychodil.

Kartenblatt Nr. 15

Karte Nr. 18: Regulierungsplan des neuen Stadtviertels Na Ptákách, 1902. Ohne Titel (Bestandteil einer größeren Ganzheit, der Titel ist auf keinem Blatt angeführt). Jan Čermák. Handschriftliche Karte, koloriert, Höhe 720 mm, Breite 800 mm, ohne Maßstab. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Mapy a plány, nicht geordnet, 26 Blatt. Foto Pavel Vychodil.

Kartenblatt Nr. 16

Karte Nr. 19: Regulierungsplan des neuen Stadtviertels Na Ptákách, 1906. Dušan Jurkovič. Ohne Titel (Bestandteil einer größeren Ganzheit, der Titel ist auf keinem Blatt angeführt). Handschriftliche Karte, koloriert, Höhe 710 mm, Breite 790 mm, ohne Maßstab. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Mapy a plány, nicht geordnet, 8 Blatt (nicht vollständig). Foto Pavel Vychodil.

Kartenblatt Nr. 17

Karte Nr. 20: Plan der Stadt Jaroměř, ca. 1911. *Plán král. věnného města Jaroměře. Nakreslil Adolf Rehák.* Farbdruck, Höhe 430 mm, Breite 530 mm, Maßstab 1 : 5025, veröffentlicht von Edvard Fařir, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 7715. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Kartenblatt Nr. 18

Karte Nr. 21: Jaroměř und Umgebung auf der Karte der III. militärischen Landesaufnahme, ohne Datierung [wohl 1917–1918]. Blatt Nr. 3856/3, Druck, grafischer Maßstab [1 : 25 000], Höhe des Blattes 550 mm, Breite 700 mm, Ausschnitt. Kartensammlung des Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Sign. MSHU-MAP-C-1586. Scan Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdbiy.

Kartenblatt Nr. 19

Karte Nr. 22: Plan von Josefstadt, ca. 1920. *Plán města Josefova^{n/}Metur^{n/} 1 : 2880. Kreslil: Václav Šesták. Vydal Fr. Večeřa, knihkupec a nakladatel v Josefově.* Farbdruck, Höhe des Blattes 505 mm, Breite des Blattes 680 mm, Maßstab 1 : 2880. Privatsammlung. Scan vom Besitzer.

Abb. Nr. 91: Josefstadt von Nordosten (Blick von der ehemaligen Redoute Brdce – Przeberg, Perzenberg), 1910–1914. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. A/01. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Kartenblatt Nr. 20

Karte Nr. 23: Regulierungsplan des Stadtviertels Jaroměř-Ptáky, 1930. J+J. *Soutěžní návrh zástavby čtvrti Na Ptákách*. Handschriftliche Karte, koloriert, Höhe 965 mm, Breite 686 mm, ohne Maßstab. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Mapy a plány, 13 Blatt. Foto Pavel Vychodil.

Kartenblatt Nr. 21

Karte Nr. 24: Straßenkarte des Bezirkes Jaroměř, 30er–40er Jahre des 20. Jahrhunderts. *Silniční mapa okresu Jaroměřského*. Okresní silniční správa v Jaroměři. Druck, Höhe 770 mm, Breite 1060 mm, Maßstab 1 : 25 000; gelb die Bezirksgrenze eingetragen. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 8090. Scan Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdíby.

Kartenblatt Nr. 22

Karte Nr. 25: Lageplan von Jaroměř und Josefstadt, ca. 1940. Ohne Titel. Handschriftliche Karte, koloriert, Höhe 1182 mm, Breite 1360 mm, ohne Maßstab. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Mapy a plány, nicht geordnet. Foto Pavel Vychodil.

Kartenblatt Nr. 23

Karte Nr. 26: Gebiets-Richtplan der Stadt, 1958. Ohne Titel. Krajský projektový ústav pro výstavbu měst a vesnic Hradec Králové, Ing. Arch. V. Rohlíček. Farbdruck, Höhe 800 mm, Breite 498 mm, Maßstab 1 : 5000. Státní okresní archiv Náchod, ONV Náchod II, Faszikel 120. Foto Pavel Vychodil.

Kartenblatt Nr. 24

Karte Nr. 27: Gebietsplan der Stadt Jaroměř, 1978. *Jaroměř. Územní plán sídelního útvaru*. Sv. Polák, Rud. Sláma, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů. Farbdruck, Höhe 958 mm, Breite 1330 mm, Maßstab 1 : 5000. Státní okresní archiv Náchod, ONV Náchod II, Faszikel 126. Foto Pavel Vychodil.

Kartenblatt Nr. 25

Karte Nr. 28: Gebietsplan der Stadt Jaroměř, 2017. *Územní plán Jaroměř. Hlavní výkres*. Sdružení Jaroměř 2011, verantwortlicher Projektant Ing. arch. Vladimír Charvát. Maßstab 1 : 5000. © Městský úřad Jaroměř, 2019.

Kartenblatt Nr. 26

Karte Nr. 29: Vertikale Luftaufnahme von Jaroměř, 1937. Vojský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, Sign. Nr. 08917. Die Luftaufnahme gewährte VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Kartenblatt Nr. 27

Karte Nr. 30: Vertikale Luftaufnahme von Jaroměř, 1953. Vojský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, Sign. Nr. 05923. Die Luftaufnahme gewährte VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Kartenblatt Nr. 28

Karte Nr. 31: Vertikale Luftaufnahme von Jaroměř, 1977. Vojský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, Sign. Nr. 15767. Die Luftaufnahme gewährte VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Kartenblatt Nr. 29

Karte Nr. 32: Vertikale Luftaufnahme von Jaroměř, 1991. Vojský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, Sign. Nr. 05991. Die Luftaufnahme gewährte VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Kartenblatt Nr. 30

Karte Nr. 33: Vertikale Luftaufnahme von Jaroměř, 2018. Kartenunterlage – Orthofoto ČR, 2018 © Český úřad zeměměřický a katastrální, www.cuzk.cz.

Kartenblatt Nr. 31

Karte Nr. 34: Jaroměř und Josefstadt in der Mitte des 19. Jahrhunderts. Vektorgrafik der Karte des Stabilen Katasters 1 : 2500. Rekonstruktionskarte von Tomáš Burda, kartographische Bearbeitung Juraj Považan.

Kartenblatt Nr. 32

Karte Nr. 35a: Plan im Negativ von Jaroměř und Umgebung mit eingetragenen Stadtgrundriss und Häuserblöcken gemäß der Karte der II. militärischen Landesaufnahme von Böhmen aus den Jahren 1851–1852, Sektion Nr. IX/6, östliche Colonne. Rekonstruktionskarte von Eva Semotanová, kartographische Bearbeitung Daniel Paluba.

Karte Nr. 35b: Plan im Negativ von Jaroměř und Umgebung mit eingetragenen Stadtgrundriss und Häuserblöcken zu Beginn des 21. Jahrhunderts mit Heranziehung gegenwärtiger digitaler Daten vom Geoportál Českého úřadu zeměměřického a katastrálního. Rekonstruktionskarte von Eva Semotanová, kartographische Bearbeitung Daniel Paluba.

Karte Nr. 35c: Digitalmodell des Gebietes von Jaroměř und Umgebung mit eingetragenen Stadtgrundriss und Häuserblöcken gemäß der Karte der II. militärischen Landesaufnahme von Böhmen aus den Jahren 1851–1852, Sektion Nr. IX/6, östliche Colonne. Rekonstruktionskarte von Eva Semotanová, kartographische Bearbeitung Daniel Paluba.

Karte Nr. 35d: Digitalmodell des Gebietes von Jaroměř und Umgebung mit eingetragenen Stadtgrundriss und Häuserblöcken zu Beginn des 21. Jahrhunderts mit Heranziehung gegenwärtiger digitaler Daten vom Geoportál Českého úřadu zeměměřického a katastrálního. Rekonstruktionskarte von Eva Semotanová, kartographische Bearbeitung Daniel Paluba.

Kartenblatt Nr. 33

Karte Nr. 36: Landschaftsschema von Jaroměř und Umgebung in der Mitte des 19. Jahrhunderts mit einer Sonde vor dem Bau der Festung Josefstadt. Rekonstruktionskarte von Eva Semotanová, kartographische Bearbeitung Daniel Paluba.

Kartenblatt Nr. 34

Karte Nr. 37: Entwicklung des Grundstückseigentums der Stadt Jaroměř bis 1848. Rekonstruktionskarte von Jana Vojtíšková, kartographische Bearbeitung Juraj Považan.

Kartenblatt Nr. 35

Karte Nr. 38: Administrative Entwicklung der Stadt Jaroměř in den

Jahren 1850–2019. Rekonstruktionskarte von Tomáš Burda, kartographische Bearbeitung Juraj Považan.

Kartenblatt Nr. 36

Karte Nr. 39: Entwicklung der Gebietsverwaltung im Gebiet von Jaroměř in den Jahren 1850–2019. Rekonstruktionskarte von Tomáš Burda, kartographische Bearbeitung Juraj Považan.

Kartenblatt Nr. 37

Karte Nr. 40: Langfristige Veränderungen in der Flächennutzung im Gebiet von Jaroměř in den Jahren 1845–2010. Rekonstruktionskarte von Přemysl Štych, kartographische Bearbeitung Přemysl Štych.

Kartenblatt Nr. 38

Karte Nr. 41: Entwicklung der Landschaft, Industrie und des Verkehrs im Gebiet von Jaroměř seit der Mitte des 19. Jahrhunderts. Rekonstruktionskarte von Tomáš Burda, kartographische Bearbeitung Juraj Považan.

Kartenblatt Nr. 39

Karte Nr. 42: Konzept zur Erweiterung der städtischen Denkmalzone von Jaroměř aus der Denkmalsicht, 2004. Konzept und kartographische Bearbeitung Karel Kuča. Kartenunterlage Český úřad zeměměřický a katastrální.

Kartenblatt Nr. 40

Abb. Nr. 92: Jaroměř von Norden, 1536/1537. *Germirs*. Mathias Gerung. Federzeichnung, koloriert, Höhe 370 (320) mm, Breite 480 (425) mm, Ausschnitt. Universitätsbibliothek Würzburg, Delin. VI,5,33. Scan Universitätsbibliothek Würzburg. Ganzheit vgl. Abb. Nr. 10.

Kartenblatt Nr. 41

Abb. Nr. 93: Stadtvedute von Norden / Nordosten, 1809. *Die koenigl. Leibgedingstadt Jaromirz im Koeniggraezter Kreise. Gemahlt von Joan. Venuto 1809*. Federzeichnung, koloriert, Höhe 310 (264) mm, Breite 485 (440) mm. Österreichische Nationalbibliothek, Wien, Inv.-Nr. Z208049009. Scan Österreichische Nationalbibliothek, Wien.

Kartenblatt Nr. 42

Abb. Nr. 94: Stadtvedute von Süden, 30er Jahre des 19. Jahrhunderts. Anonymus (Rodeck?). Gouache, Höhe 480 mm, Breite 735 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 2379. Foto Karel Hanuš.

Abb. Nr. 95: Stadtvedute von Norden / Nordosten, 30er Jahre des 19. Jahrhunderts. Anonymus (Rodeck?). Gouache, Höhe 480 mm, Breite 735 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 2380. Foto Karel Hanuš.

Kartenblatt Nr. 43

Abb. Nr. 96: Jaroměř von Nordosten, vor 1840. *Jaromirz im Königgrätzer Kreise. Jaroměř v Kralohradecku*. Lithografie, Höhe 230 mm, Breite 320 mm, herausgegeben in *Prag bei Marco Berra*. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 6860. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 97a: Marktplatz von Westen, vor 1840. *Der Marktplatz in Jaromirsch. Gez. u. lith. v. R. Bürger*. Lithografie, Höhe 215 mm, Breite 310 mm. In: SEMMLER, C. G.: Der Elbstrom von seinem Ursprung bis zu seiner Mündung in die Nordsee. Malerisch, topographisch dargestellt. Dresden 1845. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 6858. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 97b: Blick auf die Stadt von der Prager Vorstadt, vor 1840. *Jaromirsch. Gez. u. lith. v. C. W. Arldt*. Lithografie, Höhe 220 mm, Breite 305 mm. In: SEMMLER, C. G.: Der Elbstrom von seinem Ursprung bis zu seiner Mündung in die Nordsee. Malerisch, topographisch dargestellt. Dresden 1845. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 6863. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 97c: Josefstadt von Norden, vor 1840. *Festung Josephstadt. Gez. u. lith. v. R. Bürger*. Lithografie, Höhe 218 mm, Breite 313 mm. In: SEMMLER, C. G.: Der Elbstrom von seinem Ursprung bis zu seiner Mündung in die Nordsee. Malerisch, topographisch dargestellt. Dresden 1845. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 9294. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Kartenblatt Nr. 44

Abb. Nr. 98: Varta (Warte) (Havlíček-Straße) und Jakobivorstadt, Nordseite, 1880. Václav Pácalt. *Procházka po Jakubském předměstí v Jaroměři v roce 1880. Z paměti nakreslil Václav Pácalt*. Bleistiftzeichnung, Höhe 135 mm, Breite 4050 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 6795. Foto Karel Hanuš.

Abb. Nr. 99: Varta (Warte) und Jakobivorstadt, Südseite, 1880. Václav Pácalt. *Procházka Jakubským předm. Jaroměř před padesáti lety. Z paměti nakreslil V. Pácalt*. Bleistiftzeichnung, Höhe 185 mm, Breite 4680 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 6794. Foto Karel Hanuš.

Abb. Nr. 100: Prager Vorstadt von Süden, vor 1866. Václav Pácalt. *Procházka po Jaroměři. Pražské předměstí před rokem 1866. Levá strana díl I*. Bleistiftzeichnung, Höhe 185 mm, Breite 1095 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 5978. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 101: Prager Vorstadt von Westen, 1880. Václav Pácalt. *Pražské předměstí od ulice do Vinic k nemocnici v letech 1880*. Bleistiftzeichnung, Höhe 185 mm, Breite 4355 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 6796/1. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 102a–d: Häuserstirnseite am Marktplatz, 1936–1938. Karel Votlučka. – a: nördliche Häuserfront (Nr. 39–51). Federzeichnung, koloriert, Höhe 360 mm, Breite 1860 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 6806. Foto Karel Hanuš. – b: nördliche Häuserfront (Nr. 52–65). Federzeichnung, koloriert, Höhe 360 mm, Breite 1980 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 6807. Foto Karel Hanuš. – c: südliche Häuserfront (Nr. 3–17). Federzeichnung, koloriert, Höhe 360 mm, Breite 2050 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 6808. Foto Karel Hanuš. – d: südliche Häuserfront (Nr. 21–38). Federzeichnung, koloriert, Höhe 360 mm, Breite 2050 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 6809. Foto Karel Hanuš.

Kartenblatt Nr. 45

Abb. Nr. 103a–p: Ansichtskarte der Städte Jaroměř und Josefstadt, 1905–1914. Scan Městské muzeum v Jaroměři. – a: Jaroměř, vor 1914. *Panoráma Jaroměře*. Kolorierte Ansichtskarte. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. P/5. – b: Bahnhof Josefstadt – Jaroměř, 1906. Kolorierte Ansichtskarte. Herausgegeben von O. Juliš in Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. P/23. – c: *Hus-Straße*, vor 1909. Kolorierte Ansichtskarte. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. P/5. – d: Stadtansicht von Westen, ca. 1912. *Jaroměř*. Kolorierte Ansichtskarte. Herausgegeben von Alois Šmahel, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. P/1. Scan Městské muzeum v Jaroměři. – e: Jaroměř, Elbebrücke und Weg zum Marktplatz, vor 1908. *Jaroměř. Partie u mostu*. Kolorierte Ansichtskarte. Herausgegeben von Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. P/11. – f: Jaroměř, Marktplatz, ca. 1910. *Jaroměř. Náměstí o trhu*. Kolorierte Ansichtskarte. Herausgegeben von

Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. P/2. – g: Jaroměř, Blick auf die südliche Marktplatzseite, 1907. *Jaroměř. Pohled se střechy kostela sv. Mikuláše*. Kolorierte Ansichtskarte. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. P/2. – h: Jaroměř, Park Na Ostrově, ca. 1905. *Jaroměř. Partie z městských sadů*. Kolorierte Ansichtskarte. Herausgegeben von Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. P/12. – i: Jaroměř, Elbpartie und Knabenschule, ca. 1900. *Jaroměř. Partie na Labi*. Kolorierte Ansichtskarte. Herausgegeben von Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. P/12. – j: Jaroměř, Hafenstadt (futuristische Ansichtskarte), ca. 1910. *Budoucí přístav v Jaroměři*. Kolorierte Ansichtskarte. Herausgegeben von Edv. Fastr v Jaroměři. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. P/28. – k: Jaroměř, Stadtviertel Na Ptákách, vor 1914. Kolorierte Ansichtskarte. Herausgegeben von O. Juliš, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. P/5. – l: Jaroměř, Blick durch die Havlíček-Straße mit der Nikolauskirche, 1908. *Jaroměř Havlíčkova třída*. Kolorierte Ansichtskarte. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. P/5. – m: Jaroměř, Platz mit der Jakobikirche, vor 1908. *Jaroměř. Jakubské předměstí*. Kolorierte Ansichtskarte. Herausgegeben von Al. Němeček, Josefov (Josefstadt). Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. P/3. – n: Josefstadt, Marktplatz und Garnison-Kommandanturgebäude, ca. 1910. *Josefov – Josefstadt*. Kolorierte Ansichtskarte. Herausgegeben von J. Očenášek, Josefov (Josefstadt). Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. M/9. – o: Josefstadt, Marktplatz mit der Christi-Himmelfahrt-Kirche, 1911–1913. *Josefov – Josefstadt*. Kolorierte Ansichtskarte. Herausgegeben von J. Kratochvíl, Josefstadt. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. M/13. – p: Josefstadt, Paradeumzug mit Militärmusik, vor 1914. Kolorierte Ansichtskarte. Herausgegeben von L & P., Prag. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, Inv.-Nr. M/30.

Hinterseite des Umschlages

Abb. Nr. 104: Werbeblatt der Firma A. Wenke a syn (A. Wenke und Sohn) in Jaroměř, 1911–1914. *Vánoční prodej firmy A. Wenke a syn v Jaroměři*. Farbdruck, Höhe 325 mm, Breite 470 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 9767. Foto Karel Hanuš.

A detailed list of maps, plans and pictures in volume no. 31 – Jaroměř

Compiled by Tomáš Burda, Jaroslav Cvrtnoch, David Doubrava, Günter Fiedler, Karel Kuča, Olga Mertlíková, Eva Semotanová, Jiří Slavík, Robert Šimůnek, Přemysl Štych, Eva Tichomírovová, Jana Vojtíšková, Klára Woitschová

Cover

Picture no. 1: Jaroměř coat of arms as of 2020. Graphically processed by Petr Tomas.

Picture no. 2: Jaroměř from the north, approx. 1730s. *Jaromirzitz*. Friedrich Bernhard Werner. A photograph of an original pen-and-ink drawing destroyed during WWII. A glass board, height 180 mm, width 240 mm. Štenc Archives, Prague, negative no. 46789d-4367. Scanned by Štenc Archives, Prague.

Text sheets

Picture no. 3: The oldest seal of Jaroměř, 1309. The seal is attached to a document issued on 2nd August 1309, in which Reeve Reblinus, councilors and the community of the town of Jaroměř swear to remain faithful and loyal to widowed queen Elisabeth Richeza and her daughter Agnes. A copy: + *SIGILLVM CIVIVM . IN . GERMI*R. A round seal from natural wax, diameter 55 mm. In the middle of the decorated section of the seal there is a shield with a double scale symbol with tips pointing at each other. Moravský zemský archiv v Brně, fund Augustiniáni Staré Brno, inv. no. 12, shelf mark 41: V.4. Photo by Moravský zemský archiv v Brně. – Seal imprint: Městské muzeum v Jaroměři, no inventory number.

Picture no. 4: A seal of the town of Jaroměř, 1575. This type of seal was used from the second half of the 15th century till 1788. There is a lioness on a shield which is rounded in the lower part; the lioness has no crown and one tail; it is turned right making a jump and a crown of thorns is enwound around it. A folded ribbon is drafted in the upper section of the shield. A copy: *Sigillum . Chuitatis . de . Jaromirz*. Red wax (Jaroměř was granted the right to use red sealing wax in 1506), diameter 44 mm. A small seal without a crown of thorns 26 mm in diameter was used from 1511 as well. A copy: *Sigill . CIVITATIS JAROMIR*. A new mould of the small seal without the crown of thorns was made in 1575, diameter 28 mm. A copy: *SIGILL: REG: CIVITAT: DOTAL: JAROMIRII . AD . ALBIM*. Archiv Národního muzea, Eichler's collection, box no. 24, Hradecko – Jaroměř. Photo by Klára Woitschová. – Seal imprint: Městské muzeum v Jaroměři, no inv. number.

Picture no. 5: A stone coat of arms of the town of Jaroměř on the east side of the belfry of the Church of St. Nicolas, 1707. Václav Novák. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo archives, inv. no. K/5. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 6: A seal of the town of Jaroměř, 1818. This type of seal was used from 1788. Due to misinterpretation of the real reason for the replacement of the seal picture in the 15th century, the lioness was replaced by an uncrowned, double-tailed lion enwound with a crown of thorns. A copy: *SIGILLVM REG : ET DOTAL : CIVITATIS JAROMIR AD ALBIM*. Red wax, diameter 34 × 40 mm. Archiv Národního muzea, Eichler's collection, box no. 24, Hradecko – Jaroměř. Photo by Klára Woitschová.

Picture no. 7: Jan Žižka before Jaroměř in 1421 (a house sign in the square, house no. 53). Václav Novák. A photograph, height 130 mm, width 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 8: A reconstruction model of Jaroměř as of the 15th century. Made by Jiří Škopek in 1961 based on documents provided by Vladimír Wolf and Zdeněk Berger. Plaster, height 390 mm, width 840 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 6024. Photo by Karel Hanuš.

Picture no. 9: The Church of St. Nicolas, the belfry, the deanery and the 'Virgin' tower, the 16th century. A reconstruction drawing by Robert Remínek, 1975. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/5 (A photograph by Václav Novák). Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 10: A veduta of Jaroměř with Nový Bydžov at the back, 1536/1537. *Germirs*. Mathias Gerung. A coloured ink drawing, height 370 (320) mm, width 480 (425) mm. Universitätsbibliothek Würzburg, Delin. VI,5,33. Scanned by the Universitätsbibliothek Würzburg. For a detail of Jaroměř compare map sheet no. 40, picture no. 92.

Picture no. 11: Jaroměř from the north, about the 1730s. *Jaromirzitz*. Friedrich Bernhard Werner. A photograph of an original pen-and-ink drawing destroyed during WWII. A glass board, height 180 mm, width 240 mm. Štenc Archives, Prague, negative no. 46789d-4367. Scanned by the Štenc Archives, Prague.

Picture no. 12: Jaroměř from the northwest, 1746. An anonymous author. A votive oil painting with St. Nicolas' Church and a veduta of Jaroměř in the right bottom corner. Height 1500 mm, width 1100 mm, a cut-out. Římskokatolická farnost Jaroměř. Photo by Václav Novák.

Picture no. 13: The Church of St. Nicolas on fire (1670), the first half of the 18th century. An anonymous author. Woodcarving, height 335 mm, width 235 mm. Městské muzeum v Jaroměři, shelf mark 6652. Photo by Václav Novák.

Picture no. 14: The Town Hall, the first half of the 18th century. An anonymous author. Woodcarving, height 335 mm, width 235 mm. Městské muzeum v Jaroměři, shelf mark 6651. Photo by Václav Novák.

Picture no. 15: Jaroměř from the north / north-west on a form of an apprenticeship certificate, approx. 1820. A copperplate engraving, height 320 mm, width 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 8096. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 16a: The western side of the square with the Pražská Gate, the state before 1823. *Západní městská brána v Jaroměři do roku 1823. Podle popisu v Paměti Jaroměře od Knápa na straně 83.* Václav Pácalt. A drawing, height 275 mm, width 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 418/2151. Photo by Karel Hanuš.

Picture no. 16b: A roofed wooden bridge over the Elbe, a view towards the square, the state before 1831. *Most přes Labe v Jaroměři až do roku 1831.* Václav Pácalt. A drawing, height 275 mm, width 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 11/80/2157. Photo by Karel Hanuš.

Picture no. 17a: The Pražské Suburb by the Chapel of St. Anna, 1836. *Vor Jaromieřz. Gez. Nic. Baier. Lithogr. Wach.* Lithography, height 90 mm, width 110 mm. In: Denkbuch über die Anwesenheit Ihrer K. K. Majestäten Franz des Ersten und Caroline Auguste in Böhmen im Jahre 1833. Prag 1836. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 9304. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 17b: The Pražské Suburb with a road intersection by the chain bridge, 1836. *K. Stadt Jaromieřz. Gez. Nic. Baier. Lithogr. Wach.* Lithography, height 90 mm, width 110 mm. In: Denkbuch über die Anwesenheit Ihrer K. K. Majestäten Franz des Ersten und Caroline Auguste in Böhmen im Jahre 1833. Prag 1836. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 9304. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 18: The chain bridge spanning the Elbe, before 1840. *Die Kettenbrücke bei Jaromirsch. Gez. u. lith. v. R. Bürger.* Lithography, height 220 mm, width 305 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 6861. Photo by Karel Hanuš.

Picture no. 19: Jaroměř from the south, supposedly 1850. *Jaroměř v roce 1850.* Václav J. Zauzal. A pen drawing, height 121 mm, width 356 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 9306. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 20: The square, decorations on the occasion of a visit by Emperor Franz Joseph I, 1880. A photograph, height 190 mm, width 240 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 21: The square, a part of the northern and southern side, before 1883. Karel Zelený. A photograph, height 90 mm, width 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 22: The square, rear sections of houses on the southern side of the square, before 1883. A photograph, height 120 mm, width 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 23: Rear façades of houses on the south (south-eastern) side of the square, the 1880s. *Jihovýchodní strana Jaroměře.* Josef Antonín Lewy. A pen drawing, height 330 mm, width 500 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 2176. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 24: The square, the construction of a bridge over the Elbe and rear sections of houses on the south side of the square, 1884. A photograph, height 130 mm, width 195 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/11. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 25: A chain bridge over the Elbe, before 1883. Karel Zelený. A photograph, height 90 mm, width 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 26: The Jakubské Suburb – The 'Velká Varta' (Great Guard) decorated on the occasion of a visit by Emperor Franz Joseph I, 1880. A photograph, height 200 mm, width 245 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/3. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 27: The Jakubské Suburb – houses in front of the St. Jacob's Church, the 1880s. *U sv. Jakuba (Náměstí), Jaroměř.* Josef Antonín Lewy. A pen drawing, height 170 mm, width 300 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 2174. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 28: The Jakubské Suburb – the militia barracks, after 1886. A photograph, height 90 mm, width 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/3. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 29: The Jakubské Suburb – an old cemetery by the St. Jacob's Church, before 1888. A photograph, height 110 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/5. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 30: The Pražské Suburb – the Na Vinicích wagon path, the 1880s. A photograph, height 150 mm, width 245 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 31: The Pražské Suburb – Na Karlově, The Regional Economic and Industrial Exhibition, 1887. A photograph, height 180 mm, width 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/20. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 32: The Pražské Suburb – the Na Ostrově boys' school, after 1886. A photograph, height 180 mm, width 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/8. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 33: The Pražské Suburb – the oldest museum exhibition in the Na Ostrově boys' school, approx. 1895. A photograph, height 180 mm, width 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/8. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 34: The Pražské Suburb – the Na Ostrově municipal park, the 1890s. L. Lorenz. A photograph, height 190 mm, width 280 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/12. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 35: The Pražské Suburb – Josefov – Jaroměř train station, the 1890s. Karel Zelený. A photograph, height 130 mm, width 195 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/23. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 36: The square, houses damaged by fire in 1896. A photograph, height 180 mm, width 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 37: A malthouse under the square, approx. 1900. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 38: Wooden houses in the Jakubské Suburb, approx. 1903. *Podsínky na Jakubském předměstí v Jaroměři zbořené roku 1903.* Václav Pácalt. A pen-and-ink drawing, height 420 mm, width 405 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 2150. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 39: The St. Jacob's Church from the north-east, before 1903. A photograph, height 145 mm, width 110 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/5. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 40: The Jakubské Suburb – the St. Jacob's Church with the main cemetery gate and a fence wall, before 1903. A photograph, height 145 mm, width 105 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/5. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 41: The Jakubské Suburb – a view from the tower of the St. Jacob's Church, approx. 1910. A photograph, height 95 mm, width 155 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/3. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 42: The Jakubské Suburb – Jaromírova Street, approx. 1910. A photograph, height 120 mm, width 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/3. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 43: The Jakubské Suburb – Podkostelní Mill, before 1909. A photograph, height 200 mm, width 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/3. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 44: The Pražské Suburb – a comprehensive vocational school, after 1906. A photograph, height 150 mm, width 220 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/8. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 45: The Pražské Suburb – Husova Street and the Grand-Hôtel, approx. 1912. A photograph, height 120 mm, width 170 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 46: The Pražské Suburb – Husova Street and A. Wenke & Son's department store, approx. 1912. A photograph, height 120 mm, width 170 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 47: The Pražské Suburb – the district hospital, before 1914. L. Lorenz. A black-and-white postcard. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 48: The square, a transit street, a meteorological and Marian column, approx. 1910. A photograph, height 170 mm, width 230 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 49: The square, the so called Zauzal's House, the 1920s. A photograph, height 115 mm, width 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 50: The Jakubské Suburb – Na Valech Street, the 1920s. A black and white postcard. Published by Alois Šmahel. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/3. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 51: The Pražské Suburb – Husova Street, the 1920s. A photograph, height 130 mm, width 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři. – On the right in front of the bridge there is a brewery.

Picture no. 52: The Pražské Suburb – the Fügner's gym of the Sokol Sports Association, the 1920s. A photograph, height 80 mm, width 105 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/6. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři. – With a memorial of Russian legionnaire Antonín Halbich.

Picture no. 53: The Pražské Suburb – The Economic & Industrial Exhibition of north-eastern Bohemia, 1926. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 54: The Pražské Suburb – the grammar school building and the Týrš' gym of the Sokol Sports Association, 1928. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 55: The Pražské Suburb – a bridge over the Elbe and the riverbank, a water tower at the back, before 1930. A photograph, height 190 mm, width 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 56: Josefov – an aerial view from the north-west, 1923. *Pohledy s létatla č. 94. Josefov – Celkový pohled.* A black-and-white postcard. Published by the Klub československých turistů. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. M/13/01. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 57: Josefov – Okružní Street, 1934. *Rozloučení s dělostřeleckým plukem 52.* A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. D/07. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 58: The square with the Marian column, the 1930s. Oldřich Šustil. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 59: A fair held in the square, the 1930s. A photograph, height 180 mm, width 200 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 60: Kavčí Square under the Church of St. Nicolas and the 'Varta (Guard)', 1934. *Půdorys zmizelého Kavčího trhu v Jaroměři.* Václav Pácalt. A pen-and-ink drawing, height 305 mm, width 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 5980. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 61: The Jakubské Suburb – Havlíčkova Street, the 1930s. Oldřich Šustil. A photograph, height 120 mm, width 170 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/3. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 62: The Pražské Suburb – the 'Na Ptákách' villa neighbourhood, the 1930s. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 63: The Pražské Suburb – leather processing and belt production factory of the Polický Company, the 1930s. A photograph, height 190 mm, width 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 64: The square, an oath of the 48th 'Yugoslavia' infantry regiment, 1937. A photograph, height 115 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 65: The square, a German garrison taking an oath of loyalty towards Adolf Hitler, 1944. Městské muzeum v Jaroměři. A photograph, height 180 mm, width 130 mm. Photo-archives, inv. no. K/Druhá světová válka/. A photograph. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 66: The Pražské Suburb – an intersection of Husova and Labská Streets, 1941–1942. A photograph, height 110 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 67: The Soviet army passing through the town from the square via Týršův Bridge, May 1945. Miloš Gallé. A photograph, height 80 mm, width 130 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 68: The square, an Empire style fountain, the 1940s. Oldřich Šustil. A photograph, height 100 mm, width 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 69: The Pražské Suburb – the construction of an infusion workshop of the company Závody Antonína Zápotockého, 1955–1959. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 70: The Pražské Suburb – Hradecká Street, the construction of apartment houses no. 635–640, 1959. A photograph, height 130 mm, width 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 71: Polish tanks on a bridge over the Elbe by the former brewery, 21st August 1968. Vratislav Šustil. A photograph, height 145 mm, width 105 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/7. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 72: The basement of the deanery, the 1960s. Václav Novák. A photograph, height 130 mm, width 175 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/5. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 73: The square, a view from the Marian column towards the Church of St. Nicolas, the 1970s. Václav Novák. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/2. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 74: The Church of St. Nicolas, the main altar with a pulpit, the 1970s. Václav Novák. A photograph, height 190 mm, width 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/5. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 75: The Jakubské Suburb – an intersection of Havlíčkova and Jaromírova Streets, the 1970s. Václav Novák. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/3. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 76: The Jakubské Suburb – houses in front of the Church of St. Jacob, before 1973. A photograph, height 170 mm, width 230 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/3. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 77: The Pražské Suburb – a raceway by the Ostrovský mill, the 1960s. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 78: The Pražské Suburb – the Na Ostrově mill, before 1970. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/3. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 79: The Pražské Suburb – Labská Street, the 1970s. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 80: The Pražské Suburb – the construction of the Na Zavadilce housing estate, 1977–1982. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 81: The Pražské Suburb – before the construction of the Na Obci housing estate, approx. 1980. Václav Novák. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/4. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 82: Josefov – Okružní Street by the former Jaromeřská gate, the 1960s. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, A-Josefov, inv. no. K/06. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 83: Josefov – Lidická Street, the 1960s. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, A-Josefov, inv. no. K/19. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 84: Josefov – an army hospital and an out-patient ward of the Soviet army, the 1970s. A photograph, height 130 mm, width 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, A-Josefov, inv. no. K/10. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 85: The square, Václav Havel visiting Jaroměř, 27th January 1990. Josef Podvalský. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. K/7. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 86: The square with Havlíčkova Street from the north-east and the Pražské Suburb with the Na Ptákách neighbourhood, 2013. Adam Bečák. A digital photograph. Author's archives.

Picture no. 87: A view from the Pražské Suburb towards the square and the Jakubské Suburb from the south-west, 2013. Adam Bečák. A digital photograph. Author's archives.

Picture no. 88: Josefov – communication corridors of the underground defence system, 2008. Karel Hanuš. A digital photograph. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, A-Josefov, inv. no. 07.

Picture no. 89: Josefov – the building of artillery troops' barracks and an army hospital, 2014. Olga Mertlíková. A digital photograph. Author's archives.

Picture no. 90: The former fortress town of Josefov, Jaroměř at the back, a view from the south, 2018. Adam Bečák. A digital photograph. Author's archives.

Map sheet no. 1

Map no. 1: Jaroměř and its surroundings in Müller's map of Bohemia from 1720. *Mappa geographica regni Bohemiae in duodecim circulos divisae cum comitatu Glacensi et districtu Egerano adjunctis ... à Joh: Christoph: Müller ... A:C:M.DCC.XX. Michael Kauffer sculpsit Augusta Vind.* Copperplate engraving, graphic scale [1 : 132 000], section IX, height 465 mm, width 540 mm, a cut-out. A map collection of Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., shelf mark MSHU-MAP-A-11. Scanned by Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdbiy.

Map no. 2: Jaroměř and its surroundings in a map of the Hradec Králové region by František Jakub Jindřich Kreybich from 1827. *Charte vom Königgrätzer Kreise des Königreiches Böhmeim, nach zuverlässigen geographischen Hülfsmitteln neu bearbeitet von Fr. Jac. Heinrich Kreybich. Prag, C. W. Enders.* Copperplate engraving, graphic scale [1 : 241 000], height 480 mm, width 450 mm, a cut-out. A map collection of Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., shelf mark MSHU-MAP-A-227. Scanned by Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdbiy.

Map no. 3: Jaroměř and its surroundings in a special map of the 3rd land survey of the Austro-Hungarian monarchy from 1881.

Sheet *Josefstadt und Nachod, Zone 4, Col. XIV*, heliogravure, 1 : 75 000, height 380 mm, width 495 mm, a cut-out. A map collection of Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., shelf mark MSHU-MAP-C-1109. Scanned by Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdíby.

Map sheet no. 2

Map no. 4: Jaroměř in a map of the surroundings of the Ples village, 1764. *Carte des Environs de Pless en Boheme. Reduite sur le levé du Terrain, fait du 2. au 17. May 1764.* An anonymous author. A manuscript coloured map, a torso (left side), height 395 mm, width 725 mm, a cut-out. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 8103. Scanned by Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdíby.

Map sheet no. 3

Map no. 5: Jaroměř and its surroundings in a map of the Josephinian (1st) Land Survey of Bohemia from 1780–1783, a layout of the fortress built between 1780–1790 is glued in the spot where the village of Ples was located (from 1793 Josefov, formerly Ples); the connection to local roads is marked. A manuscript coloured map, graphic scale [1 : 28 800], section no. 79, sheet height 408 mm, width 618 mm, a cut-out. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv Wien. Reproduced by Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Map sheet no. 4

Map no. 6: Jaroměř and its surroundings in a map of positions of the imperial army, 1778. *Ohngefährer Entwurf von denen Positionen der Kayserl. Armée zwischen Königingrätz und dem Riesengebürge bey Hohenelb.* An anonymous author. A manuscript coloured map, height 1165 mm, width 490 mm, a cut-out. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, a collection of documents and printed materials, shelf mark PT 3714. Scanned by Michaela Glaserová.

Map no. 7: Jaroměř and its surroundings in a map of the Hradec Králové diocese, 1790. Jan Venuto; engraved by Kilian Ponheimer. *Mappa dioeceseos Reginaehradecensis ... MDCCXC. Kil. Ponheimer sculp. Viennae. Joanne Venuto canonico capitulari Reginaehradecensi et consistorii assessore.* A coloured copperplate engraving, height 1050 (950) mm, width 850 (810) mm, a cut-out. A map collection of Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., shelf mark MAP A 38. Scanned by the Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdíby.

Map sheet no. 5

Map no. 8: A plan of Jaroměř and its surroundings, approx. 1800. No name (probably incorporated in a larger collection). An anonymous author. A manuscript coloured map, height 700 mm, width 2640 mm, a cut-out. Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, Řada R, III 2/20. Scanned by the Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, no. 432100.

Map sheet no. 6

Map no. 9: A plan of the Josefov fortress and its surroundings, 1790. *Der K. K. Gränz Festung Pless pro A° 1790.* [Signatures Mancini obrist et Ing. and Des Ajos (partly illegible) *Prem. Lieutenant et Ingenieur* in the right bottom corner.] A manuscript coloured map, height 1090 mm, width 1470 mm. Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, Řada R, III 1/30. Scanned by the Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, no. 573700.

Map sheet no. 7

Map no. 10: A plan of the Josefov fortress, 1802–1805. *Josephstadt Haupt-Minen und Souterrains-Plan.* An anonymous author. A manuscript coloured map, height 1970 mm, width 1880 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 4000. Photo by Karel Hanuš.

Map sheet no. 8

Map no. 11: An imperial compulsory imprint of the map of stable cadaster of the town of Jaroměř from 1840. Sheet III, IV, VI, VII, a cut-out. Coloured lithography, graphic scale [1 : 2880], sheet height 526 mm, width 658 mm, a cut-out. Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Prague, shelf mark B2a/C6/2770. Scanned by Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Prague.

Map sheet no. 9

Map no. 12: An imperial compulsory imprint of the map of stable cadaster of the town of Josefov from 1840. Sheet I, II. Coloured lithography, graphic scale [1 : 2880], sheet height 526 mm, width 658 mm, a cut-out. Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Prague, shelf mark B2a/C6/2954. Scanned by Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Prague.

Map sheet no. 10

Map no. 13: Jaroměř and its surroundings on a map of the 2nd land survey of Bohemia from 1851–1852. A manuscript coloured map, graphic scale [1 : 28 800], section no. IX/6, őstliche Colonne, sheet height 527 mm, width 527 mm, a cut-out. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv Wien. Reproduced by the Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Map sheet no. 11

Map no. 14: A site plan of the Josefov fortress, 1830 (with subsequent additions). *Situations Plan der kaiserl. königl. Gränz-Festung Josephstadt 1830.* A manuscript coloured map, height 1120 mm, width 1470 mm, scale in fortification fathoms. Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, row R, III 1/31. Scanned by the Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, no. 574000.

Map sheet no. 12

Map no. 15: An overall plan of strengthening the fortification system of Josefov by means of zonal fortification elements, 1870. *Uibersichts-Plan über die Verstärkung von Josefstadt durch passagère Gürtel-Werke eventuell durch provisorische Werke*, dated 28th June 1870. Scholl (signature). A manuscript coloured map, scale in fortification fathoms. Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, row R, III 1/21. Scanned by Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, no. 453500.

Map sheet no. 13

Map no. 16: A site plan of demolition zones of the Josefov stronghold and its ammunition warehouses, 1874. *Situations-Plan. K. k. Genie Direction zu Josefstadt.* A manuscript coloured map (translucent paper), height 440 mm, width 510 mm, scale ve Vienesé fathoms (1^{''} = 200 W. K.); the date is apparent from the approval clause in the right bottom corner -10th March 1874 (*10. März 1874*). Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Josefov – Sbírka plánů pevnosti Josefov, 1781–1930, inv. no. 26. Photo by Pavel Vychodil.

Map sheet no. 14

Map no. 17: A plan of the square and its immediate vicinity with the Elbe river and mill raceways, before 1883. *Podrobné vodopisná mapa král. věnného města Jaroměře. / Dle katastrální mapy kreslil a zvětšil J. Sehnoutka.* A manuscript coloured map, height 625 mm, width 415 mm, graphic scale. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Maps and plans, not organized. Photo by Pavel Vychodil.

Map sheet no. 15

Map no. 18: A development plan of a new neighbourhood called 'Na Ptákách', 1902. No name (a part of a larger set; the name is not mentioned in any of the sheets). Jan Čermák. A manuscript coloured map, height 720 mm, width 800 mm, no scale. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Maps and plans, not organized, 26 sheets. Photo by Pavel Vychodil.

Map sheet no. 16

Map no. 19: A development plan of a new neighbourhood called 'Na Ptákách', 1906. Dušan Jurkovič. No name (a part of a larger set; the name is not mentioned in any of the sheets). A manuscript coloured map, height 710 mm, width 790 mm, no scale. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Maps and plans, not organized, 8 sheets (incomplete). Photo by Pavel Vychodil.

Map sheet no. 17

Map no. 20: A town plan, approx. 1911. *Plán král. věnného města Jaroměře. Nakreslil Adolf Řehák.* A coloured print, height 430 mm, width 530 mm, scale 1 : 5025, Published by Edv. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 7715. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Map sheet no. 18

Map no. 21: Jaroměř and its surroundings in a map of the 3rd land survey, no date [approx. 1917–1918]. Sheet no. 3856/3, print, graphic scale [1 : 25 000], sheet height 550 mm, width 700 mm, a cut-out. A map collection of Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., shelf mark MSHU-MAP-C-1586. Scanned by Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdíby.

Map sheet no. 19

Map no. 22: A plan of the town of Josefov, approx. 1920. *Plán města Josefova "Meluji" 1 : 2880. Kreslil: Václav Šesták. Vydal Fr. Večeřa, knihkupec a nakladatel v Josefově.* A coloured print, sheet height 505 mm, sheet width 680 mm, scale 1 : 2880. A private collection. Scanned by owner.

Picture no. 91: Josefov from the north-east (a view from the former Brdce redoubt), 1910–1914. A photograph, height 130 mm, width 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. A/01. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Map sheet no. 20

Map no. 23: A development plan of the Jaroměř-Ptáky neighbourhood, 1930. J+J. *Soutěžní návrh zástavby čtvrti Na Ptákách.* A manuscript coloured map, height 965 mm, width 686 mm, no scale. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Maps and plans, 13 lists. Photo by Pavel Vychodil.

Map sheet no. 21

Map no. 24: A road map of the district of Jaroměř, the 1930s – 1940s. *Silniční mapa okresu Jaroměřského.* Okresní silniční správa v Jaroměři. Printed, height 770 mm, width 1060 mm, scale 1 : 25 000; the district border is marked in yellow. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 8090. Scanned by Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdíby.

Map sheet no. 22

Map no. 25: A topographic map of Jaroměř and Josefov, approx. 1940. No name. A manuscript coloured map, height 1182 mm, width 1360 mm, no scale. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Maps and plans, not organized. Photo by Pavel Vychodil.

Map sheet no. 23

Map no. 26: An overall development plan of the town, 1958. No name. Krajský projektový ústav pro výstavbu měst a vesnic Hradec Králové, Ing. Arch. V. Rohlíček. A coloured print, height 800 mm, width 498 mm, scale 1 : 5000. Státní okresní archiv Náchod, ONV Náchod II, file 120. Photo by Pavel Vychodil.

Map sheet no. 24

Map no. 27: A development plan of the town, 1978. *Jaroměř. Územní plán sídelního útvaru.* Sv. Polák, Rud. Sláma, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů. A coloured print, height 958 mm, width 1330 mm, scale 1 : 5000. Státní okresní archiv Náchod, ONV Náchod II, file 126. Photo by Pavel Vychodil.

Map sheet no. 25

Map no. 28: A development plan of the town, 2017. *Územní plán Jaroměř. Hlavní výkres.* Sdružení Jaroměř 2011, designer in charge Ing. arch. Vladimír Charvát. Scale 1 : 5000. © Městský úřad Jaroměř, 2019.

Map sheet no. 26

Map no. 29: A vertical aerial photograph of Jaroměř, 1937. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, shelf mark no. 08917. The aerial photograph was provided by VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Map sheet no. 27

Map no. 30: A vertical aerial photograph of Jaroměř, 1953. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, shelf mark no. 05923. The aerial photograph was provided by VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Map sheet no. 28

Map no. 31: A vertical aerial photograph of Jaroměř, 1977. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, shelf mark no. 15767. The aerial photograph was provided by VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Map sheet no. 29

Map no. 32: A vertical aerial photograph of Jaroměř, 1991. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, shelf mark no. 09591. The aerial photograph was provided by VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Map sheet no. 30

Map no. 33: A vertical aerial photograph of Jaroměř, 2018. Map source – Ortofoto ČR, 2018 © Český úřad zeměměřický a katastrální, www.cuzk.cz.

Map sheet no. 31

Map no. 34: Jaroměř and Josefov in the mid-19th century. Vectorization of a map of the stable cadaster 1 : 2500. A reconstruction map by Tomáš Burda, cartographically processed by Juraj Považan.

Map sheet no. 32

Map no. 35a: A negative plan of Jaroměř and its surroundings where the town layout and street blocks are marked according to a map of the 2nd land survey of Bohemia from 1851–1852, section no. IX/6, őstliche Colonne. A reconstruction map by Eva Semotanová, cartographically processed by Daniel Paluba.

Map no. 35b: A negative plan of Jaroměř and its surroundings where the town layout and street blocks are marked as of the beginning of the 21st century with the use of modern digital data from the Geoportal of the Český úřad zeměměřický a katastrální. A reconstruction map by Eva Semotanová, cartographically processed by Daniel Paluba.

Map no. 35c: A digital model of Jaroměř and its surroundings where the town layout and street blocks are marked according to a map of the 2nd land survey of Bohemia from 1851–1852, section no. IX/6, őstliche Colonne. A reconstruction map by Eva Semotanová, cartographically processed by Daniel Paluba.

Map no. 35d: A digital model of the territory of Jaroměř and its surroundings where the town layout and street blocks are marked as of the beginning of the 21st century with the use of modern digital data from the Geoportal of the Český úřad zeměměřický a katastrální. A reconstruction map by Eva Semotanová, cartographically processed by Daniel Paluba.

Map sheet no. 33

Map no. 36: A landscape pattern of Jaroměř and its surroundings in the mid-19th century with a probe before the construction of the Josefov fortress. A reconstruction map by Eva Semotanová, cartographically processed by Daniel Paluba.

Map sheet no. 34

Map no. 37: The development of Jaroměř's land ownership up to 1848. A reconstruction map by Jana Vojtíšková, cartographically processed by Juraj Považan.

Map sheet no. 35

Map no. 38: The administrative development of the town of Jaroměř between 1850–2019. A reconstruction map by Tomáš Burda, cartographically processed by Juraj Považan.

Map sheet no. 36

Map no. 39: The territorial and administrative development of the Jaroměř region between 1850–2019. A reconstruction map by Tomáš Burda, cartographically processed by Juraj Považan.

Map sheet no. 37

Map no. 40: Long-term changes in the use of plots in the Jaroměř region between 1845–2010. A reconstruction map by Přemysl Štych, cartographically processed by Přemysl Štych.

Map sheet no. 38

Map no. 41: The development of landscape, industry and transport in the Jaroměř region from the mid-19th century. A reconstruction map by Tomáš Burda, cartographically processed by Juraj Považan.

Map sheet no. 39

Map no. 42: A plan for the extension of the Jaroměř municipal heritage zone based on assessment of historic buildings, 2004. Designed and cartographically processed by Karel Kuča. Map source provided by the Český úřad zeměměřický a katastrální.

Map sheet no. 40

Picture no. 92: Jaroměř from the north, 1536/1537. *Germirs.* Mathias Gerung. A coloured pen-and-ink drawing, height 370 (320) mm, width 480 (425) mm, a cut-out. Universitätsbibliothek Würzburg, Delin. VI,5,33. Scanned by Universitätsbibliothek Würzburg. To compare with a complete picture see picture no. 10.

Map sheet no. 41

Picture no. 93: A veduta of the town from the north / north-east, 1809. *Die koenigl. Leibgedingstadt Jaromirz im Koeniggraezter Kreise. Gemahlt von Joan. Venuto 1809.* A coloured pen-and-ink drawing, height 310 (264) mm, width 485 (440) mm. Österreichische Nationalbibliothek, Wien, inv. no. Z208049009. Scanned by Österreichische Nationalbibliothek, Wien.

Map sheet no. 42

Picture no. 94: A veduta of the town from the south, the 1830s. An anonymous author (Rodeck?). A gouache, height 480 mm, width 735 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 2379. Photo by Karel Hanuš.

Picture no. 95: A veduta of the town from the north / north-east, the 1830s. An anonymous author (Rodeck?). A gouache, height 480 mm, width 735 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 2380. Photo by Karel Hanuš.

Map sheet no. 43

Picture no. 96: Jaroměř from the north-east, before 1840. *Jaromirz im Königgrätzer Kreise. Jaroměř v Kralohradecku.* Lithography, height 230 mm, width 320 mm, published by *Prag bei Marco Berra*. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 6860. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 97a: The square from the west, before 1840. *Der Marktplatz in Jaromirsch. Gez. u. lith. v. R. Bürger.* Lithography, height 215 mm, width 310 mm. In: SEMMLER, C. G.: Der Elbstrom von seinem Ursprung bis zu seiner Mündung in die Nordsee. Malerisch, topographisch dargestellt. Dresden 1845. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 6858. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 97b: A view of the town from the Pražské Suburb, before 1840. *Jaromirsch. Gez. u. lith. v. C. W. Arldt.* Lithography, height 220 mm, width 305 mm. In: SEMMLER, C. G.: Der Elbstrom von seinem Ursprung bis zu seiner Mündung in die Nordsee. Malerisch, topographisch dargestellt. Dresden 1845. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 6863. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 97c: Josefov from the north, before 1840. *Festung Josephstadt. Gez. u. lith. v. R. Bürger.* Lithography, height 218 mm, width 313 mm. In: SEMMLER, C. G.: Der Elbstrom von seinem Ursprung bis zu seiner Mündung in die Nordsee. Malerisch, topographisch gestellt. Dresden 1845. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 9294. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Map sheet no. 44

Picture no. 98: The 'Varta (Guard)' (Havlíčková Street) and the Jakubské Suburb, the northern side, 1880. Václav Pácalt. *Procházka po Jakubském předměstí v Jaroměři v roce 1880. Z paměti nakresil Václav Pácalt.* A pen drawing, height 135 mm, width 4050 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 6795. Photo by Karel Hanuš.

Picture no. 99: The 'Varta (Guard)' and the Jakubské Suburb, the southern side, 1880. Václav Pácalt. *Procházka Jakubským předm. Jaroměř před padesáti lety. Z paměti nakreslil V. Pácalt.* A pen drawing, height 185 mm, width 4680 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 6794. Photo by Karel Hanuš.

Picture no. 100: The Pražské Suburb from the south, before 1866. Václav Pácalt. *Procházka po Jaroměři. Pražské předměstí před rokem 1866. Levá strana díl I.* A pen drawing, height 185 mm, width 1095 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 5978. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 101: The Pražské Suburb from the west, 1880. Václav Pácalt. *Pražské předměstí od ulice do Vinic k nemocnici v letech 1880.* A pen drawing, height 185 mm, width 4355 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 6796/1. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři.

Picture no. 102a–d: House fronts in the square, 1936–1938. Karel Votlučka. – a: the northern side (house no. 39–51). A coloured pen-and-ink drawing, height 360 mm, width 1860 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 6806. Photo by Karel Hanuš. – b: the northern side (houses no. 52–65). A coloured pen-and-ink drawing, height 360 mm, width 1980 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 6807. Photo by Karel Hanuš. – c: the southern side (houses no. 3–17). A coloured pen-and-ink drawing, height 360 mm, width 2050 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 6808. Photo by Karel Hanuš. – d: the southern side (houses no. 21–38). A coloured pen-and-ink drawing, height 360 mm, width 2050 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. no. 6809. Photo by Karel Hanuš.

Map sheet no. 45

Picture no. 103a–p: A postcard of the towns of Jaroměř and Josefov, 1905–1914. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři. – a: Jaroměř, before 1914. *Panoráma Jaroměře.* A coloured postcard. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. P/5. – b: Josefov – Jaroměř train station, 1906. A coloured postcard. Published by O. Juliš v Jaroměři. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. P/23. – c: Husova Street, before 1909. A coloured postcard. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. P/5. – d: A view of the town from the west, approx. 1912. *Jaroměř.* A coloured postcard. Published by Alois Šmahel, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři. Photo-archives, inv. no. P/1. Scanned by Městské muzeum v Jaroměři. – e: Jaroměř, a bridge over the Elbe and a street running to the square, before 1908. *Jaroměř. Partie u mostu.* A coloured postcard. Published by Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. P/11. – f: Jaroměř, the square, approx. 1910. *Jaroměř. Náměstí o trhu.* A coloured postcard. Published by Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. P/2. – g: Jaroměř, a view of the southern side of the square, 1907. *Jaroměř. Pohled se střechy kostela sv. Mikuláše.* A coloured postcard. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. P/2. – h: Jaroměř, the Na Ostrově Park, approx. 1905. *Jaroměř. Partie z městských sadů.* A coloured postcard. Published by Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. P/12. – i: Jaroměř, the Elbe River and the boys' school, approx. 1900. *Jaroměř. Partie na Labi.* A coloured postcard. Published by Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. P/12. – j: Jaroměř, a port town (a futuristic postcard), approx. 1910. *Budoucí přístav v Jaroměři.* A coloured postcard. Published by Edv. Fastr v Jaroměři. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. P/28. – k: Jaroměř, the Na Ptákách neighbourhood, before 1914. A coloured postcard. Published by O. Juliš, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. P/5. – l: Jaroměř, a view along Havlíčkova Street with the St. Nicolas' Church, 1908. *Jaroměř Havlíčkova třída.* A coloured postcard. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. P/5. – m: Jaroměř, a little square with St. Jacob's Church, before 1908. *Jaroměř. Jakubské předměstí.* A coloured postcard. Published by Al. Němeček, Josefov. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. P/3. – n: Josefov, the square and the building of the garrison headquarters, approx. 1910. *Josefov – Josefstadt.* A coloured postcard. Published by J. Očenášek, Josefov. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. M/9. – o: Josefov, the square with the Church of the Lord's Ascension, 1911–1913. *Josefov – Josefstadt.* A coloured postcard. Published by J. Kratochvíl, Josefov. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. M/13. – p: Josefov, a parade accompanied by an army band, before 1914. A coloured postcard. Published by L & P., Prague. Městské muzeum v Jaroměři, Photo-archives, inv. no. M/30.

Back side of the cover

Picture no. 104: An advertising leaflet of the A. Wenke & Son's company in Jaroměř, 1911–1914. *Vánoční prodej firmy A. Wenke a syn v Jaroměři.* A coloured print, height 325 mm, width 470 mm. Městské muzeu v Jaroměři, inv. no. 9767. Photo by Karel Hanuš.

Jaroměř

Jaroměř (Jermer) ist eine Stadt in Ostböhmen, heutzutage im Kreis Hradec Králové (Königgrätz), am Zusammenfluss der Elbe mit der Úpa (Aupa) und Metuje (Mettau). Sie liegt ungefähr in 250 m ü. M. und gegenwärtig leben hier 12 433 Einwohner. Verwaltungsmäßig gehört zu der Stadt die Festungsstadt Josefov (Josefstadt, Josephstadt).

Das Gebiet von Jaroměř gehörte seit der Urzeit zum **alten Siedlungsgebiet**, Spuren hinterließen praktisch alle urzeitliche Kulturen. Um die Mitte des 10. Jahrhunderts wurde auch Ostböhmen ein Bestandteil des Přemyslidenb-kaats. Es kamen ferner Erwägungen auf, dass auch die Gegend um Jaroměř herum den Slawnikiden gehörte, aktuelle Erkenntnisse weisen dies jedoch ab. Die Gründung der Přemyslidenburg kann man ehestens mit Břetislav I. (1035–1055) verbinden, als während seiner Regierungszeit die Verwaltung von Böhmen neue Impulse bekam. Nach seinen Verwandten benannte Břetislav mehrere Burgen – Jaroměř (hätte er so) nach seinem Onkel und einstigem Fürsten Jaromír († 1055) benannt, der ihn auf den Prager Fürstenstuhl brachte. Die Bedeutung des Ortes stärkte seine Platzierung am wichtigen Pfad von Prag nach Kłodzko (Glatz), Wrocław (Breslau) und Polen, der die böhmische Grenze bei Náchod (Nachod) verließ. Nichtsdestoweniger wurde Jaroměř nicht zu Verwaltungsburgen (*civitates, urbes*) einbezogen und war Bestandteil des Distrikts, der der Aufsicht der Burg in Hradec (Králové) unterlag. Zum Jahre 1125 spricht der Chronist Kosmas (Cosmas) von „der Burg Hradec und dem ganzen umgebenen Distrikt mit vier Festungen“; zu einer davon gehörte ehestens auch Jaroměř. Im Jahre 1126 wird Jaroměř als Gefängnis eines Přemysliden erwähnt. Über das Aussehen der hiesigen Burg könnte man nur Vermutungen äußern, ehestens respektierte sie den Umkreis

der späteren Stadtbefestigung. Als am Kamm einer Elbe-Schleife platziert setzte sie sich als natürliche Dominante für die ganze Umgebung durch, in ihrer verengten und feuchten Umgebung fehlte jedoch genügend Platz, der zu der Entfaltung von größeren Siedlungsaktivitäten geeignet wäre. Trotzdem entwickelte sich bescheiden der Ort unter der Burg, am gegenüberliegenden Elbeufer entstand wohl im 12. Jahrhundert die Kirche der Jungfrau Maria. Wir kennen ihre ungefähre Lage, die Kirche selbst ging während der Hussitenkriege ein.

In der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts bildete das Umfeld von Jaroměř einen Bestandteil der ziemlich dicht besiedelten Königgrätzer Gegend, sodass objektiv der Bedarf an einem Marktflecken und noch besser an einem Siedlungskernpunkt stieg. Obwohl der **erste konkrete Bericht über die Stadt von 1298** stammt, zeigen Indizien auf König Přemysl Ottokar II. (1253–1278) als Begründer der Stadtgemeinde von Jaroměř. Dank des natürlichen Reliefs und bedeutender Rolle eines Kernmittelpunktes von Hradec (Králové) entstand Jaroměř als bescheidene Stadt, deren Bevölkerung zum Großteil „Deutsche“ bildeten. Der verengte Raum ermöglichte keine gewagtere städtebauliche Konzeption, die wir zum Beispiel im Fall von České Budějovice (Budweis) oder Plzeň (Pilsen) antreffen. Ähnlich wie in die Burg führte in die jüngere Stadt der Hauptzugang vom Westen über die Elbe, wo das Prager Tor entstand. In der empfindlichen Schmalstelle im Osten des Stadtraumes waren das Nachoder Tor mit der St.-Nikolaus-Kirche platziert, deren Einweihung den Markt- und Handelscharakter der Stadt widerspiegelt. Die Rolle des Pfarrkernpunktes erhielt sich wohl lange die Kirche der Jungfrau Maria in der Vorstadt „hinter dem Wasser“, nach der Mitte des 14. Jahrhunderts dominiert bereits die Stadtkirche des hl. Nikolaus. Die **Přemyslidenburg ging spurlos ein**, am Tor im Osten der Landzunge erwägt man im reifen 13. Jahrhundert die Errichtung einer „neuen“ königlichen Burg, jedoch bisher ohne verlässliche sowie schriftliche, als auch materielle Spuren. Die Besiedlung unter der Burg veränderte sich in eine Vorstadt, es stabilisierte sich das Netz der regionalen Pfade und Wege, womit Jaroměř die Rolle einer auffälligen Handelskreuzung von Böhmen nach Schlesien und Polen einnahm.

Seit dem Umbruch des 13. und 14. Jahrhunderts wird Jaroměř bereits kontinuierlich als Bestandteil der **Gruppe der königlichen Leibgedingestädte** erwähnt, von deren Ertrag die Königin, beziehungsweise die Königswitwe abgesichert werden sollte. Diese Institution konstituierte sich wohl bereits nach 1305 nach dem Tode von Wenzel II. zur Absicherung der jungen Witwe Elisabeth Richza. Juristisch wurde sie *erst* in der unruhigen Zeit nach dem Aussterben der Přemysliden im Jahre 1306 und dem Tode von König Rudolph von Habsburg, des zweiten Gemahlen von Elisabeth Richza, im Jahre 1307 festgelegt, als in der Urkunde des römischen Königs Albrecht und seines Sohnes Friedrich, der bestrebt war das Königreich Böhmen nach dem Tode seines Bruders Rudolph zu erwerben, schriftlich am 5. Oktober 1307 im Feldlager beim Kloster Opatovice (Opatowitz) die Absicherung der Königswitwe mit fünf Leibgedingestädten gewährt wurde, worunter erstmals namentlich auch Jaroměř genannt wird. Die Urkunde erweitert gleichzeitig darüber hinaus wesentlich die Wirtschafts- und Verwaltungsrechte dieser Städte dafür, dass sie im Winter 1307/1308 deutsche Söldner aufnehmen, die in Böhmen die Rechte der Habsburger auf den böhmischen Thron durchsetzten. Sehr bedeutend war die Verpflichtung, dass Elisabeth Richza diese Städte nicht gegen den Willen ihrer Bewohner abtreten. Ein Paradox ist, dass diese Urkunde Personen veröffentlichten, die nicht das Recht hatten in die Angelegenheiten von Böhmen einzugreifen. Die Urkunde ging wohl aus der Voraussetzung hervor, dass Friedrich zum böhmischen König gewählt wird. Erneut wurde diese Absicherung der Königswitwe in der Vereinbarung bestätigt (obwohl ohne konkrete Städte zu nennen), die im August 1308 zwischen Friedrich von Habsburg und Heinrich von Kärnten geschlossen wurde, womit Friedrich von Habsburg auf die Ansprüche auf den böhmischen Thron zugunsten von Heinrich verzichtete. In das politische und militärische Geschehen wurde Jaroměř noch 1315 während der gipfelnden Streitigkeiten von König Johann von Luxemburg mit dem böhmischen Adel einbezogen. Damals wurde durch die Entscheidung von Elisabeth Richza in Jaroměř schlesisches Heer des Herzogs Boleslaus von Jauer platziert, welches jedoch wohl die Bürger von Jaroměř – aufgrund des erwähnten Privilegs darüber, dass Elisabeth ihre Städte nicht gegen den Willen der Stadtbewohner fremdländischen Personen abtreten kann – aus der Stadt hinausjagten.

Im Jahre 1337 erweiterte König Johann in allen seinen Städten, also auch in Jaroměř, die Rechte der Stadträte und schränkte dagegen die Eingriffe des königlichen Unterkämmerers (Beamte, der die Angelegenheiten der königlichen Städte besorgte) in die Tätigkeit der Stadträte ein. Ein weiteres wichtiges Privileg erwarb Jaroměř von König Wenzel IV., der im Namen seines Vaters Karl IV. den Stadtbewohnern die freie Verfügung mit dem Eigentum gewährte.

Im Zusammenhang mit der Einbeziehung von Jaroměř unter führende königliche Leibgedingestädte erreichte die Stadt wohl auch ihren **Gipfel im architektonischen Ausbau**. Dazu gehörten die Aufrichtung des gemauerten Stadtmauersystems und der zwei Stadttore – das östliche Nachoder oder Jakobitor und das westliche Prager Tor. Das östliche Tor in knapper Nachbarschaft der neu geschaffenen St.-Nikolaus-Kirche wurde noch mit besonderen vorgesetzten Befestigungen – sog. Warten (Wachtürmen) – gesichert. Die Bebauung mit Wohngebäuden blieb jedoch wohl bis zum großen Stadtbrand 1538 größtenteils aus Holz. Wegen der kleinen Stadtläche waren die Wohngebäude größtenteils direkt an die Stadtmauer angebaut. Es fehlte hier ein mannigfaltiges Straßennetz typisch für die meisten Kolonisierungsstädte. Bis ins 16. Jahrhundert wird in Jaroměř kein Rathausgebäude erwähnt.

Das bedeutendste Bauwerk, womit die Stadt gotisch geprägt war, war die Aufrichtung der repräsentativen dreischiffigen Stadtkirche des hl. Nikolaus. Sicher war für die im Aufbau stehende königliche Stadt ein Hindernis, dass ihre Pfarrkirche die ältere vorstädtische Kirche der Jungfrau Maria war und dass in der Stadt keine Kirche bestand. Inmitten der Stadt war wohl für eine repräsentative Kirche wenig Platz und deshalb wurde sie im südöstlichen Eck der Stadtgründung so platziert, dass der südliche Teil des Presbyteriums und die südliche Kirchenaußenseite direkt den östlichen Teil der südlichen Stadtmauer bildeten. Die genaue Zeit der Kirchengründung, die juristisch gesehen am Anfang nur eine Kapelle der vorstädtischen Kirche war, ist nicht bekannt; wohl war es irgendwann in der Mitte des 14. Jahrhunderts. Offene Fragen stellt die Verbindung der Kirche mit der nur vermuteten Burg dar, genauso wie auch die genaue Platzierung des Klosters (Kanonie) der Augustiner und ihre Beziehungen zu der Stadtkirche.

Die religiöse Bedeutung der Stadt in der Mitte des 14. Jahrhunderts stieg wesentlich gerade mit der Gründung der **Kanonie des Augustinerordens**, die sowie von Karl IV., als auch von dem ersten Prager Erzbischof Ernst von Pardubice (Pardubitz) unterstützt wurde. Die Gründung des Ordens ist noch mit der vorstädtischen Kirche der Jungfrau Maria verbunden, wozu der neu gegründeten Kanonie das Patronatsrecht übertragen wurde. Die Lage der Kanonie in der Vorstadt passte jedoch den Ordensbrüdern nicht allzu (geringe Sicherheit, Feuchtigkeit des Standortes) und sie beantragten deshalb bei Erzbischof Zbyněk Zajíc von Hasenburg die Übertragung der Kanonie zu der Stadtkirche, was ihnen mit der Bedingung bewilligt wurde, dass sie auch weiterhin Pfarrfunktionen zu der Stadtkirche des hl. Niko-

laus und zu der neu im Bau sich befindlichen St.-Jakobi-Kirche in der Nachoder (Jakobi-) Vorstadt leisten müssen. Es ist wenig wahrscheinlich, dass die Augustiner die Nikolauskirche erst nach 1404 schufen, als wahrscheinlicher erscheint, dass sie nur in der bereits zuvor begonnenen Aufrichtung mit dem Aufbau der Kirchenumfassungsmauer und der Zwischenmauern zwischen den Kirchenschiffen weiterarbeiteten. Die Kirche hatte die Form eines dreischiffigen Bauwerkes mit dem zentralen höheren und zwei niedrigeren Seitenschiffen. Im Kirchenareal stand auch der städtische Wachturm, der in der südwestlichen Kirchenecke platziert war, doch womit er jedoch mit dem Gotteshaus selbst, was die religiöse Funktion betrifft, nicht verbunden war. Nach dem Brande 1538 wurde er durch einen neuen in der nordwestlichen Kirchenecke ersetzt, doch als dieser 1753 einstürzte, übernahm die Funktion des städtischen Glockenturmes das bis heutzutage erhalten gebliebene Stadttor. Unklar bleibt die Stelle, wo genau sich die Kanonie im Stadtareal befand. Üblicherweise wird sie auf die Stelle der gegenwärtigen Dechantei in der nordwestlichen Nachbarschaft der Kirche (heutige Nr. 1) platziert, ein beweisbarer Beleg fehlt jedoch und hypothetisch kann man annehmen, dass sich die Kanonie zuerst in einem der gemieteten Bürgerhäuser befand. Der ziemlich kurze Aufenthalt der Augustiner in der Stadt bis zu Beginn der Hussitenkriege (16 Jahre) gewährte wohl nicht genügend Zeit zum Bau eines wirklich repräsentativen Klostergebäudes.

Der letzte Bericht über Jaroměř als königlicher Leibgedingestadt in der vorhussitischen Zeit stammt von 1412, wo Sigismund als Erbnemer und Anwärter der Böhmischen Krone zustimmt, dass sein Bruder Wenzel IV. seiner Gemahlin Sophie von Bayern 10 000 ungarische Gulden auf die königlichen Leibgedingestädte verschrieb, Sophie übernahm jedoch nicht mehr die Verwaltung der Leibgedingestädte, denn nach Wenzels Tod im Jahre 1419 verließ sie bald Böhmen. Ob in dieser Zeit in die Stadt Reformgedanken durchdrangen und welchen Widerhall sie hier hatten, wissen wir nicht. Aus der älteren Zeit steht in der Literatur nur der überlieferte Bericht über den hiesigen Pfarrer Mikuláš (Nikolaus) zur Verfügung, der 1374 wegen Verbreitung von Ketzergedanken beschuldigt wurde, doch ein verlässlicher Beleg fehlt.

Zu **Beginn der Hussitenkriege** stand Jaroměř an der Spitze mit dem deutsch sprechenden Bürgertum auf der Seite von Sigismund von Luxemburg, der hier im April 1420 eine Militärbesatzung einquartierte. Ein Jahr später, nach Sigismunds Abreise aus dem Land, begaben sich Prager, denen sich danach die Taboriten anschlossen, ins Landgebiet, um sich mittel- und ostböhmische Städte zu unterwerfen. Während z. B. Chrudim, Vysoké Mýto (Hohenmauth) oder Polička ohne Blutvergießen besetzt wurden, trug sich die Beherrschung von Jaroměř am 15. Mai (laut des Prager Kollegs bereits am 9. Mai) als eine der tragischsten Ereignisse in die Stadtgeschichte ein, da viele Bürger mit ihren Gattinnen ertränkt oder verbrannt wurden. Damit ging nach 72 Jahren die Geschichte der hiesigen Augustinerkanonie zu Ende, da einigen Berichten zufolge einundzwanzig Priester verbrannt wurden, laut anderen Dokumenten endeten so acht Mönche mit dem Probst Štěpán (Stephan) und vierzehn weltliche Priester, die aus der Umgebung kamen, um in der Stadt Zuflucht zu suchen. Das Kloster wurde geplündert und teilweise zerstört, seinen Grundbesitz beschlagnahmte die Gemeinde Jaroměř. Während der Hussitenkriege ging ferner die Kirche der Jungfrau Maria ein. Noch 1421 gelangte die Stadt, nachdem sie einen gewaltsamen Religions- und Nationalitätenwandel durchmachte, unter die Verwaltung der Prager, die den Richter und den Stadtrat einsetzten, die militärische Kraft der Bewohner nutzten und Einkommen kassierten, die zuvor dem König zustanden. Im Jahre 1423, nach Žižka's Sieg bei dem Strach-Hof, distanzierte sich das Bürgertum vom Prager Städtebund und bekannte sich zu den Taboriten; nachdem Žižka mit seinem Heer weggezogen war, schlossen sie sich seinem Heer an, das nach dem Tode des Hauptmanns Waisen genannt wurde. Auf der Seite der Waisen stehen die Bewohner von Jaroměř bis zu der Schicksalsschlacht bei Lipany (Lipan). Auch danach trotzten die Bürger von Jaroměř Sigismund und unterwarfen sich ihm erst am 14. August 1436 am Landtag in Jihlava (Iglau).

Mit der Urkunde wohl vom 11. Februar 1437 **schenkte Sigismund Jaroměř mit weiterem Leibgedingebesitz, teilweise verpfändet, seiner Gemahlin Barbara von Cilli († 1451)** und zwar mit allen Rechten und Einkünften, wie solche seit ihrer Krönung Königin Sophie von Bayern († 1425) genoss, die mit ihrer Übersiedlung nach Pressburg Ende 1419 und der darauf folgenden Besitzabtretung an Sigismund ihre Beziehung nicht nur zu Jaroměř lockerte. Missfällig waren die Bewohner zu der Tatsache, dass Sigismund mit der Urkunde irgendwann aus den Jahren 1436–1437 für 400 Schock Groschen die Klostergemeinden Doubravice (Daubrawitz), Malý Třebešov und Říkov mit der Mühle und dem Fluss, sechs Teiche, anderthalb Hufe Forst, Wiesen und den Wald Mnichovec an Jiřík von Chvalkovice (Chwalkowitz) († nach 1437), dem ehemaligen Oreb-Hauptmann, verpfändete. Nach seinem Tode kam dieser Besitz in die Hände seiner Söhne.

Nach dem Tode von Albrecht II. verbreitete sich im Lande wieder Anarchie, die bald auch die Institution der Leibgedingestädte erfasste, deren Gang erst nach der Rückkehr von Barbara von Cilli nach Böhmen im Jahre 1441 erneuert wurde. Die Verwaltung des Landes war in der Zeit der Anarchie seit 1440 durch abgeschlossene Kreislandfriede gesichert. Die Bürger von Jaroměř gehörten nach dem anfangs vagen Verhalten in den Königgrätzer Kreis, der ein Bestandteil des ostböhmischen Landfriedenbundes war, welcher von Hynek Ptáček von Pirkštejn geleitet wurde. Spätestens 1444 **entflamte zwischen Barbara und Jaroměř ein intensiver Konflikt**. Alles startete der Unwille der Bürger von Jaroměř das Gerichtsamt mit dem Besitztum, das dazu gehörte, abzugeben. Die Königin überantwortete am 4. Januar 1445 zwei Urkunden, womit sie versuchte die Situation zu begleichen. Während die Ratsmänner zu einem Kompromiss bereit waren, protestierten die Repräsentanten der großen Gemeinde unter der Leitung des Hussitenpriesters Pavel und eroberten das Rathaus. Einige Ratsmänner wurden erschlagen, andere vertrieben. Königin Barbara, der keine entsprechende militärische Macht zur Verfügung stand, verpfändete deshalb die Stadt am 24. April 1445 Jiří von Poděbrady (Georg von Podiebrad) – für 1000 Schock Groschen; bei Georgs höheren Ausgaben und Baumaßnahmen für 1500 Schock Groschen, um wieder Ordnung herzustellen. Als Strafe, die sich die Königin wünschte, wurde danach der Stadt ein neues Stadtwappen (Löwin mit Dornenkrone umgeben) erteilt, das die ursprüngliche Abstufung des doppelten Elementes ersetzte. Der Einfluss der Königin wurde nach diesen Ereignissen in den ostböhmischen Städten noch schwächer. Die Verwaltung der Leibgedingestädte übergab sie Georg von Podiebrad und war damit zufrieden, dass ihr nach Mělník (Melnik) Gelder zugeschickt wurden, die ihr zustanden. Auch dieser Schritt verursachte, dass die Leibgedingestädte danach bei allen wichtigen Umstürzen im Lande waren. Heutzutage ist nicht mehr festzustellen, ob mit den unruhigen Ereignissen um 1445 irgendwie der verheerende Brand am 20. Juni 1446 in Verbindung war, der den Bewohnern von Jaroměř wesentlich die Bebauung beschädigte. Wohl ist auch diese Begebenheit der Grund vom Untergang der ältesten amtlichen Stadtschriftstücke – der eingegangenen und geführten. Erst vom Wortlaut der städtischen Urkunde vom 5. Oktober 1448 geht hervor, dass gelungen ist, die Aufständischen nach Podiebrads Eroberung von Prag im September mit der Vertreibung aus der Stadt

zu bestrafen und dass nur diejenigen zurückkehren durften, die die Angelegenheit mit einem Vergleich abschließen wollten. Die Bürger von Jaroměř versprachen Podiebrad Gehorsamkeit und verpflichteten sich jährlich 80 Schock Groschen zu bezahlen und dies bis zum Augenblick der Auszahlung des Pfandes durch den König oder die Königin. Gleichzeitig wurde auch der Umfang des Besitzes einzeln aufgelistet, der Georg von Podiebrad gehörte. Aus der erhalten gebliebenen Urkunde geht ferner hervor, dass sich unweit des Prager Tores eine spätmittelalterliche Burg befand, die aus einem Probsteihaus (heute Nr. 38) geschaffen wurde. Ihr Aussehen kennen wir jedoch nicht.

Am 28. August 1454 **bestätigte** Ladislav Postumus die **Jermerer Privilegien** und setzte einen Jahrmarkt zum Pfingstfeiertag aus. Ladislav erkannte gleichfalls Podiebrad mit einer Urkunde den Pfand auf 1000 Schock Groschen an. Danach setzte sich dieser bei dem neuen König Ladislav für Vaněk von Valečov ein, der sein treuer Mitstreiter und eine bestimmte Zeit auch Burggraf der Jermerer Burg und Unterkämmerer des Königreiches Böhmen war, damit ihm der König die Jermerer Burg mit der Mühle unterhalb der Kirche verpfändet. Dies geschah für die Summe 300 Schock Groschen aufgrund der Urkunde vom 16. Oktober 1454. Im Jahre 1458 bestieg Georg von Podiebrad den Thron und den Leibgedingbesitz übernahm die Königin Johana z Rožmitálu (Johanna von Rosental) († 1475). Im Fall von Jaroměř war jedoch die Situation nicht einfach und deshalb wurde am 26. Juni 1464 eine Urkunde ausgestellt, womit der König juristisch festhielt, dass der Unterkämmerer auch weiterhin das Recht auf den Besitz hat, der ihm verpfändet wurde; was Gemeindebesitz wäre, das solle er der Königin überlassen. Zum Ausgleich zwischen der Gemeinde Jaroměř mit dem Herrn von Valečov kam es am 22. November 1465, womit der Eintrag auf die Burg und die Podkostelní-Mühle auf die Gemeinde überführt wurde. Beide Bauwerke blieben im Gemeindebesitz und erst später gelangten sie in Privathände. Um die Jermerer Rechte abzusichern, erließ Georg den Bürgern von Jaroměř am 5. März 1466 eine Konfirmationsurkunde, die erneut die Machtabschwächung der böhmischen Königinnen in Bezug zu den Leibgedingestädten belegt. Der Stadt Jaroměř, in die Altstädter Jurisdiktion gehörend, wurde auch der bisherige Brauch bestätigt, dass die Ratsmänner eingesetzt werden. Das Gericht wurde erkauft und das Amt, jedes Jahr erneuert, bekleidete der Stadtrichter.

Während der Regierung von Ladislav Jagiello, gekennzeichnet nicht nur mit dem Anstieg der Ständemacht und Senkung der Landesherrschermacht, sondern auch mit einer Fehde zwischen dem Adel und den Königstädten, erhielten die Bürger von Jaroměř einige Urkunden, die ersichtlich Probleme und Befürchtungen belegen, womit sie sich auseinandersetzen mussten. Gleichzeitig sind sie ein Beleg der **fortschreitenden lockeren Beziehung der böhmischen Königinnen zu den Leibgedingestädten**. Dank mehrerer solcher Privilegien (u. a. das Recht Warenzoll zu kassieren, Aussetzung eines neuen Jahrmarktes am Dreikönigstag) stiegen wesentlich die Gemeindefinnahmen und die Unterstützung der Markttätigkeit trugen zur Entfaltung der Handwerke und des Handels bei. An der Nikolauskirche befindet sich die Jahreszahl 1511, die auf Bauarbeiten hinweist, welche dank höherer Gemeindegelder realisiert werden konnten und nach mehreren Jahrzehnten konnte die Kirche endlich eingewölbt werden.

In die beginnende Frühneuzeit traten die Bürger von Jaroměř u. a. mit der Ambition **sich in der Stadtumgebung eine Herrschaft (Stadt-gut) auszubauen**. Wenn wir das vorübergehende Eigentum des Klosterbesitzes außer Acht lassen, verfolgen wir die Wurzeln dieser Gedanken, unterstützt mit der Vorstellung, dass der Grundstückbesitz die Macht und darüber hinaus den Wettbewerb mit dem Adel auf mehreren Ebenen signalisiert, noch bis in die Jagiellozeit zurück. So gehörten zu Jaroměř zum Jahre 1547, rundum sich einige große Adelsherrschaften befanden, laut Eintrag in die Landtafel sieben Dörfer, einige Wälder und Teiche. Selbständig wurde der Spitalbesitz eingetragen. Jaroměř verwaltete damals eine mittelgroße Stadtherrschaft mit 12 Dörfern und ungefähr 169 Ansässigen. Aufgrund einer vollständigen Analyse in einer langen Zeitspanne scheint es, dass die Bürger von Jaroměř ihre Schoßdörfer nicht in Landtafelndörfer überführten, wie es mehrere andere Städte machten, besonders in Hinsicht auf die Größe der Anhöhe, worauf sich die „Stadt“ befand, also das Gebiet des vollen Stadtrechtes – im Grunde genommen eine Straße über den Jermerer Marktplatz. Die Anzahl der Familien, welche die Position der dortigen Bürgerelite anstreben konnte, war nicht groß. Wohl auch aus diesem Grunde konnten Häuser Bewohner der Schoßdörfer kaufen, die zu Jaroměř eine wirklich spezifische Beziehung hatten, da wir ihre Dorfbewohner ferner unter den Mitgliedern der Literatengemeinde (Literatenbrüderschaft) vorfinden. Die Größe der Anhöhe war also eine Bremse, womit sich trotz fruchtbarer Talebene am Flusszusammenfluss und dem durchgehenden Handelsweg über Jahrhunderte hinweg Jaroměř zu kleineren Städten mit nicht allzu großem kulturellen Potenzial, unterdurchschnittlicher Bewohnerzahl und Wirtschaftsbeschaffenheit besonders auf den örtlichen Markt konzentrierte.

Infolge des erfolglosen gegenhabsburgischen Aufstandes betrafen auch Jaroměř im Jahre 1547 **vom König erlassene politische und wirtschaftliche Sanktionen**, u. a. wurde in der Stadt ein Königsrichter eingesetzt, die Berufungen vom Stadtgericht mussten ab 1548 zum Appellationsgericht eingereicht werden, die Gemeinde kam um den Grundstückbesitz und musste eine Strafe in der Höhe von 2000 Schock Meißner Groschen zahlen. Die Böhmisches Kammer verkaufte bald danach den städtischen Landtafelbesitz dem Jan z Pernštejna (Johann von Pernstein); das Widmut- und Spitaleigentum wurde der Stadt noch 1547 zurückgegeben. Ein weiterer Teil des einstigen Stadtbesitzes kehrte 1549 zurück, jedoch mit der Bedingung, dass die Einkünfte davon zur Erziehung der Priester, Schüler und Armen genutzt werden und erst die übrigen Gelder konnten die Bürger zur Abzahlung der Gemeindefinnahmen, Reparatur der städtischen Bauwerke und anderer bedürftiger Gemeindegeldangelegenheiten verwenden. Infolge der politischen Entwicklung, bzw. der danach folgenden Sanktionen, aber unter anderem auch der bestehenden großen Adelsherrschaften in der Umgebung, wird Jaroměř mit seinem Grundstückbesitz in die Gruppe der kleinsten Stadtherrschaften eingestuft und dies auf Dauer.

In Hinsicht auf den **Wandel in der Stadtwirtschaft** kann man in mehreren königlichen Städten seit der 2. Hälfte des 16. Jahrhunderts systematischer den Ankauf von Meierhöfen verfolgen, die sich auf die Pflanzen- oder Viehwirtschaft spezialisierten und zwar sowie im Stadtrayon, als auch auf den Grundstücken der eigenen Dörfer. In der Zeit vor dem Weißen Berge hatte Jaroměř als Gemeinde immer nur einen einzigen Meierhof inne; seit 1588 war es der Hof Klouzkov, denn den Hof in Dolany besaß sie erst seit 1674. In der Umgebung von Jaroměř wurde besonders Weizen, Korn, Gerste und Hafer angebaut, auf der Anhöhe Brdce (Przeberg, Perzenberg) und am Plänerkalkhügel wird der Anbau von Wein und von Obst im Obstgarten belegt. Gemüsegärten waren z. B. auf der Flussinsel Ostrov vorhanden. Im Stadtrayon sind ferner neben ertragreichen Feldern Wiesen belegt, besonders in niedrigeren Lagen am Fluss entlang. In etwas höher gelegenen Dörfern in der Umgebung wurde besonders Korn und Hafer angebaut. Von Gemeindefinnahmen und -anlagen ist eine Gemeindefinnahme bekannt, die unterhalb der Nikolauskirche stand, wo sich auch die Gemeindefinnahme befand. Bestandteil dieser Mühle wurde während des Dreißigjährigen

Krieges ein Wasserturm. Hinter der Brücke Dlouhý most befand sich das Gemeindebadehaus, das 1662 verkauft wurde, und ferner die Gemeindefinnahme, die jedoch im Laufe des 17. Jahrhunderts einging. Vermuten können wir noch eine Gemeindefinnahme, worüber wir einen Bericht aus dem Dreißigjährigen Krieg haben.

Auch das 16. Jahrhundert blieb vor verheerenden **Bränden** nicht verschont. Am 9. August 1523 brannten beide Vorstädte aus, wo nach manchen Berichten 82 Gehöfte ein Opfer der Flammen wurden, nach manchen Angaben sogar mehr. Ob der Brand die St.-Jakobi-Friedhofskirche mit betraf, haben wir keine Berichte, nichtsdestoweniger wurde 1530 ihr Umbau vollendet und sie bekam das Aussehen eines spätgotischen einschiffigen Bauwerkes mit dem Turm an der Stirnseite. Bis heute sind zwei Portale sächsischen Typs vorhanden. Der zweite große Brand betraf die städtische Bebauung am 12. September 1548, als das Feuer auch die Nikolauskirche ergriff, der u. a. der Turm an der südwestlichen Seite verbrannte. Zum Brandopfer fielen ferner die Pfarrei, die Schule und das Rathaus, wo eine unbestimmte Anzahl an amtlichen Belegen vernichtet wurde, denn die neuen Stadtbücher, welche die ältesten erhalten gebliebenen amtlichen Quellen von Jaroměř sind, wurden wiederum erst ab 1549 geführt. Vermerke in den erneuerten Amtsbüchern, die noch spätere Jahre wüste Brandstellen belegen, deuten an, dass im Falle der Marktplatznordseite sich hier noch dominierend hölzerne Bebauung befand, was ferner in der Bezeichnung „*Dřevěná strana*“ (in Übersetzung „Hölzerne Seite“) zum Ausdruck kam. Die Bebauung auf der Südseite wird in Quellen bis zu Beginn des 17. Jahrhunderts als „*Kamenná strana*“ (in Übersetzung „Steinerne Seite“) erwähnt. Im Bauwesen drang der Einfluss der Renaissance in die Stadt intensiver erst in den letzten Jahrzehnten des 16. Jahrhunderts durch, als neu u. a. das Rathaus gebaut wurde, wovon Keller erhalten blieben. Der Brand beschädigte ernsthaft ferner die Stadtbefestigungsanlage, welche wegen Gemeindegeldmangel zu einer regelmäßigen Instandhaltung nicht fähig war ihre Schutzfunktion zu erfüllen.

Jaroměř wird in der Zeit vor dem Weißen Berge auch als Ort des **meuchlerischen Todes von dem litauischen Fürsten Dmitrij Luchartovič Sanguško** erwähnt. Der Vorfall hat seinen Anfang bei dem polnischen Königshof, wo Dmitrij aufgezogen wurde und wo er gleichfalls Eliška, die Tochter des verstorbenen Eliáš Ostrožský na Volyni kennenlernte. Wegen zahlreichen Intrigen flüchteten beide Liebesgefährten nach Böhmen, wo sie von einem polnischen Gefolge verfolgt und gefangen genommen wurden. Am Rückweg wurde das Geleite auf Befehl der Kreishauptmänner in Jaroměř aufgehalten, weil der Einfall des polnischen Gefolges nach Böhmen als Landesfrevler, Rechte- und Ruhestörung betrachtet wurde. Wegen Befürchtungen, dass die Überwacher der Gefangenen ausgehändigt werden, haben sie ihn am 3. Februar 1554 im Einkirchthaus ermordet. Trotz Protesten blieb der Leichnam in Jaroměř, wo er in der Kirche auf Gemeindegeldern begraben wurde. Heutzutage befindet sich der Grabstein in der Apsismauer des nördlichen Kirchenschiffes.

Abergläubische Menschen glaubten letztendlich, dass als Strafe für die verflochtenen Ereignisse eine starke **Pestepidemie** kam, die sich in der Stadt und ihrer Umgebung im Jahre 1555 verbreitete; in der Stadt sollten, falls die Angabe nicht übertrieben ist, mehr als 1100 Einwohner sterben. In diesem Fall ist es die erste geschichtliche Nachricht, die wenigstens teilweise die Anzahl der Bewohner von Jaroměř annähert. Zum Jahre 1568 wird angeführt, dass die Bürger von Jaroměř der Böhmisches Kammer zur Berechnung der Steuer neben der Pfarrei, Schule und des Gemeindefinanzhofes 303 Häuser zugestanden, davon in der Innenstadt 61 und in zwei Vorstädten – der Jakobi- und Prager Vorstadt – 99 und 60 Häuser, die übrigen in anderen Teilen. Aus der Sicht der **Häuseranzahl** nahm Jaroměř unter den königlichen Städten der 16. Platz ein; auf weiteren Plätzen z. B. blieben die Städte Čáslav (Tschaslau), Kolín (Kolin) oder das nicht weit entfernte Dvůr Králové (Königinhof). In Jaroměř konnten rund 2000 Menschen leben, die sich neben der üblichen Handwerkspalette und Kaufmannstätigkeit vor allem der Landwirtschaft widmeten und dies besonders für den Bedarf des eigenen Marktes.

Neben verschiedenen Drangsalierungen stieg ferner die Steuerbelastung der Bewohner in den königlichen Städten und dies spürbar ab 1567. Die Fangarme des **Anleihsystems**, die im Detail nicht mehr aufgeklärt werden können, ergriffen nach und nach neben der Gemeinde auch die Bewohner von Jaroměř – sie waren nicht nur Gläubige, sondern auch Schuldner und Gewährleister für das geliehene Geld oder die geliehenen Sachen. Dies rief mehrere Male Streit und Gerichtszitierungen hervor. Die Entscheidung des Stadtrats von 1596, welche die Glaubwürdigkeit der amtlichen Vermerke stärkt, belegt, dass im Stadtrayon, wo ab 1579 Koldin's Práva městská (Stadtrechte) galten, Unordnung herrschte, da sich manche Personen keinen schweren Kopf mit der Gerichtszitierung in Form eines Ratschlags oder der Gerichtsentscheidung des Stadtrichters machten, beziehungsweise die Glaubwürdigkeit der Vermerke in den Stadtbüchern oder in ausgeschnittenen Zetteln nicht respektierten. Dies zeugt im Maßstab der damaligen königlichen Städte über ein bestimmtes niedrigeres Kultur-niveau. Von zufällig erhalten gebliebenen Berichten wissen wir jedoch, dass sich in den städtischen Haushalten einiger Bürger Bibliotheken befanden, doch deren Anzahl, Größe oder Reichtum können wir nicht mehr nachvollziehen. Aus Jaroměř stammten ferner einige Personen, die Universitätsbildung erreichten, manche von ihnen hinterließen auch Verse, die wir in den Bereich der humanistischen Dichtkunst einbeziehen. Aus religiöser Sicht gehörte Jaroměř zu den traditionellen Stützpunkten der Utraquisten, vor der Mitte des 16. Jahrhunderts verbreitete sich hier jedoch bereits der lutherische Glauben.

Bis zum **Ständeaufstand** band sich Jaroměř wie die meisten katholischen Städte 1618 als passives Element ein, als aufgrund von Befehlen die Stadt große Geldsummen leistete und materielle Unterstützung dem Ständeherrn sicherte. Nach der Niederlage am Weißen Berge gehörte sie zu denjenigen, die bestraft wurden. Der Stadt wurden 1622 die Grundstücke konfisziert, die erst sechs Jahre später zurückgegeben wurden, als sie sich nach harten Zwangsmaßnahmen und der Emigration von mehreren Akatholiken als katholisch profilierte und ab 1627 mit katholischer Verwaltung war. Auch in Jaroměř, das in den ersten Kriegsjahren von seinen direkten Auswirkungen verschont blieb, verspürte die weitaus überwiegende Mehrheit der Bewohner die Höhe der regelmäßigen und außerordentlichen Geldabgaben, womit sich ihr Lebensniveau, bereits durch Finanzprobleme vor dem Weißen Berge beeinträchtigt, nach und nach im Durchschnitt verschlechterte. Infolge des Krieges waren die Haushalte von Jaroměř ferner durch Einquartierungsverpflichtungen und Abgaben in Naturalien betroffen. Diese nahmen für sich nicht nur die kaiserlichen, sondern auch die schwedischen Soldaten in Anspruch, die die Stadt viermal gründlich plünderten und beschädigten (1639, 1645, 1646, 1648). Deshalb führten diese ungünstigen Begebenheiten zu einem spürbaren Einwohnerrückgang.

Während sich mehrere Städte in den Nachkriegsjahren allmählich erholten, verzeichnete Jaroměř eher eine Stagnation. Ein Wandel kommt erst in den Jahren 1666–1667, als der **Stadtrat wüste Baustellen verkaufte, die sich am Marktplatz in Jaroměř befanden**. Dadurch erhöhten sich natürlich die Einnahmen von den ansässigen Bewohnern und es kamen Personen dazu, die sich an der vorbestimm-

ten Steuerabgabe (es handelte sich bereits um eine breite Palette von Kontributionsverpflichtungen) und an der Rückzahlung der Stadtgemeindefinnahmen beteiligten konnten. Somit war es ähnlich wie in anderen Städten, wo die Verhältnisse auch noch zerrüttet waren. Am Ende der Sechziger Jahre beobachten wir in der Stadt eine rege Bautätigkeit. Katastrophale Folgen hatte jedoch für die Stadt und ihre Bewohner der **Brand, der am 8. August 1670 ausbrach**. In Schutt und Asche wurden damals 2/3 der Bürgerhäuser, beide Warten (Wachtürme, Wachposten), fast die ganze Jakobivorstadt, ein Teil der Häuser unterhalb der Stadtmauer und über den gedeckten hölzernen Steg über die Elbe gelangte der Brand ferner auf die andere Seite. Insgesamt handelte es sich um 124 Häuser und Wohnstätten, wozu noch das ausgebrannte Renaissancerathaus gerechnet werden muss, das danach durch den Umbau eine barocke Prägung erhielt, weiter die Nikolauskirche (infolge der Beschädigung wurden die Pfeiler auf der Südseite verstärkt, der nördliche Wachturm gesenkt und einige Seitenaltäre aufgestellt), die Jakobikirche (brannte bis auf das Presbyterium aus, bei der Wiederherstellung wurde der Turm barockisiert), die Dechantei (bis 1780 waren dies hölzerne Gebäude), die Schule, Gemeindefinnahme mit dem Wasserturm und beide Mälzereien. Der damalige Ratsschreiber beschrieb dieses Unglück als Gottes Strafe für das unordentliche Benehmen, das in der Gemeinde herrschte. Er erwähnte die Sauterei. Nicht nur die landesherrlichen Ämter waren bestrebt, auf amtlicher Ebene systematischer Ordnung aufzutischen, mit denen im Laufe der Zeit immer öfter verschiedene Verwaltungsangelegenheiten besprochen werden sollten. Am Umbruch des 17. und 18. Jahrhunderts waren sie zudem im Streit zwischen der Stadt und ihren Schoßdörfern eingebunden. Der Streitgrund beruhte aus der Sicht der Dorfbewohner in unberechtigter Auflage von Untertanverpflichtungen. Obwohl die Streitigkeiten letztendlich zugunsten der Gemeinde gelöst wurden und den imaginären Gipfel mit dem Eintrag der Entscheidung in die Landtafel erreichten, entnehmen wir den erhalten gebliebenen Archivalien, dass die Konflikte, die von Anfang an eher im Zeichen einer juristischen Causa standen als einen spontanen Widerstand hatten und dass sich damit die staatlichen Ämter noch zu Beginn der 90er Jahre des 18. Jahrhunderts befassten.

Die Bestrebung, die königlichen Städte zu heben und Aufsicht über ihre Wirtschaft zu sichern, war bei den meisten königlichen Städten zu sehen, Jaroměř war dabei keine Ausnahme. Deshalb wurden **Wirtschaftsämter errichtet**, deren Beamten zukünftig landesherrliche Amtsleute waren. Ihnen wurde ferner die Steuereinnahme anvertraut. Im Jahre 1719 ordnete Königin Eleonore eine Visitation der Leibgedingestädte an, deren Ergebnis bei Jaroměř u. a. zeigte, dass es im Falle der Kirchenkasse, Spital- und Literatenkasse zu Betrügereien kam, da Gelder ohne Hypothek, manchmal auch ohne Obligationen verliehen wurden und dass auch einige Zinsabführungen fehlten. Es wurden angeblich kontinuierlich keine Reparaturen vorgenommen und die Vernachlässigung verursachte dann angeblich größere Ausgaben. Es wurde auf unzulässige Handlung von einigen Ratspersonen aufmerksam gemacht, die die Schweigepflicht nicht einhielten. Vorwürfe fielen ferner auf die ungenügende Aufsicht über Fleischer, Bäcker und Schankwirte, welche die Kunden bestahlen. Über das städtische Bier äußerte sich die Kommission als über ein schädliches Gesöff. Ein Ausputzer kam weiter im Falle der Schuld aus dem Jahre 1716, worüber das Unterkämmereramt nicht informiert wurde. Unzufriedenheit herrschte gleichfalls bei der Einschätzung der Rechnungen von den Mauteneinnahmern und über den Zustand des Rohrkastens. Es wurde nicht mal ein Ratsmanual geführt, wo das Ergebnis der Ratsverhandlungen eingetragen werden sollte. Der angestellte Ratsschreiber wurde gerügt, dass er ein Faulenzer sei, aber trotzdem nicht ausgewechselt wird. Die Stadtpräsidenten sollten unter einer drohenden Strafe alles in Ordnung bringen. Die Stadt, wo wir z. B. studierte Ärzte erst seit Beginn des 18. Jahrhunderts (die Heilung sicherten Barbieri und Bader) und einen Apotheker erst 1681 (die Apotheke war in der Jakobivorstadt) vorfinden, blieb also in mehreren Hinsichten weiterhin zurück. Dies belegt darüber hinaus die Rüge des Statthalters und der Kreishauptmänner aus dem Jahre 1725, dass die Bürger von Jaroměř, wo wir die üblichen Handwerke vorfinden, keinen Dienstagmarkt und wiederholt auch keinen Bartholomäusmarkt abhalten.

In den Zusammenhang der **barocken Frömmigkeit** beziehen sich mit ihrer Entstehung einige Denkmäler aus den ersten Dekaden des 18. Jahrhunderts. Es handelt sich vor allem um die Mariensäule, die am Marktplatz gesetzt wurde. Heutzutage befindet sich da eine Kopie, das Original ist in der Bastion Nr. 1 in Josefov (Josefstadt) platziert und es handelt sich um ein Werk überwiegend von Matthias Bernhard Braun und seines Schülers Gregor Theny, der in der Krypta der Dekankirche bestattet und höchstwahrscheinlich auch Schöpfer der Johannes-von-Nepomuk-Statue aus dem Hochbarock in der Jakobivorstadt ist. Deren Original ist gleichfalls im Lapidarium platziert. Braun kam mit Jaroměř dank Aufträgen im Spork'schen Kuks (Kukus) in Verbindung, da er 1719 die Tochter des führenden Jermerer Bürgers Maria Elisabeth Miselius heiratete. Aus der Zeit um 1730 stammt Brauns Grabmal der Trauernden Frau, das er für die Schwiegermutter Anna verfertigt hat. Die Kopie ist am städtischen Friedhof, das Original befindet sich wiederum im Lapidarium. Aus dem Jahre 1707 stammt das Reiterstandbild des hl. Wenzels, das zur Erinnerung an den ehemaligen kaiserlichen Richter Václav Kosiště seine Tochter Anna Marie anfertigen und in die Tornische neben der Kirche platzieren ließ. Zu demselben Jahr bezieht sich das schmucke Steinrelief des Stadtwappens, dass an der Eingangsseite desselben Stadtores und gleichzeitig Glockenturmes angebracht ist. Dieses Bauwerk ist seit der Renaissance mit der Kirchenvorhalle verbunden. Davor stand weiter ein Turm (Tor), der in den Quellen seit der Mitte des 17. Jahrhunderts Panna (Jungfrau) genannt wird. Spuren von dem Umbau in der Barockzeit belegen einige Häuser am Marktplatz, die aus der Zeit der langfristigen Stadterneuerung nach dem verheerenden Brand stammen.

Was das **Straßennetz** betrifft, war die Position von Jaroměř noch im 18. Jahrhundert ziemlich marginal – über Jaroměř führte nur ein Nebenweg aus Hradec Králové am westlichen Elbeufer entlang. Die Hauptverbindung von Hradec Králové nach Niederschlesien führte jedoch am östlichen Flusssufer entlang und weiter über Skalice (Groß und Klein Skalitz) in Richtung Jaroměř. In Ples (Pless) auf der Stelle des späteren Josefov (Josefstadt) überquerte sie die Metuje (Mettau) und ging in die Jakobivorstadt, sodass sie der Innenstadt, jedoch auch dem Dorfplatz bei der Jakobikirche gänzlich auswich. Danach wendete sie sich in Richtung Nordosten nach Dolany (Dolan), wo sie sich nach Trutnov (Trautenau) und das schlesische Landshut (auch Landeshut genannt, heute Kamienna Góra) und nach Náchod als Glatzer Straße (von Hradec Králové) zweigte. Im dritten Viertel des 18. Jahrhunderts ersetzten dieses veraltete Wegnetz neue, gerade trassierte Kaiserstraßen. Aus der Richtung von Prag war es die Chaussee von Chlumec nad Cidlinou (Chlumetz an der Zidlina) und Kukleny (Kuklen) nach Hradec Králové. Von hier aus der Prager Vorstadt ging in Richtung Nordwesten die Chaussee nach Ulbice (Aulibitz), wovon bei Plotiště (Plotischt an der Elbe) eine neue Trasse nach Jaroměř abgog, die durch die Stadt und dann nach Náchod auf der alten Wegstrecke weiterführte. Sie wurde jedoch stellenweise begradigt. Die Verbindung als Abkürzung zwischen Kukleny und Plotiště entstand erst nach dem Jahre 1950.

In der südlichen Nachbarschaft von Jaroměř, auf der Stelle des Dorfes Ples (Pless), wurde 1780 die **Festung Josefov (Josefstadt, Josephstadt)** angelegt, die 1790 vollendet wurde. Die wichtigste Folge der Festungsgründung war die **Einschränkung der Bautätigkeit wegen der (Artillerie-)Zone**. Zur Sicherung der kürzesten Verbindung zwischen der Festung Hradec Králové und Josefov wurde die alte Trasse am linken Elbeufer über Skalce rehabilitiert und mündete in das äußere Westtor der Festung. Zur Verbindung in Richtung Dvůr Králové (Königinhof) und Trutnov (Trautenau) wurde von demselben Tor am linken Elbeufer eine Straße gebaut, welche den westlichen Fortifikationsumkreis umgeht und in Richtung südlich von der Annakapelle in der Prager Vorstadt führt, wo sie in der Ortslage Na Špici (Spitze) die Prager Straße überquerte und gegen Norden am westlichen Rande von Cihelny (Ziegelschlag) nach Dvůr Králové weiterführte. Die Verbindung mit Jaroměř war natürlich auch auf dem kürzesten Weg von der Festung möglich, da von ihrem Nordtor ein Verbindungsweg zu der beschriebenen Umgehungsstraße gebaut wurde.

Die Gründung der Festung rief eine grundlegende Veränderung in der bisherigen Siedlungsstruktur der städtischen Agglomeration hervor. Das Dorf Ples wurde einschließlich der Kirche und des Meierhofes fast gänzlich abgerissen, nur sein östliches Dorfviertel blieb als „neue“ Gemeinde übrig, Starý Ples (Alt Pless) genannt. Wegen der großen Menge an Untertanen, die aus dem abgerissenen Teil von Ples wieder untergebracht werden musste, sind 1781 zwei ganz neue Dörfer hinter der Grenze des Festungsbereiches – Nový Ples (Neu Pless) und Rasošky (Rasoschek) – entstanden. Das Siedlungsnetz in der Umgebung von Jaroměř vermehrte sich am Ende des 18. Jahrhunderts ferner infolge der Raabisierung – Jezbiny (Jezbin), Dolní Dolce (Unter Dolzen), Horní Dolce (Ober Dolzen). Eine weitere neue Ansiedlung, den Polcovský dvůr (Polzscherhof), bildeten nur Hofgebäude, die zu Wohnstätten aufgeteilt wurden. Alle angeführten Ortschaften lagen ziemlich weit von der Stadt und nur der Ort Jezbiny gliederte sich später in die ausbreitende Stadt ein. Die neue Ortschaft Cihelny (Ziegelschlag) entstand jedoch in unmittelbarer Nachbarschaft der Prager Vorstadt. Hier waren kleinere Häuser (Chaluppen, die Bewohner nannten sich Häusler – Chaluppner), deren Parzellen von den großen Gehöften abgetrennt wurden.

Im Jahre 1753 kam die Stadt Jaroměř um ihre Dominante – den städtischen Glockenturm bei der Nikolauskirche, der dieses Jahr einstürzte. Die zweite Hälfte des 18. Jahrhunderts war jedoch durch den Stadtbau gekennzeichnet – zwischen 1757 und 1785 stieg die **Häuseranzahl** in den Vorstädten auf das Zweieinhalbfache des Bestandes von 1757 und die gesamte Stadt Jaroměř zählte 1785 insgesamt 438 Häuser. In diesem Zeitraum wurde die sog. Velká Obec (Ortslage, in Übersetzung Große Gemeinde) zwischen der Annakapelle und der Stadt und die Malá Obec (Ortslage, in Übersetzung Kleine Gemeinde) südlich von der Stadt bebaut. Der Stadtkern erweiterte sich im Laufe von fast einhundert Jahren kaum, er verdichtete sich nur. Im Jahre 1778 wurden auf dem hügeligen Gelände westlich und nördlich von der Elbe Artilleriestützpunkte erbaut. In den Jahren 1780–1790 wurden ferner nördlich von Jezbiny Pulvertürme („*Pulver Magazin*“) der Josefstädter Festung errichtet. In der Innenstadt wurde in den Jahren 1785–1786 das neue Dechantengebäude gebaut. Im Jahre 1788 wurde ein regulierter Magistrat konstituiert. Die Stadt entging der Josephinischen Säkularisierung von religiösen Gebäuden. Die erste Hälfte des 19. Jahrhunderts stand im Zeichen des **Abbruches der Stadtmauer** – angeblich 1820 wurden das äußere Prager Tor und wohl auch das östliche Tor mit dem Turm Panna (Jungfrau) am Standort Varta (Warte, Wachturm) abgetragen und es blieb nur die Brücke übrig, während das innere Prager Tor noch 1840 bestand. Im Jahre 1831 überbrückte die Elbe eine **Kettenbrücke**, die drittälteste in Böhmen, Mähren und Österreichisch Schlesien. Diese Brücke bestand bis 1884. In den Jahren 1840–1842 wurde ferner bei der Nikolauskirche die Schule Nr. 3 gebaut.

Die **Revolutionereignisse des Jahres 1848** führten auch in Jaroměř zu der Konstituierung einer Nationalgarde. Der Leseverein Slovanská lípa (in Übersetzung Slawische Linde) war bestrebt das nationale Leben zu heben, denn die Stadt lag in der Nähe der Nationalitätengrenze. Die Bedeutung der Stadt als Kernpunkt für die Umgebung hob 1850 die Konstitution des Gerichtsbezirkes Jaroměř, der bis 1855 und wiederum ab 1866 der Bezirkshauptmannschaft Dvůr Králové nad Labem unterlag. Am 28. August 1850 fand die Wahl des Gemeindeausschusses und am 31. August 1850 die Wahl des Gemeindevorstehers statt. Zum ersten Vorsteher wurde František Bolech gewählt. Die administrative Reform rief 1851 den Umbau des Renaissance Rathauses hervor, wo neu darüber hinaus die neuen k. k. Ämter untergebracht wurden.

In den Jahren 1856–1857 wurde die neue **Eisenbahnstrecke** von Hradec Králové gebaut, die bereits das darauf folgende Jahr über Dvůr Králové nach Turnov (Turnau) verlängert wurde, deren Damm störend die Prager Vorstadt durchquert. Im Jahre 1859 wurde dann die Strecke nach Česká Skalce (Böhmisch Skalitz) und Malé Svatoňovice (Klein Schwadowitz) in Betrieb genommen, die 1868 nach Poříčí (Parschnitz) verlängert wurde.

Im Jahre 1858 begann Josef Etrich in Hubryk's Mühle Nr. 25 in der Elbekrümmung am nördlichen Rand der Prager Vorstadt mit unternehmerischen Aktivitäten. Im Jahre 1863 baute er an das Mühlengebäude die Flachgarnspinnerei an und begann als erster in Böhmen, Mähren und Österreichisch Schlesien Jute zu verarbeiten. Dank der politischen Lockerung nach 1860 entwickelte sich in der Stadt das Vereinsleben. Im Jahre 1862 wurde der hiesige Turnverein Sokol, nach Prag der zweitälteste in Böhmen, ins Leben gerufen. Während des preußisch-österreichischen Krieges 1866 bereitete sich die Festung Josefstadt intensiv zur Verteidigung vor und deshalb wurden die Baumalleen in der breiten Umgebung gefällt. In die eigentlichen Kämpfe war sie jedoch gar nicht eingebunden. Im Jahre 1873 wurde die Bažantnice (Fasanerie) östlich der Jakobivorstadt gerodet. Die Zeit ungefähr bis 1880 kann man als Übergangszeit betrachten, da Voraussetzungen für die spätere gewaltige Entwicklung entstanden. Dies widerspiegelt sich ferner in statistischen Angaben. Im Jahre 1836 hatte Jaroměř 510 Häuser mit 3417 Einwohnern. Bis 1880 stieg die Häuseranzahl kaum (533), während die Bewohnerzahl stark auf 5877 anstieg.

Eine wirkliche **neuzeitliche städtebauliche Entwicklung von Jaroměř** begann erst in den 80er Jahren des 19. Jahrhunderts zu Zeiten des Bürgermeisters Antonín Vodák, dessen Nachfolger 1891 Karel Lánský wurde. Die erste und gleichzeitig prägendste Tat war in den Jahren 1884–1885 der Bau des monumentalen Neurenaissancegebäudes Obecní dům (Gemeindehaus – Knabenschule Na Ostrově genannt) Nr. 4 (Prager Vorstadt) nach dem Projekt von Arnošt Jenšovský im südlichen Teil von Ostrov zwischen der Elbe und dem Mühlgraben. Das Gebäude gelangte untrennbar ins Bild des Stadtzentrums, denn von der südlichen Marktplatzseite wurde in der Achse der neuen Dominante eine neue Straße über eine neue Flussbrücke durchgeschlagen, auch 1884 gebaut. In den Jahren 1885–1890 wurde der Park errichtet, der sich auf der ganzen übrigen Fläche von Ostrov erstreckte. Zu seinem freien Bestandteil gelangte die im italienischen Baustil errichtete Neurenaissancevilla für Dr. Jan Náhlovský Nr. 180 (Prager Vorstadt), nach dem Projekt von František Hellman, 1888 erbaut (gegenwärtig

Bibliothek). In der Zeit um die Mitte der 80er Jahre des 19. Jahrhunderts entstanden ferner weitere bedeutende Bauwerke – 1884 das öffentliche Krankenhaus Nr. 83 (Prager Vorstadt), 1885 die Anlage der Landwehrkaserne Nr. 221 (Jakobivorstadt) und 1887–1888 der neue Friedhof.

Die wichtigste Bedingung der weiteren städtebaulichen Entwicklung war die **Aufhebung des Festungsstatus von Josefov** mit Gültigkeit ab 1888. Trotzdem diese Einschränkung aufgehoben wurde, war die Stadterweiterung bis zum Ende des 19. Jahrhunderts nicht allzu markant. Die **Häuseranzahl** stieg zwischen 1880 und 1900 nur um vier, die Einwohneranzahl um 473 Personen. Der Industrie dominierte auch in dieser Zeitspanne besonders die erweiterte Fabrik von Josef Etrich. Die Leder- und Riemenfabrik Nr. 101 (Prager Vorstadt) zwischen der Hus-Strasse und der Eisenbahnstrecke in Richtung Turnov (Turnau) gründete 1882 František Václav Polický. Das Aussehen der Stadt beeinflussten darüber hinaus in dieser Zeit Naturkatastrophen – im Jahre 1896 brannte ein Teil des Marktplatzes ab und die betroffenen Häuser wurden umgebaut oder durch neue zweistöckige mit historisierenden Fassaden ersetzt. Im Jahre 1897 betraf die Stadt eine verheerende Überschwemmung, welche den Park in der Ortslage Ostrov devastierte. Danach wurden 1901 dem Hochwasser die Ufer angepasst und in den Jahren 1902–1907 die Elbe und Úpa im Stadtkataster reguliert.

Zu Beginn des 20. Jahrhunderts verzeichnet die **Industrie in der Stadt** einen nie dagewesenen Aufstieg. Die Fabriken von Josef Etrich und František Polický wurden erneut erweitert und ferner entstanden neue Industrieanlagen, deren Platzierung im Grunde genommen als zufällig betrachtet werden kann und später eine Komplikation im Konzept der Städtebauentwicklung bedeutet. Das städtische Elektrizitätswerk Nr. 47 (Jakobivorstadt) (**Na Valech**) entstand 1908 und deswegen wurde der lange nördliche Mühlgraben zuerst vom fließenden Wasser abgeriegelt und später dann zugeschüttet.

Die Stadt vergab im Jahre 1902 Jaroslav Čermák den Regulierungsplan und 1906 folgte von Dušan Jurkovič der Regulierungsplan des Villenviertels Na Ptákách südlich von der Stadt. Die Bauaktivitäten konzentrierten sich vor allem in dieses Stadtviertel – 1901–1903 das von Josef Podhájský im Neurenaissance- und Jugendstil errichtete Turnvereinshaus Sokolovna Nr. 240 (Prager Vorstadt), bald zu einem Theater adaptiert, 1905–1906 die Mittelschule für Handwerk von František Hellman im Neurenaissancestil Nr. 260 (Prager Vorstadt) und 243 (Prager Vorstadt), 1913–1914 die Schule für Mädchen im Jugendstil von Ladislav Skřivánek Nr. 352 (Prager Vorstadt), 1912–1913 die modernistische Villa von Vladimír Fultner und Oldřich Liska für Otakar und Karla Čerych Nr. 321 (Prager Vorstadt). In derselben Zeit mit diesen Dominanten entstanden noch kleinere, architektonisch jedoch gleichfalls bemerkenswerte Villen. Dieses Viertel gehört auch im Rahmen des ganzen Landes zu den bemerkenswertesten städtebaulichen Anlagen vom Anfang des 20. Jahrhunderts. Prunkvolle Villen wurden vor dem 1. Weltkrieg noch anderswo in Jaroměř gebaut. Das überhaupt wertvollste moderne Bauwerk wird in der Prager Vorstadt geboten. Es handelt sich um das Warenhaus der Firma Wenke & syn (Wenke & Sohn) Nr. 295 (Prager Vorstadt), wo heutzutage das Museum untergebracht ist. Es ist ein außerordentliches Bauwerk der architektonischen Moderne mit kubistischen Elementen aus den Jahren 1910–1911, das Josef Gočár 1908 projektierte und wo zum ersten Mal im tschechischen Landmilieu ein Eisenbetonskelett und zum ersten Mal in Kontinentaleuropa eine Hängewand aus Glas realisiert wurden. Zwischen 1880 und 1910 stieg die Anzahl der Häuser von 533 auf 618 und bis 1921 dann auf 673, wobei sich der größte Teil von diesem Zuwachs sicher auf die Vorkriegszeit bezieht. Die Bewohnerzahl erhöhte sich von 5877 auf 7859 Personen. Die ganze Agglomeration wuchs von 707 auf 842 (953) Häuser und von 12 462 auf 13 861 Einwohner.

Der Erste Weltkrieg (1914–1918) brachte die Stadtentwicklung zum Stillstand, auf den Schlachtfeldern fielen 180 Bürger von Jaroměř und 38 von Josefov. In Josefov wurde ein Gefangenenlager errichtet und vom 6. Oktober 1915 bis Kriegsende galt in der Stadt das Standrecht. Nach der Überwindung der Nachkriegsschwierigkeiten gelang es in Jaroměř ziemlich schnell an die Vorkriegsentwicklung anzuknüpfen. Dies kam in der Erweiterung und Modernisierung der meisten hiesigen Fabriken zum Ausdruck. Neue Betriebe entstanden zwischen der Nádražní-Straße und der Eisenbahn und am Zusammenfluss der Úpa und der Elbe. In den Jahren 1927–1928 bekam Jaroměř die neue Dominante des turmförmigen Wasserreservoirs als Bestandteil der neuen städtischen Wasserleitung. Das Wasserreservoir projektierte der Architekt František Janda.

In den 20er und 30er Jahren **erreichte das Flächenwachstum der Stadt seinen Gipfel**. Bedeutende öffentliche Bauwerke entstanden in der zweiten Hälfte der 20er Jahre wiederum im Viertel Na Ptákách – 1925–1928 das staatliche Realgymnasium Nr. 423 (Prager Vorstadt; Projekt von Oldřich Liska), 1927–1928 das Kirchengebäude Husův sbor der Tschechoslowakischen hussitischen Kirche Nr. 424 (Prager Vorstadt; Projekt von Bohumil Kubeček), 1926–1928 das Turnvereinshaus Tyršova sokolovna Nr. 556 (Prager Vorstadt; Projekt von Bohumil Kubeček aus dem Jahre 1921), 1926 die Bezirkskrankenkasse Okresní nemocenská pojišťovna Nr. 191 (Prager Vorstadt; Projekt von Milan Babuška) und 1928 Boučkovo loutkové divadlo (Bouček's Puppentheater), im Folklore-Baustil errichtet, Nr. 238 (Prager Vorstadt). Die Kulmination von so vielen öffentlichen Bauwerken in einem so kurzen Zeitraum (mit Betonung der Feier zum zehnten Jubiläum von der Gründung der Tschechoslowakei im Jahre 1928) war eine außerordentliche Leistung. Sie fällt überwiegend in die Zeit, als Bürgermeister Karel Višňák (1919–1926) und deren Nachfolger František Libický (1926–1931) waren. Im Viertel Na Ptákách wurden ferner weitere architektonisch wertvolle Villen gebaut. Die neue Bebauung mit Familienhäusern entwickelte sich zudem südlicher an der Jirásek-Straße. Nach 1928 ließ die Bautintensität im Stadtviertel nach und da zwischen beiden Teilen des Viertels immer noch größere freie Flächen übrig blieben, wurde 1930 ein Regulierungsplan zu deren Bebauung ausgearbeitet, doch die Bautätigkeit ging hier in den 30er Jahren nicht weiter. Ein kleineres Viertel, gleichfalls Na Ptákách genannt, entstand ferner südlicher am Kataster von Josefov. Die Eisenbahnstrecke machte jedoch die Verbindung von beiden Wohngebieten unmöglich.

Die Innenstadt blieb in der Zwischenkriegszeit ohne neue Bebauung und **erhielt sich die historische Prägung**. Das einzige größere Bauwerk war hier die neue Občanská záložna (in Übersetzung Bürgerliche Vorschusskassa) Nr. 38 aus den Jahren 1932–1935 nach dem Projekt von Jaroslav Rössler. Daneben entstand 1936 die Verkaufsstelle der Firma Bata. In den Jahren 1933–1934 wurde die Umgehungsstraße außerhalb des historischen Stadtkerns geschaffen, die vom östlichen Ende der neuen Tyrš-Brücke (gebaut 1931–1933) am nördlichen Fuß der städtischen Landzunge führt. Bei der Jakobikirche wurden 1923–1924 ein Block rondokubistischer Mietshäuser Nr. 119 (Jakobivorstadt) und 1924–1925 Nr. 120 (Jakobivorstadt) nach dem Projekt von Bohumil Kubeček und östlich von der Kirche die große Schule Nr. 142 (Jakobivorstadt) gebaut. Ein großes rechteckig konzipiertes Viertel mit Familienhäusern entstand in der Ortslage Na Vrších nördlich von der Jakobivorstadt. Die Zwischenkriegszeit bereicherte gleichfalls den städtischen Friedhof um wertvolle und zahlreiche Werke funeralscher Skulpturen.

Die Basis des **orthogonalen Straßennetzes für die individuelle Bebauung** wurde in der Prager Vorstadt auf einem dreieckigen Gebiet südlich von der Kreuzung Na Špici ausgemessen. Die meisten Häuser entstanden an der Straße Na Studánkách entlang. Auch hier gelang es nicht in der Zwischenkriegszeit die ganze geplante Fläche zu bebauen und es blieb ein größeres freies Gebiet übrig. Im alten Teil der Prager Vorstadt wurde außer einzelner Umbauten nicht viel gebaut. Das bedeutendste Gebäude entstand hier als Gemeindehaus Obecní dům Nr. 378 (Prager Vorstadt) aus dem Jahre 1924 nach dem Projekt von Bohumil Kubeček in der Hus-Straße. Bedeutend erweitert wurde 1927 das Areal des städtischen Krankenhauses.

Die Anzahl der Häuser stieg von 673 im Jahre 1921 auf 880 im Jahre 1930, aber besser zum Ausdruck kommt ihre Zahl im Jahr 1950 (1931), da der überwiegende Teil davon nämlich noch in die Zeit der 1. Republik fällt. Die Anzahl der Bewohner stieg von 7401 auf 8127 (1930). Die ganze Agglomeration stieg von 953 auf 1283 (1535) Häuser und von 14 171 auf 16 420 Einwohner, was das historische Maximum war – nämlich durch die hohe Soldatenzahl in den Kasernen in Josefov gegeben. Dank des Viertels Na Ptákách in Josefov und der Straße Na Studánkách in Jaroměř kam es in den 30er Jahren praktisch zu der **baulichen Verschmelzung beider Städte**.

Das **Münchener Diktat 1938** bedeutete eine Lähmung. Die Gemeinden an der nördlichen Bezirksgrenze wurden eingenommen und an den Reichs-Landkreis Trautenau angeschlossen. Die Verbindung von Jaroměř mit Dvůr Králové war weiterhin nur über das Reichsgebiet oder mit einer großen Umgehung möglich. Die ersten deutschen Okkupationseinheiten gelangten nach Jaroměř am 15. März 1939. Im Jahre 1942 wurde der Gerichtsbezirk Jaroměř (Jermier) in den politischen Bezirk Hradec Králové (Königgrätz) eingegliedert. Das Leben von Jaroměř war während des 2. Weltkriegs ähnlich wie in vielen anderen Städten im Protektorat. Viele Männer aus der Stadt gingen ins Ausland, um von da aus für die Freiheit zu kämpfen.

Die erste Einheit der Verbündeten auf dem Gebiet von Jaroměř war die amerikanische Heeresmission am 8. Mai 1945, aber zu der Befreiung durch die Rote Armee kam es erst am 10. Mai 1945. Nach der **Befreiung** wurden die Bezirksgrenzen so erneuert, wie sie vor dem Münchener Abkommen festgelegt waren und Jaroměř wurde zum Sitz des neuen politischen Bezirkes bestimmt. Nach 1945 sank wesentlich die Einwohneranzahl, vor allem durch die Nachsiedlung der Gebiete, wovon die deutschsprachige Bevölkerung abgeschoben wurde. Während 1930 hier 8127 Einwohner lebten, sank bis 1950 ihre Anzahl auf 6753, also auf 83 %. Gleich 1945 wurden die **großen Industriebetriebe nationalisiert (verstaatlicht)** und nach dem kommunistischen Umsturz folgten 1948 die anderen. In den Jahren 1947–1950 wurde der große Jaroměřský-Teich angelegt. Im Jahre 1949 wurde der bisherige Bezirk erweitert, doch die Position einer Bezirksstadt erhielt sich Jaroměř nur bis 1960, als sie in den neu konzipierten Bezirk Náchod einbezogen wurde, wobei der südliche Teil des bisherigen Bezirkes einschließlich Smiřice in den Bezirk Hradec Králové eingegliedert wurde. Im Jahre 1948 wurde die **Stadt Josefov mit Jaroměř integriert**.

Die Industriebetriebe wurden seit den 50er Jahren des 20. Jahrhunderts verschiedenen Reorganisationen unterzogen und es entstanden dazu neue Betriebe – der Nationalbetrieb Východočeské drůbežářské závody (in Übersetzung Ostböhmisches Geflügelzucht- und -verarbeitungsunternehmen) (1957), der Ressortbetrieb KARA Jaroměř zur Züchtung von Kaninchen, Nerzen und Füchsen für Pelzzwecke (1966). Der Wohnungsbau beschränkte sich am Umbruch der 40er und 50er Jahre auf einige Häuser in der Bavlňáská-Straße und auf ein kleineres Wohnkomplex bei der Kreuzung der Svatopluk-Čech- und Na Zavadilce-Straßen.

Die Stadt entwickelte sich ab 1958 nach dem **Gebiets-Richtplan**, den die Projektorganisation Stavoprojekt Hradec Králové ausarbeitete. Dieser Plan wurde dann 1978 durch einen neuen Gebietsplan ersetzt. Die erste Plattenbausiedlung (Československo-sovětského přátelství – Tschechoslowakisch-sowjetischer Freundschaft) entstand in der ersten Hälfte der 60er Jahre in der Prager Vorstadt im Ortsteil Velká Obec. In diesem Zusammenhang wurde der südliche Mühlgraben 1963 zugeschüttet und die Ostrovský-Mühle 1969 abgerissen. Nach Fertigstellung der Siedlung wurde in den Jahren 1971–1976 der Park in der Ortslage Ostrov rekultiviert. Die Siedlung Na Ptákách entstand seit der Mitte der 60er Jahre auf unbebautem Gebiet zwischen beiden Teilen des gleichnamigen Viertels. Mit dem Aufbau dieser Siedlung hing ferner der Bau des Hochhauses zusammen, das heutzutage als Kinder- und Jugendfreizeitgebäude Nr. 176 (Prager Vorstadt) dient und rücksichtslos im Park vor der Handwerks-Mittelschule Nr. 260 (Prager Vorstadt) und 243 (Prager Vorstadt) platziert wurde. Besonders mit beiden Siedlungen erhöhte sich weiterhin die Anzahl der Bewohner allmählich auf 7687 im Jahre 1980. Außer Wohnungen entstanden in der Stadt ferner neue Dienstleistungsgebäude. Von der zweiten Hälfte der 70er Jahre bis über die 80er Jahre entwickelte sich der Siedlungsbau im Ortsteil Zavadilka. Beschränkt entwickelte sich ferner in Jaroměř der Bau von Familien- und Reihenhäusern, gleichfalls vorrangig freie Flächen in Stadtkernnähe auszufüllend.

In der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts entstand eine neue Fabrik (heutzutage GUMOTEX Automotive) zwischen Polický's Fabrik und der Straße Na Klouzkově. Die Belastung durch den Straßen-Fernverkehr erforderte in den Jahren 1978–1982 die Verlegung des nördlichen Straßendurchzugs über eine neue Elbbrücke, welche grundsätzlich die städtebauliche Struktur im Vorfeld der Tyrš-Brücke zerrüttete. Vor allem mit dem Massenbau von Wohnungen erreichte Jaroměř das historische Maximum der Bewohnerzahl. Dies belegt die Volkszählung von 1991 – 9012 Personen und 1159 Häuser, wobei die ganze Agglomeration 12 125 Personen und 1736 Häuser verzeichnete.

Das Stadtamt von Jaroměř wurde 1990 als beauftragtes Gemeindegremium (mit höheren Kompetenzen) und 2003 als Sitz des Gemeinde-Verwaltungsumkreises mit erweiterten Kompetenzen bestimmt. Ab 2003 hat in Josefov ihren Sitz die Gebiet-Arbeitsstelle des Národní památkový ústav (Nationales Denkmalamt) für den ganzen Kreis Hradec Králové.

In den 90er Jahren des 20. Jahrhunderts verfielen teilweise die älteren Industrieanlagen, jedoch entstanden zwei neue an der Mündung der Úpa in die Elbe und am westlichen Stadtrand. Besonders seit dem Anfang des 21. Jahrhunderts entstanden in der Stadt große Supermärkte. Der individuelle Wohnungsbau entwickelte sich weiterhin nur beschränkt, zum Beispiel an der Straße U Nemocnice. Die Häuseranzahl stieg bis 2011 auf 1295. Die Bewohnerzahl sank bis 2011 dagegen sowie in Jaroměř (8381), als auch in der ganzen Agglomeration (11 953). Um 2012 begann der Bau eines neuen Viertels mit Familienhäusern in der Jakobivorstadt hinter dem Friedhof. Die zukünftige Stadtentwicklung richtet sich seit 2017 nach dem neuen Gebietsplan. Ein ausschlaggebender Augenblick wird die Fertigstellung der Autobahn D11 Prag – Wrocław (Breslau) sein. Der Bau des Abschnittes von Hradec Králové nach Jaroměř wurde 2018 begonnen und soll 2022 fertiggestellt werden, beziehungsweise die Vervollendung der gesamten tschechischen Strecke bis zur polnischen Grenze ist 2024 geplant. Eine Voraussetzung zur Beruhigung des Straßenverkehrs in der Stadt ist gleichfalls eine nördliche Umgehungsstraße (proponiert 2021–2023). Für die Ableitung des Transitverkehrs aus Josefov wird die südliche

Umgehungsstraße von großer Bedeutung sein, die an die Straße nach Trébechovice pod Orebem (Hohenbruck) angeschlossen wird.

Festung Josefov (Josefstadt, Josephstadt). Über die Notwendigkeit die neue nördliche Grenze der Länder der Böhmischen Krone zu befestigen haben sich die Heeresämter der Habsburg-Lothringenschen Staatsgemeinschaft im Laufe des Siebenjährigen Kriegs (1756–1763) überzeugt, als über Sachsen, Schlesien und die Grafschaft Glatz wiederholt preußisches Heer nach Böhmen und Mähren einfiel. Diesem Vorrücken des Militärs sollten neue dauerhafte Festungsanlagen verhindern. Die zeitgenössische Doktrin erforderte, dass die Festungsanlagen sowie den Vormarsch auf Fluss-, als auch auf Landwegen verhindern sollten. Die besten Lagen dafür waren so an Flusszusammenflüssen neben Fern Verbindungswegkreuzungen. Dem entsprachen in Ostböhmen Hradec Králové und etwas nördlicher die Lage von der Ortschaft Ples (Pless) am Zusammenfluss der Elbe mit der Úpa (Aupa) und Metuje (Mettau) dort, wo der alte Polnische Weg über die Mettau und Elbe in Richtung Jaroměř führte und wo davon der Weg nach Trutnov (Trautenau) abzweigte. Bereits 1764 wurden in Varianten Pläne zum Bau von neuen Befestigungsanlagen erstellt, die nicht nur als Militärstützpunkte, sondern auch als Versorgungsstelle für das Feldheer dienen sollten. Das Konzept der Festungsanlage in Ples fertigte der französische Ingenieur Claude Benoit Duhamel Querlonde aus. Aufgrund der Entscheidung von 1765 wurde die neue Festung in den Jahren 1766–1778 in Hradec Králové gebaut. Während des Bayerischen Erbfolgekrieges (1778–1779), als westlich von Jaroměř eine Linie von Feldbefestigungen gebaut wurde, zeigte sich, dass Hradec Králové zu weit entfernt von der Grenze liegt. Nach Kriegsausgang wurde ein Umbau der Festung in Angriff genommen und auch die Festung in Ples gebaut.

Das einreihige Kolonisierungs-Hufendorf Ples erstreckte sich am linken Mettauufer über dem Hang zum Flusstal. Der Festungsbau wurde 1780 nach dem Aufkauf der Herrschaft Smiřice (Smiřitz) begonnen, wozu Ples gehörte. Die Bewohner des Mittelteiles von dem Dorf mussten ihre Immobilien verkaufen und in die neuen Dörfer Rasošky (Rasoschek) und Nový Ples (Neu Pless) umziehen, die außerhalb des Festungsbereichs ausgemessen wurden. Manche zogen nach Rozběřice (Rozbeřitz) am südlichen Ende der Herrschaft Smiřice, weitere siedelten sich am westlichen Stadtrand von Jaroměř an. Im Laufe der Jahre 1780–1790 wurde am Zusammenfluss der Elbe und der Mettau die moderne Bastionfestung Ples (seit 1793 Josefstadt genannt) nach theoretischen Voraussetzungen des Marshalls Vauban, seines Nachfolgers Louis de Cormontaigne und der französischen Festungsschule in Mézières gebaut. Gemeinsam mit Terezín (Theresienstadt) gehört sie zu den Gipfeln des französischen Festungsbauwesens im 18. Jahrhundert. Querlonde realisierte sein Projekt von 1764 als erster bis Ende 1783. Dann wechselte ihn Oberstleutnant Franz Lauer ab, der im anspruchsvollen und allseitig komplizierten Projekt einige Vereinfachungen vornahm. Die Festung wurde 1787 zur Nutzung übergeben, ihr Abschluss wird zum Jahre 1790 angegeben, jedoch die Bauarbeiten liefen bis zu Beginn des 19. Jahrhunderts weiter. Der Festungsbau erreichte so seinen Gipfel erst in den Jahren 1805–1811 mit dem Bau der Christi-Himmelfahrt-Kirche. In den Jahren 1807 und 1813 erhöhten die Verteidigungsfähigkeit der Festung zwei vorgezogene Lünetten im nördlichen Vorfeld. Im Jahre 1851 wurde vor die Redoute Brdce (Przeberg, Perzenberg) eine Lünette vorgesetzt.

Die **Festung bestand aus drei Teilen** – der oberen Festung über dem linken Mettauufer, dem sog. Kronwerk (Kronenfestung), welches die Übergänge über den Fluss schützte, und der Redoute Perzenberg, welche auf die Anhöhe zwischen die Elbe und Mettau vorgesetzt wurde. Die Befestigung bildeten die Hauptschanze mit Bastionen und Kurtinen, der Graben mit Ravelins und die äußere Befestigung mit gedecktem Weg mit Sammelplätzen und Böschungsvorfeld, worunter sich zwei Ebenen von Abhö-, Minen- und Verbindungsgängen befanden. Ein Bestandteil der Befestigung waren Kasematten, die zu der Führung des Abwehrfeuers und als Lager- und Unterkunftsräume dienten. Die Befestigung war am stärksten auf der vermuteten südöstlichen Richtung des Angriffs. Die Festung sollten rund 10 000 Soldaten verteidigen, die darin aufbewahrten Vorräte sollten sowie der Besatzung, als auch vor allem dem Feldheer dienen. Die Mannschaft war in Kasernen untergebracht, im Falle von Kriegauseinandersetzungen auch in Kasematten, Bürgerhäusern und auf freier Fläche des Kronwerks. In der Festung rechnete man von Anfang an mit Zivilisten, die während der Friedenszeit und im Krieg die Armeebedürfnisse versorgen sollten.

Josefstadt, deren Bebauung praktisch auf freier Fläche entstand, konnte die **Erfordernisse für eine ideale Stadt erfüllen**. Die Bebauung der oberen Festung wurde auf rechteckigem Grundriss konzipiert. Auf der Kreuzung der Mittelstraße, die das Jermerer und Neustädter Tor verbindet, mit der orthogonalen Straße zu dem Königgrätzer Tor wurde der zentrale Hauptplatz vermessen, drei kleinere Plätze entstanden hinter den Toren. In den geräumigen Gebäuden im geschützten nördlichen Teil der Festung entstanden Kasernen, das Gebäude der Kommandantur, Pavillons für die Unterkunft der Offiziere und ihrer Familien, ein Munitionsdepot, das Militärspital, das Verpflegungs- und Bauamt. In den kleineren Gebäuden entstanden nach und nach Bürgerhäuser. Für Bürgerhäuser auf großen Parzellen wurden Grundstücke auf der Nord- und Südseite des Hauptplatzes und an der Nordseite der Straße in Richtung Königgrätzer Tor reserviert. Die Wasserversorgung ermöglichten Brunnen, das Abwasser führt die bis heute funktionsfähige Spül-Kanalisationsanlage ab. Die Toten wurden ab 1790 am Musterfriedhof in Josefstadt beerdigt, der südwestlich von der Festung am Kataster von Rasošky angelegt wurde.

Kaiser Josef II. erklärte bereits 1781 Pless und Theresienstadt zu **Königsstädten**. Den zukünftigen Bauherren wurden mehrere Vorteile zugesprochen, ihre Häuser mussten jedoch strenge Baubedingungen erfüllen. Das erste Zivilgebäude errichtete 1791 der Festungssteinmetz Johann Rumpelmayer. Den Bauvorgang in der Festung leitete das Heeresbauamt. Die meiste Bebauung entstand im Laufe der ersten zwei Drittel des 19. Jahrhunderts, juristisch selbständig wurde die Stadt 1833. Bis zu dieser Zeit wurden ihre Angelegenheiten vom Magistrat in Jaroměř verwaltet. Die Stadtgemeinde genoss seit Anfang an den Ertrag von der Bierbrauerei und der Branntweimbrennerei, welche das Militär versorgten und in den Jahren 1840–1844 in die neu errichteten Gebäude im südlichen Stadtteil übertragen wurden. In der Stadt lebten ungefähr 3000–5000 Soldaten und 2000 Zivilisten.

Zu der Festung gehörten in Friedenszeiten drei Munitionslager, welche bei Jezbiny und östlich von Semonice platziert waren. Im Umkreis von 600 Fortifikationsklaftern um die Festung herum wurde die **Demolitionszone** bestimmt, wo nur Gebäude stehen konnten, die dem Demolitionsrevers unterlagen. Damit verpflichtete sich der Besitzer die Bauwerke binnen **drei Wochen nach** Aufforderung der Heeresämter zu beseitigen. Die Demolitionszone beschränkte bis zur Aufhebung der Festung im Jahre 1888 die Bautätigkeit auf der Flurebene Na Ptákách und um die Kreuzung der Kaiserstraßen Na špiči herum. Eine ähnliche formal nicht aufgehobene Zone im Umkreis von 400 Fortifikationsklaftern umkreiste die für Friedenszeiten errichteten Munitionslager und reichte bis in die Flächen der Festungsziegeleien an der Trautenauer Straße. Vor der Jakobivorstadt in Jaroměř stand darüber hinaus eine Befestigung, die von vier Lünetten und doppelter Schanze gebildet

war, die wohl bei dem Bau der Lünette Perzenberg im Jahre 1851 eingingen. Südlich von der Eisenbahn entstand 1871 am Fuß des Festungsvorfelds eine Zuckerfabrik, später in Čerych's Textilfabrik umfunktioniert.

Eine große Besatzung blieb in Josefstadt nach der Aufhebung der Festung 1887 bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Nicht lange nach der Aufhebung der Festung begann die Demolierung der Befestigung und eine neue Bautätigkeit auf den frei gewordenen Grundstücken. Seit dem Ende 19. Jahrhunderts begann das allmähliche **Zusammenwachsen von Jaroměř und Josefstadt** mit der Bautätigkeit nördlich vom Eisenbahnübergang an der Straße in Richtung Špice (Spitze). Südlich von der Eisenbahnstrecke entstanden zu Beginn des 20. Jahrhunderts bei der Čerych-Fabrik Arbeiterhäuschen und Militärlager und wo auch während des 1. Weltkriegs ein von fünf Josefstädter Gefangenlagern entstand, die 1926 liquidiert wurden. Im Jahre 1924 erhielt die Stadt Josefov die meisten Festungsgrundstücke und auf der Stelle der demolierten Festungselemente entstand eine neue Bebauung. Das Josefstädter Straßennetz nördlich von der Elbe knüpfte nicht an die großartige Jermerer Achse Na Ptákách an, die in Richtung zu dem Fuß der Josefstädter Elbebrücke orientiert war. Die Bebauung des Gebietes, vollendet erst am Ende des 20. Jahrhunderts, wurde mit dem Bau von dreizehn Genossenschafts-Doppelhäusern nicht lange nach 1924 begonnen.

Die Bewohner von Josefov grenzten sich während der ganzen Zeit der Stadtextistenz immer gegen Jaroměř ab. Die ungleiche Rivalität beider Gemeinden schloss erst das Jahr 1948 ab, als durch einen amtlichen Eingriff **Josefov mit Jaroměř zusammengeschlossen wurden**. Das bestimmende Element des Lebens in Josefov war immer die Armee, in den Jahren 1968–1991 außer der tschechoslowakischen auch die sowjetische. Josefov als **authentische klassizistische Festungsstadt** wird seit 1971 als städtisches Denkmalschutzgebiet geschützt. Der intakt erhalten gebliebene historische Stadtkern von Jaroměř wurde als städtische Denkmalzone erst 1990 erklärt, aber seine Denkmalwerte wurden seit den 70er Jahren respektiert. Nach dem Abzug des sowjetischen Militärs und der massiven Reduktion der Armee der Tschechischen Republik in den Jahren 1993–1995 erhielt die Stadt Jaroměř die meisten Militärgebäude und -grundstücke. Mit dem Abzug der Armee verlor Josefov den wichtigsten Arbeitgeber und die ehemalige Festungsstadt wartet auf eine bessere Zukunft, da die Militärgebäude möglicherweise in Wohnungen von dem nicht allzu weit entfernten Hradec Králové umfunktioniert werden könnten.

Jaroměř

Jaroměř is a town in east Bohemia, today's Hradec Králové region, at the confluence of the Elbe, Úpa and Metuje Rivers. It is situated in an altitude of 250 meters above the sea level and its current population is 12 433. Jaroměř also administers the fortress town of Josefov.

The Jaroměř region **has been settled** since a long time ago; almost all prehistoric cultures have left traces in the region. About the mid-10th century East Bohemia became a part of the Přemyslid state as well. Historians used to assume that Jaroměř and its surroundings had been owned by the Slavníkovci family, however, the current knowledge refuses that. The establishment of the Přemyslid castle is probably to be linked with Břetislav I (1035–1055) who introduced new impulses in the state administration. Břetislav called several castles after his relatives – Jaroměř got its name after his uncle, Prince Jaromír († 1035) who had brought Břetislav to the Prague princely throne. The site was also important due to its closeness to the path connecting Prague with Kłodzko, Wrocław and Poland which crossed the Czech border near Náchod. However, Jaroměř did not become an administrative castle (*divitates, urbes*) and it was a part of a district supervised by the Hradec (Králové) Castle. In 1125 Cosmas wrote about “the Hradec Castle and the surrounding region with four fortresses" which probably included Jaroměř as well. In 1126 Jaroměř was mentioned in connection with the imprisonment of a member of the Přemyslid dynasty. No information is available about the look of the castle; its shape was probably identical with the perimeter of the subsequently built fortification walls. Located on the top of a hill surrounded with the Elbe River, the castle became a natural landmark of the area, however, its constricted and wet surroundings were not suitable for the development of a large settlement. In spite of that there was some construction development around the castle; a church dedicated to the Virgin Mary was built on the opposite bank of the Elbe probably in the 12th century. We know where approximately the church was located; the building itself was destroyed during the Hussite wars.

In the first half of the 13th century the region surrounding Jaroměř ranked among fairly densely populated areas of the northern part of the Hradec region. Which was why a new market and urban center was obviously needed. Even though the **first specific reports about the town date from 1298**, it is likely that it was King Přemysl Otakar II (1253–1278) who had the municipality established. Due to the landscape and the proximity of the town of Hradec Králové, Jaroměř developed as a moderate town whose citizens were mostly of the German origin. The confined space prevented generous urban concepts applied for example in České Budějovice or Pilsen. The young town, like the castle, had the main entrance gate on the western side where the Elbe could be crossed; on this site the Pražská Gate was built. In the vulnerable neck on the east side of the municipal area, the Náchodská Gate with the Church of St. Nicolas was situated. The fact that the church was dedicated to St. Nicolas reflected the market and business activities of the town. The Church of the Virgin Mary in the suburb ‘over the water’ was used as a parish church for a long time; after the mid-14th century the town was dominated by the municipal Church of St. Nicolas. **The Přemyslid castle ceased to exist and no traces of its existence have remained**; in the late 13th century the construction of a ‘new’ royal castle was considered, however, we have so far lacked all and any written reports or tangible traces of its existence. The settlement around the castle gradually turned into a suburb, the regional network of paths got stabilized and Jaroměř became a significant business intersection on the route from Bohemia to Silesia and Poland.

From the turn of the 14th century Jaroměř was mentioned as a part of the **group of royal dowry towns**. Yields from such towns were intended to support the queen or the widowed queen. The concept of dowry towns was introduced probably in 1305 after the death of King Wenceslas II to support the young widow Elisabeth Richeza of Poland. The concept of dowry towns was only confirmed by law at the troubled times after the Přemyslid dynasty died out in 1306 and King Rudolph I of Bohemia, the second husband of Elisabeth Richeza, died in 1307. On 5th October 1307 the Roman King Albert and his son Frederick, who strove to win the Bohemian Kingdom after the death of his brother Rudolph, wrote a deed in a military camp near the Opatovice monastery by means of which they provided the widowed queen with five dowry towns whose list expressly included also the town of Jaroměř. At the same time the deed significantly extended economic and administra-

tive privileges of these towns in return for their accepting German mercenaries during the winter of 1307/1308 who were to arrive in Bohemia to enforce the right of the Habsburg family to the Bohemian throne. The stipulation prohibiting Elisabeth Richeza from ceding these towns to a third party not approved by the towns' citizens was very important. The document was paradoxically issued by men who in fact had no right to intervene in internal matters of the Bohemian state. The deed was probably based on a presumption that Frederick would become the Bohemian King. The aforementioned privilege granted to the queen-widow was reconfirmed (even though no specific towns were listed) in an agreement concluded in August 1308 between Frederick of Habsburg and Henry of Carinthia by means of which Frederick waived his right to the Bohemian throne in favour of Henry. Jaroměř was involved in political-military events also in 1315 when disputes between King John of Bohemia and Czech noblemen culminated. Silesian army troops of Bolko II, the Duke of Jawor, settled down in Jaroměř and in some other dowry towns as per Elizabeth Richeza's order; however Jaroměř burghers drove the soldiers out of the town probably referring to the privilege that Elisabeth was not allowed to cede her towns to third parties unless she obtained consent from its burghers.

In 1337 King John extended in all his towns, i.e. also in Jaroměř, the competences of municipal councils and restricted the rights of the royal vice-chamberlain (an officer who was in charge of royal towns) to intervene in activities of municipal councils. Jaroměř was granted another significant privilege by King Wenceslaus IV who, on behalf of his father Charles IV, allowed the local citizens to dispose of the municipal property.

In connection with the inclusion of Jaroměř among significant royal dowry towns the **architectural development of the town probably culminated**. This included the construction of the system of bricked fortification walls and two municipal gates – the eastern Náchodská or Jakubská Gate and the western Pražská Gate. The eastern gate situated in the immediate vicinity of the newly built St. Nicolas' Church was reinforced with special advanced fortification structures – so called ‘Varty’ (Guards). Most residential buildings were made of wood up until the great fire in 1538. Since the town was quite small, the buildings mostly adjoined the fortification system. A complicated street network typical of most colonization towns was missing from Jaroměř. A town hall was not mentioned in Jaroměř up until the 16th century.

The most significant structure which gave the town its Gothic look was the impressive three aisle municipal church of St. Nicolas. The emerging royal town certainly resented the fact that its parish church was an old suburban church, the Church of the Virgin Mary, and the town itself had no church at all. The very centre of town probably lacked space for a representative church, and therefore, it was located in the south-eastern corner of the town layout; in this way the southern part of the presbytery and the southern outer wall of the church were incorporated in the southern section of the town fortification walls. We do not know the exact date of the establishment of the church which had formally been just a chapel of the suburban church at the beginning; we can assume that the church itself was established sometime in the mid-14th century; questions regarding the links between the church and the problematic castle and the exact location of the monastery of Augustinian monks (and their relationships with the church) are yet to be answered.

The religious importance of the town grew significantly in the mid-14th century in consequence of the establishment of an **independent monastery of the Order of St. Augustine** that was supported by Charles IV and the first Prague Arch-Bishop Arnošt of Pardubice. The establishment of the monastery was linked with the suburban Church of the Virgin Mary to which the newly established monastery obtained the patronage right. However, monks were dissatisfied with the location of the monastery (a low level of safety, a wet place) and they asked the Arch-Bishop Zbyněk Zajíc of Házmburk to have the monastery relocated to the municipal church; they were allowed to do so provided that they continue performing parish functions for the municipal church of St. Nicolas and also the newly built church of St. Jacob in the Náchodské (Jakubské) suburb. It is unlikely that it was the Augustinian Order that started the construction of the Church of St. Nicolas after 1404; it is more likely that they only continued the previously launched construction project by raising the perimeter walls and building partition walls between church aisles; the church comprised one tall nave and two lower side aisles. The church premises also featured a municipal guard tower which adjoined the south-western corner of the church, however, it was not architecturally connected with the church (after the fire in 1538, it was replaced with a new tower in the north-western corner of the church; this structure collapsed in 1753 and the role of municipal belfry was taken over by the neighbouring gate which has survived till today). It is unclear where exactly the monastery was situated in the town. It is usually assumed that it resided in the building of today's deanery located north-westerly of the church (house no. 1), however, there is no document proving this fact. And we can also reasonably assume that the monastery first resided in some rented burgher houses. The short stay of Augustinians in the town up until the beginning of Hussite wars (16 years) probably did not provide them with enough time to build a truly representative monastery building.

The last report on Jaroměř as a royal dowry town from the pre-Hussite era originated from 1412 when Sigismund the ‘heir to the Bohemian crown and an aspirant king’ agreed to registering 10 000 Hungarian guildens which were to be guaranteed by dowry towns in favour of his brother Wenceslas' IV wife Sophia of Bavaria. However, Sophia never took over control of the dowry towns since she left Bohemia soon after Wenceslas' death in 1419. We do not know whether reform thoughts came to Jaroměř at that time and whether they found some followers. A report on Jaroměř priest Mikuláš who was accused of spreading heretic thoughts in 1374 was found in literature sources, however there is no reliable prove for it.

At the **beginning of Hussite wars** Jaroměř, led by German speaking burghers, supported Sigismund of Luxembourg who accommodated a garrison in the town in April 1420. A year later, after Sigismund's departure from the country, Prague Hussites, subsequently joined by those from Tábor, set off to seize towns in central and east Bohemia. While for example Chrudim, Vysoké Mýto or Polička were occupied without bloodshed, the occupation of Jaroměř on 15th May (on 9th May according to the so called Old Prague Collegiate chronicle) was recorded in the history of town as one of the most tragic events during which many Jaroměř burghers and their wives drowned or were burned to death. During this event the era of the Jaroměř Augustinian monastery ended after 72 years of existence; some reports say that twenty one priests were burned to death and other reports speak about eight dead monks including Provost Stephen and fourteen priests from surrounding villages who had sought refuge in the town. The monastery was plundered and damaged and its property was taken over by Jaroměř municipal authorities. The Church of the Virgin Mary ceased to exist during the Hussite wars. Jaroměř underwent a violent religious as well as ethnic change and as early as in 1421 Prague Hussites took over control of the town and appointed the mayor as well as the municipal council, utilized the military power of town citizens and col-

lected income which had belonged to the king. In 1423 after Žižka's victory by Strachův Dvůr, Jaroměř left the Prague Municipal Association and joined Tábor Hussites; after Žižka's death they became a part of the military organization called orphans. Jaroměř burghers fought on the part of orphans up until the fatal battle of Lipany. Even after that Jaroměř opposed Sigismund and surrendered only on 14th August 1436 at the Jihlava Diet.

Sigismund gifted Jaroměř, along with other dowry property, which was partly pledged, to his wife Barbara of Celje († 1451) by means of a deed dated probably 11th February 1437. The property was presented along with all privileges and incomes the way these had been used by Queen Sophia of Bavaria from the time of her coronation († 1425); Queen Sophia interrupted her contacts not only with Jaroměř by her departure for Pressburg at the end of 1419 and by subsequent submission of the property to Sigismund. Jaroměř burghers resented especially the fact that Sigismund issued a deed sometime in 1436–1437 by means of which he pledged the monastery villages of Doubravice, Malý Tebešov and Říkov including a mill and a river, six ponds, one and a half fans of groves, meadows and the Mnichovec forest to George of Chvalkovice, the former captain of east Bohemian Hussites († after 1437) for 400 threescores of groschen; when George died the property was transferred to his sons.

After the death of Albert II of Germany anarchy spread around the Bohemian Lands again; it soon affected the dowry towns as well and order was re-established only after Barbara of Celje returned to Bohemia in 1441. After 1440, during these anarchistic times, the country was controlled by regional landfrieids (regional defensive confederacies which were to enforce a legal order). After some hesitation, Jaroměř eventually joined the Hradec landfried which was incorporated in the union of East-Bohemian landfrieids led by Hynek Ptáček of Pirkštejn. **A large-scale dispute burst out between Barbara and Jaroměř** in 1444. The whole issue started because Jaroměř burghers refused to hand in the reeve's office along with all property that pertained to it. On 4th January 1445 the queen issued two deeds by means of which she attempted to rectify the situation. While councilors were willing to compromise, representatives of the general municipal assembly led by Husite priest Pavel protested and seized the Town Hall. Some councilors were killed, some were forced to leave. Queen Barbara who lacked sufficient military forces pledged the town to George of Poděbrady on 24th April 1445 (for 1000 threescores of groschen, and in case of his increased costs and capital expenditures for 1500 threescores of groschen) asking him to reestablish order in the town. The queen required that a new coat of arms (a she-lion enwound in a crown of thorns) be assigned to the town to punish it. The new coat of arms replaced the original coat of arms with a double scale. The queen's influence in the East-Bohemian towns became even weaker after these events: having handed over the administration of dowry towns to George of Poděbrady, she lived in Mělník and was satisfied to receive money levied from the towns. As a result of that the dowry towns participated in all important events in the country. It is impossible to find out whether the restless events of 1445 were related to the destructive fire on 20th June 1446 which seriously damaged buildings in Jaroměř. It was probably this fire during which the oldest Jaroměř municipal written documents – received as well as recorded in the town – burned down. Jaroměř deed dated 5th October 1448 reports that rebels were punished by expulsion from the town after George of Poděbrady conquered Prague in September and those who were willing to solve the issue amicably were allowed to return back. Jaroměř burghers promised to respect George of Poděbrady and they undertook to pay 80 threescores of groschen a year up until the pledge was paid off by the king or queen. At the same time the scope of property which belonged to George was defined. The survived deed also documents that a late medieval castle was situated near the Prague gate; the castle had been made of a provost house (today's house no. 38), however, we do not know its look.

On 28th August 1454 Ladislaus the Posthumous **confirmed Jaroměř its privileges** and determined that an anniversary market be held on the holy day of Pentecost. Ladislaus also issued a deed acknowledging the pledge of 1000 threescores of groschen in favour of George. George subsequently intervened and asked the new King Ladislaus to pledge the Jaroměř Castle with the mill under the church in favour of Vaněk of Valečov, his faithful colleague, and for some time also the burgrave of the Jaroměř Castle and the royal vice-chamberlain; the pledge was issued for 300 threescores of groschen by means of a deed dated 16th October 1454. In 1458 George of Poděbrady took over the throne and the dowry property was taken over by Queen Johana of Rožmítal († 1475). However, the situation was difficult in Jaroměř, which was why the king issued a deed on 26th June 1464 by means of which he formally guaranteed to the vice-chamberlain his right to the property pledged in his favour; the municipal property was supposed to be ceded to the queen. Jaroměř and Valečovský agreed on 22nd November 1465 that the castle and the Podkostelní mill were to be transferred to the town. Both the buildings remained in the hands of the municipality and only later on were taken over by private entities. To secure Jaroměř's privileges George issued a confirmation deed on 5th March 1466 which documented again that the influence of Bohemian queens on the dowry towns kept decreasing. Jaroměř, which was a part of the old-town legal group, received a confirmation of the existing habit of appointing town councillors. The reeve's office was bought out by the village and the office, renewed every year, was held by a municipal reeve.

Under the rule of Vladislaus Jagiello, affected not only by an increase of estates' power and decrease of ruler's power, but also by disputes between the nobility and royal towns, Jaroměř citizens received several deeds that clearly documented problems and worries which they had faced. At the same time these deeds documented the **gradually perishing relationship between Bohemian queens and dowry towns**. Thanks to a number of such privileges (beside others the right to levy customs duty on goods, organizing a new annual market on the Epiphany holiday) the income of the town increased significantly and the support of market activities contributed to the development of crafts and trade. An inscription 1511 is to be found on the St. Nicolas' Church, which refers to construction works that could be performed as a result of an increase of municipal income; the church could finally get a roof after many decades.

Jaroměř entered the beginning of the Middle Ages with an ambition **to build a dominion (a municipal farm) in the surroundings of the town**. Disregarding the temporary ownership of the monastery property, these ambitions – supported by an idea that land property meant power and magnified by competition with the nobility on several levels – had originated from the Jagiello era. As of 1547 Jaroměř, which was surrounded by several large noble manors, controlled seven villages, some forests and ponds as recorded in the period land register; property owned by the hospital was registered separately. At that time Jaroměř administered a medium sized dominion comprising 12 villages and approximately 169 settlements. Based on a complex analysis of a long period of time we assume that Jaroměř citizens did not transform villages from which taxes were levied to directly owned ones as many other towns had done; they did so with regards to the size of the hill on which the 'town' was located, i.e. the area of full municipal law that

was in fact one street which formed the Jaroměř square. The number of families which could aspire to forming the local municipal elites was very limited. That was probably the reason why also people from taxed villages that had a truly specific relationship to Jaroměř (people from these villages were even members of the brotherhood of church singers) were allowed to buy houses. The size of the hill was an obstacle which – in spite of the fertile lowland by the confluence of rivers – made Jaroměř a small town with a limited cultural potential, low population and economic activities that concentrated mostly on the local market.

In consequence of the unsuccessful anti-Habsburg resistance movement Jaroměř was affected by **king's political and economic sanctions** in 1547; a royal reeve was appointed, appeals from the municipal court had to be heard by the appellate court from 1548, the municipality lost its land property and had to pay a fine of 2000 Meissen groschen. Soon afterwards the Bohemian Chamber sold the Jaroměř municipal property, which had been registered in the land register, to Jan of Pernštejn; only the parish and hospital property was returned to Jaroměř already in 1547. Another part of the former municipal property was returned to the town in 1549, however, under the condition that income coming from this property would be primarily used for *'education of priests, pupils and the poor'*, and only the remaining money could be allocated for the settlement of municipal debts, repairs of town buildings and other necessary municipal matters. In consequence of the political development, or specifically subsequent sanctions, and also due to the existence of large noble dominions in the surroundings, Jaroměř permanently ranked among the smallest municipal dominions as far as its property was concerned.

With regards to **changes in economy of towns** in the 2nd half of the 16th century we can notice **systematic** purchases of farms which specialized in plant and animal production both within the town premises and in villages owned by the town. During the pre-White Mountain era Jaroměř owned always only one farm, from 1588 the Klouzkov farm (the Dolany farm was owned by the town only from 1674). Wheat, rye, barley and oats were grown in the surroundings of Jaroměř; grapevines and fruit were grown in Brdce and on the marlstone hill. Vegetable gardens were situated for example in Ostrov. Except for fertile fields there were also meadows near the town, especially in lowlands by the river. Rye and oats were grown in surrounding villages situated in higher altitudes. As regards municipal companies and buildings, we know about the municipal malthouse which was situated under the St. Nicolas' Church where the municipal mill was also located (a water treatment plant became a part of it during the Thirty Years' War); we can find a municipal spa behind the Long Bridge (sold in 1662) and also a municipal brickworks which ceased to exist during the 17th century. We assume there was also a municipal weighing machine since it was mentioned in reports from the times of the Thirty Years' War.

The 16th century also brought several destructive fires. On 9th August 1523 both Jaroměř suburbs burned down; some sources reported 82 destroyed houses, some even more. We have no information whether the fire destroyed the cemetery Church of St. Jacob; however, its renovation was completed in 1530: after the renovation it was a single nave late Gothic structure with a tower in the front façade (two portals of the Saxon type have survived). Another strong fire came on 12th September 1548; it affected the Church of St. Nicolas (beside others, the south-western tower burned down), the parish office, the school and the Town Hall where an unknown amount of official written documents was destroyed; new municipal books which have been the oldest survived official sources from Jaroměř date back only to 1549. Information from the renewed official records documenting barren places in the town for several years following the fire suggests that structures on the northern side of the square were predominantly made of wood, which was also reflected by the local name the *'Wooden side'*. The southern side was mentioned in records up until the early 17th century as the *'Stone side'*. Renaissance trends arrived in the town only in the late 16th century when the Town-Hall was newly built; only cellars have survived till today. The fire also seriously damaged the complex of fortification walls which gradually lost its protective function due to lack of municipal money needed for regular maintenance.

The pre-White Mountain Jaroměř has been also remembered as the site of the **willful murder of the Lithuanian Prince Dmitrij Luhartovicz Sangusko**. The story started at the Polish royal court where Dmitrij was brought up and where he met Elisabeth, a daughter of the late Elias Ostrozecjy of Volhynia. Due to a number of intrigues the lovers ran away to Bohemia where they were chased by a Polish troop and detained. On the way back the group was stopped in Jaroměř upon an order of regional captains because the arrival of the troop in Bohemia was considered an intervention and violation of rights and peace. Polish captors were afraid they might be forced to release Dmitrij, and therefore, they murdered him on 3rd February 1554 in a local pub. In spite of their protests, his body remained in Jaroměř where the corpse was buried in the church at municipal costs (the tombstone is located in the wall of the northern church aisle).

Superstitious people subsequently believed that the strong **plague epidemics** which spread around the town and its surroundings in 1555 was the punishment for the above described events; unless records exaggerated, 1100 people died in the town during the epidemics. This is the first historic report which at least partly specified the number of Jaroměř citizens. As of 1568 Jaroměř reported the following property to the Bohemian Chamber for the purpose of determining taxes: a parish, a school, a municipal farm and 303 houses (of which 61 in the inner town plus 99 and 60 in two suburbs – the Jakubské and the Pražské, and the rest in other parts of the town). As regards the **number of houses**, Jaroměř was the 16th largest royal town while for example Čáslav, Kolín or the nearby Dvůr Králové were smaller. Approximately 2000 people probably lived in Jaroměř; they performed the basic range of crafts and trade activities and also produced agricultural products especially to fulfill the needs of the local market.

Beside various troubles citizens of royal towns were more and more burdened by taxes and after 1567 the tax burden was even more significant. The tentacles of the **credit system** gradually grabbed not only the municipality, but also its citizens: they were not only creditors but also debtors or stood surety for someone else's debts or borrowed things. This frequently resulted in disputes and court petitions. A decision of the municipal council from 1596 which confirmed the credibility of official records documented that the municipal district where Koldín's municipal rights had applied from 1579 was in a complete mess because some people ignored their being summoned to the municipal court where the council made decisions or being required to be heard by the reeve or they did not respect the credibility of records in municipal books or in cut up charters. This proved a rather low cultural level in the context of the period royal towns. However, we know from randomly survived records that even Jaroměř burghers had bookcases in their homes (even though we are unable to find out how many books and how valuable ones they possessed). Several people who graduated from universities came from Jaroměř; some of these educated men wrote verses which we rank among humanistic poetry. From the religious point of view, Jaroměř ranked among traditional bastions of the Utraquist belief; before the mid-16th century the Lutheran philosophy spread there too.

Like most non-Catholic towns Jaroměř joined the **estates uprising** in 1618 as a passive participant; the town contributed large amounts of money based on orders and provided the estates army with in-kind support. After the Battle of White Mountain the town ranked among the punished ones. Jaroměř's real property was confiscated in 1622, and it was returned back only six years later when the town, having been subjected to strict coercive actions and emigration of a number of non-Catholics, presented itself as a Catholic town; after 1627 it even had Catholic administration. Jaroměř was first saved from the direct negative influence of the war, but most citizens as well as the municipality were affected by the regular as well as extraordinary financial contributions and their standard of living, which had been burdened by pre-White Mountain financial problems, started deteriorating. Jaroměř households were obliged to provide housing for soldiers and also to submit in kind contributions. Not only imperial soldiers required contributions, but also Swedish troops which seriously damaged and plundered the town four times (1639, 1645, 1646, 1648). These adverse events resulted in a serious decrease of town citizens.

While many other towns started gradually flourish during the post-war years, Jaroměř stagnated. Changes came only in 1666–1667 when the municipal council **sold deserted plots in Jaroměř square**. This increased the income the town obtained from its citizens, and there were more people to levy taxes from (the taxes included a broad range of contribution duties) and to pay back the town's debts which have not been settled yet like in other towns. We can see lots of construction activities in the town in the late 1660s. However, **the fire which burst out on 8th August 1670** resulted in fatal consequences for the town's citizens. Two thirds of houses in the town, a part of the fortification system – both of the 'Varta (Guards)', almost the whole Svatojakubské suburb and some of the houses under the fortification walls were reduced to ashes. The fire spread over a roofed wooden bridge spanning the Elbe to the other side of the river. The fire destroyed a total of 124 houses and shelters, the Renaissance Town-Hall (subsequently rebuilt in the Baroque style), the Church of St. Nicolas (in consequence of the damage to the building, pillars on the southern side were reinforced, the northern watchtower was lowered and some side altars were added) and the Church of St. Jacob (which burned down to the level of the presbytery and its tower was rebuilt in the Baroque style), the deanery (a wooden house up until 1780), the school, the municipal mill with the water treatment plant and the municipal malthouse. The period municipal scribe claimed that the fire was divine retribution for debauched life of local citizens (he mentioned drunkenness among others). Land authorities introduced various systematic measures to establish order on the official level; these land authorities were to become the ones to address various administrative matters. At the turn of the 18th century they were also involved in a dispute between the town and the taxed villages which resulted from complaints raised by villagers who thought that some serf duties were unfairly assigned to them. Even though the disputes were eventually decided in favour of the town and confirmed by registration of the decision in the land register, we can see from the survived archival documents that disputes which had originally been more of legal cases rather than anarchistic resistance were still addressed by state authorities in the early 1790s.

While attempting to enhance royal towns and win control over their economy, **revenue authorities were established** in most royal towns including Jaroměř. Their officers were employed by the state and they were also assigned to levy taxes. In 1719 Queen Eleonora required an inspection of the dowry towns and as a result of that officers discovered frauds in parish and hospital accounts and also in accounts of brotherhoods of church singers; money was loaned without mortgages, sometimes even without obligations and sometimes no interest was charged. It was also discovered that regular construction maintenance was not performed, which resulted in subsequent greater expenses. Unacceptable behaviour of some councilors who breached non-disclosure obligations was pointed out. Insufficient supervision over butchers, bakers and pub owners who cheated on their customers was also pointed out. The committee said that Jaroměř beer tasted like a harmful wish-wash. The town was also reprimanded for the debt as of 1716 about which no information was given to the vice-chamberlain's office. Inspectors were also dissatisfied with accounts of toll collectors and with the state of the fountain. The municipal council did not even keep a council manual in which minutes of council meetings were to be recorded. The municipal scribe, who was the only one in the town, was reprimanded for being too lazy. Jaroměř citizens were asked to remedy all the identified problems if they wanted to avoid a fine. The town where qualified doctors appeared as late as in the early 18th century (people had been treated by barbers by then) and the first pharmacist was there in 1681 (the pharmacy was in the Jakubské Suburb) continued to lag behind in a number of aspects. This was also documented by a complaint by the vice-governor's office and by regional captains from 1725 who claimed that Jaroměř citizens who performed all basic crafts did not hold the Tuesday market and repeatedly also failed to organize a market on St. Bartholomew's day.

At the time when the **Baroque piouness** flourished during the first decades of the 18th century several structures were erected. These included mainly the Marian column situated in the square (today there is a copy; the original is in bastion no. 1 in Josefov) made by Matyáš Bernard Braun and his pupil Řehoř Thény who is buried in the crypt of the dean church and probably designed also the peak Baroque sculpture of St. John of Nepomuk in Jakubské Suburb (the original is placed in the stone collection museum). Braun arrived in Jaroměř when he married Marie Alžběta Misielišová, a daughter of an important Jaroměř burgher, in 1719 whom he met while he executed orders in the Kuks Castle. Braun's tombstone the 'Weeping women' dates from about 1730; he made it for his mother-in-law Anna (a copy of the tombstone is in the municipal cemetery and the original in the stone collection museum). An equestrian sculpture of St. Wenceslaus dates from 1707; the sculpture was commissioned by Anna Marie, a daughter of imperial reeve Václav Kosiště, to commemorate her father; she had it placed on the gate by the church. A decorative stone relief sculpture depicting the municipal coat of arms dates from the same year; it is located on the town gate (and a belfry at the same time) which had adjoined the church since the Renaissance times. In front of this gate there was another tower (gate) called The Virgin as written sources from the 17th century indicate. Several houses in the square which date from the time of the long-term renovation of the town after the destructive fire boast Baroque features.

From the point of view of **road network**, Jaroměř was fairly unimportant up until the 18th century; there was only a marginal road from Hradec Králové along the western bank of the Elbe River. The main road from Hradec Králové to Lower Silesia ran along the eastern bank of the river, via Skalce. In Ples (on the site of Josefov) the road crossed the Metuje River and continued to the Jakubské Suburb which was why it bypassed not only the town centre, but also the square by the St. Jacob's church. The road continued north-easterly to Dolany where it branched off to a road heading towards Trutnov and Silesian Landshut (Kamienna Góra) and to a road to Náchod (the road from Hradec to Klodzko). In the third quarter of the 18th century this road network

was substituted by straight imperial roads. In the direction from Prague there was a road from Chlumec nad Cidlinou and Kukleny to Hradec Králové. Another road started at the Pražské Suburb in Hradec and ran north-westerly to Ůlibice; a new road branched off this road near Plotiště, ran to Jaroměř, passed through the centre of the town and continued to Náchod along the original route which had been straightened up (the road connecting Kukleny and Plotiště was only built after 1950).

In 1780 the **Josefov stronghold** was established south of Jaroměř, on the site of a village called Ples (completed 1790). The most serious consequence of the establishment of the stronghold was the **restriction of construction development due to the fortification (artillery) safety zone**. To ensure as short connection as possible between the Hradec and Josefov strongholds the old road which ran along the left river bank via Skalice and ended at the outer western gate of the stronghold was renovated. To connect the stronghold with Dvůr Králové and Trutnov a road encircling the western side of the fortification walls and heading to the area south of the Chapel of St. Anna in Pražské Suburb was built. At this site it crossed the road to Prague and continued north along the western edge of Cihelny to Dvůr Králové. A connecting road was built from the northern gate of the stronghold to the above described bypass road which made the shortest route from the stronghold to Jaroměř.

The establishment of the stronghold caused a significant change in the settlement structure of the Jaroměř conglomeration. The village of Ples was almost completely destroyed including the church and the farm and only its eastern quarter was retained and made a 'new' village called Starý Ples. The most western part of the village also survived and was turned into a settlement called Dolní (or Vodní) Ples. The necessity to accommodate many people from the destroyed parts of Ples resulted in the construction of two brand new villages behind the border of the stronghold – Nový Ples and Rasošky in 1781. The settlement network around Jaroměř expanded also in consequence of so called 'Raabization' – a reform by means of which seigniorial estates were distributed among farmers (Jezbiny, Dolní Dolce, Horní Dolce). Another new settlement – Polcovský farm – comprised only farm buildings divided into dwellings. All the mentioned villages were situated quite far away from the town and only Jezbiny became a part of the town at a later time. However, the new village of Cihelny grew right next to the developed areas of the Pražské Suburb. It comprised detached houses whose plots were separated from large settlements.

In 1753 Jaroměř lost its landmark – the town belfry by the Church of St. Nicolas which collapsed in that year. However, otherwise the town flourished during the second half of the 18th century – between 1757 and 1785 the **number of houses** in suburbs grew two and a half times as compared to the situation in 1757 (the whole town of Jaroměř had 438 houses in 1785). During this time the so called Velká Obec (between the Chapel of St. Anna and the town) and the Malá Obec (south of the town) were filled up with houses. The built-up area of Jaroměř did not expand for further hundred years (the development only became denser). In 1778 artillery stations were built in the hilly terrain westerly and northerly of the Elbe (between 1780–1790 gunpowder storage facilities for the Josefov stronghold were built northerly of Jezbiny). A new deanery building was built in the inner town between 1785–1786. In 1788 a regulated magistrate was established in the town. Jaroměř was not affected by cancellation of religious institutions during Joseph's reign. The first half of the 19th century was the time of **destruction of fortification walls** in Jaroměř like in other towns – it is said that the outer Pražská Gate was pulled down in 1820 and probably so was the eastern gate with the Virgin tower on the 'Varta' (only a bridge has survived), while the inner Pražská Gate existed up until 1840. A **chain bridge** – the third oldest one in the Bohemian lands – spanned the Elbe in 1831 (it existed up until 1884). A school (house no. 3) was built by the Church of St. Nicolas between 1840–1842.

In connection with the **revolutionary events of 1848** a militia troop was established in Jaroměř. An association of patriotic readers called Slavic Lime Tree strove to enhance the national life in this town situated close to the ethnic border. The importance of Jaroměř grew when a district court of justice was established in the town in 1850; this court was subjected to the district authority in Dvůr Králové nad Labem up until 1885 and then again from 1888. On 28th August 1850 the municipal committee was elected and on 31st August 1850 the municipal board was elected. František Bolech was appointed the first mayor. The administrative reform required rebuilding of the Renaissance Town-Hall in 1851 because new imperial authorities moved in there.

In 1856–1857 a **railway line** from Hradec Králové was built; in the following year the line was extended via Dvůr Králové to Trutnov; it disturbingly ran right across the Pražské Suburb. In 1859 a railway line to Česká Skalice and Malé Svatoňovice was opened, and in 1868 extended to Poříčí.

In 1858 Josef Etrich started a business in the Hubrykovský Mill no. 25 (Pražské Suburb) in the curve of the Elbe by the northern edge of the Pražské Suburb. In 1863 he built a flax mill and became the first businessman in the Czech Lands to process jute. Various community associations were established in the town as a result of a more relaxed political situation after 1860; (the Sokol Sports Association was established in Jaroměř in 1862 which made it the second oldest one in Bohemia – preceded by Prague only). During the Prussian-Austrian war in 1866 the Josefov stronghold made intense preparations for defense and in connection with that all alleys situated far and wide were cut down. The stronghold eventually did not participate in the fights at all. In 1873 the Bažantnice (Pheasantry) forest situated east of the Jakubské Suburb was cut down. The period up until approximately 1880 can be described as a transient one when pre-requisites for subsequent turbulent events gradually developed. This is reflected by statistical data as well. In 1836 Jaroměř had 510 houses and 3417 citizens. By 1880 the number of houses hardly increased (533) while the number of inhabitants grew rapidly (5877).

Real **modern urban development of Jaroměř** started only in the 1880s when Mayor Antonín Vodák was in the office; he was substituted by Karel Lánský in 1891. The first and at the same time the most significant project was the construction of an impressive neo-Renaissance building of the Municipal House (the Na Ostrově boys' school) no. 4 (Pražské Suburb) in 1884–1885; the building was designed by Arnošt Jenišovský and is situated on the southern part of Ostrov between the Elbe and the mill raceway. It became an integral part of the town skyline since a street was built from the southern side of the square to the new prominent structure across a new bridge spanning the river; the bridge was built in 1884 as well. In 1885–1890 a park covering the whole Ostrov was established. An Italian-style neo-Renaissance villa no. 180 (Pražské Suburb) of Doctor Jan Náhlavský built in 1888 according to a design by František Hellman was incorporated in the park; nowadays there is a library in the building. Other significant structures were built about the mid-1880s: in 1884 a public hospital no. 83 (Pražské Suburb) was built, in 1885 barracks for the militia no. 221 (Jakubské Suburb), and between 1887–1888 a new cemetery was established.

The **cancellation of Josefov's fortress status** in 1888 was the key prerequisite for further urban development of the town. In spite of

the fact that this restriction was cancelled, the growth of the town was not very significant by the end of the 19th century. The number of houses grew (1880–1900) by four only, the population by 473. The most significant industrial plant was the expanded factory of Josef Etrich. The factory for processing leather and production of belts in building no. 101 (Pražské Suburb) situated between Husova Street and the railway line to Turnov was established by František Václav Polický in 1882. Several natural disasters disturbed the life of the town – in 1896 a part of the square burned down and the damaged houses were rebuilt or replaced with new two-story ones with historicizing façades. In 1897 the town was affected by a devastating flood which seriously damaged the Ostrov Park. In 1901 banks of the Elbe were modified and between 1902–1907 the Elbe and the Úpa Rivers were regulated in the urban area.

In the early 20th century **Jaroměř industry** experienced an unprecedented development. Factories of Josef Etrich and František Polický expanded again and new premises were established; their location was picked fairly randomly and caused problems in conceptual urban development of the town. Municipal power plant no. 47 (Jakubské Suburb; Na Valech) was established in 1903 and it required closing of (and subsequently even filling up) the long northern mill raceway.

The town assigned Jaroslav Čermák to create a **regulation plan in 1902**. In 1906 Dušan Jurkovič made a regulation plan of the Na Ptákách villa neighborhood (south of the town). The construction activity was concentrated primarily in this neighbourhood: 1901–1903 a Neo-Renaissance – Art Nouveau gym of the Sokol Association no. 240 (Pražské Suburb) was built according to a design by Josef Podhájský (it was soon turned into a theatre); 1905–1906 a Neo-Renaissance secondary school of crafts no. 260 (Pražské Suburb) and no. 243 (Pražské Suburb) designed by František Hellman was built; in 1913–1914 an Art Nouveau girls' school no. 352 (Pražské Suburb) designed by Ladislav Skřivánek was erected and between 1912–1913 a modernistic villa of Otakar and Karla Čerychov no. 321 (Pražské Suburb) designed by Vladimír Fultner and Oldřich Liska was built. Beside these landmarks, smaller but architecturally interesting villas were built in the town. This neighborhood ranks among the most remarkable urbanistic complexes originating from the early 20th century in the Czech Republic. Sumptuous villas were built at other places of Jaroměř before the 1st World War. The most valuable modern structure was built in the Pražské Suburb – the Wenke & Son department store no. 295 (Pražské Suburb; nowadays there is a museum in the building); it is an extraordinary modern architecture structure with cubistic features where a concrete-iron frame was used for the first time in the country outside Prague and a glass curtain wall for the first time in continental Europe; the building was designed by Josef Gočár in 1908 and it was built between 1910–1911. From 1880 till 1910 the number of houses increased from 533 to 618 (and by 1921 the number grew to 673, while a larger portion of houses was built before the war). The population grew from 5 877 to 7 859. The whole conglomeration expanded from 707 to 842 (953) houses and from 12 462 to 13 861 inhabitants.

The First World War (1914–1918) disrupted the development of Jaroměř; 180 men from Jaroměř and 38 from Josefov died in battlefields. A camp for prisoners of war was established in Josefov, and on 6th October 1915 martial law was declared and lasted until the end of the war. After the war Jaroměř managed to continue its pre-war prosperity. Most of the local factories were modernized and enlarged. New factories were built between Nádražní Street and the railway by the confluence of the Úpa and Elbe Rivers. In 1927–1928 the town skyline obtained a new landmark – a water tower (designed by František Janda) – a part of a new water distribution system in the town.

In the 1920s and 1930s the **territorial growth of the town peaked**. Significant public buildings were erected in the 'Na Ptákách' neighbourhood during the second half of the 1920s: between 1925–1928 a grammar school no. 423 (Pražské Suburb; designed by Oldřich Liska); between 1927–1928 a temple of the Czechoslovak Hussite Church no. 424 (Pražské Suburb; designed by Bohumil Kubeček); between 1926–1928 the Tyrš' gymnasium of the Sokol Sports Association no. 556 (Pražské Suburb; designed by Bohumil Kubeček) located near the stadium built in 1921; in 1926 a District health insurance company no. 191 (Pražské Suburb; designed by Milan Babuška) and in 1928 the folklore-style timbered building of Bouček's puppet theatre no. 238 (Pražské Suburb). The above list shows that an extraordinary number of public structures was constructed during a short period of time (while emphasizing the celebration of the tenth anniversary of the establishment of Czechoslovakia in 1928). During that time the town was managed by Mayor Karel Višňák (1919–1926) and his successor František Libřický (1926–1931). More architecturally valuable villas were constructed in the 'Na Ptákách' neighbourhood. New houses grew also in the southern part of the neighbourhood, along Jiráskova Street. After 1928 the intensity of construction works decreased and since there were large undeveloped plots between both parts of the neighbourhood, a regulation plan for these areas was created, however, the construction did not continue in the 1930s. A similar, but smaller, neighbourhood called 'Na Ptákách' as well developed also southerly on the territory of the town of Josefov. However, a railway line made it impossible to merge both the residential areas.

No new construction projects were implemented in the inner town during the inter-war period, and so **it has retained the historic look**. The only large structure was the Public Savings Bank no. 38 from 1932–1935 (designed by Jaroslav Rössler). A shop of the Bata Company was built next to it in 1936. In 1933–1934 a bypass of the historic centre running from the eastern end of the new Tyršův Bridge (originating from 1931–1933) along the northern side of Jaroměř promontory was built. A block of Art Deco apartment houses no. 119 (Jakubské Suburb) was built by the Church of St. Jacob in 1923–1924 and house no. 120 in 1924–1925 (designed by Bohumil Kubeček), and easterly of the church a large school no. 142 (Jakubské Suburb) was built. A large neighbourhood of residential houses organized on a grid street plan was established in 'Na Vrších' location northerly of the Jakubské Suburb. Numerous high-quality funeral plastic sculptures were made for the Jaroměř cemetery during the inter-war period.

The basic **outline of a grid street plan for individual construction** was also marked out in the Pražské Suburb on a triangular territory south of the Na Špiči road junction. The largest number of houses was built along Na Studánkách Street. However, this area did not get fully developed during the inter-war period either and large free plots remained there. Beside individual renovations, no new construction projects were implemented in the old part of the Pražské Suburb. The most significant building was the Art Deco Community house no. 378 (Pražské Suburb) from 1924 (designed by Bohumil Kubeček) in Husova Street. The premises of Jaroměř hospital expanded significantly.

The number of houses grew from 673 in 1921 to 880 in 1930, however, the number of houses in 1950 (1031) is more important – the increase originated mostly from the inter-war period. The number of inhabitants grew from 7401 to 8127 (1930). The whole conglomeration grew from 953 to 1283 (1535) houses and from 14 171 to 16 420 citizens, which was the historic maximum resulting mostly from the large number of soldiers in Josefov army barracks. As the 'Na Ptákách' neigh-

bourhood in Josefov and the Na Studánkách Street in Jaroměř expanded, both **the towns architecturally merged** in the 1930s.

The Munich Treaty (1938) paralyzed the town. Villages by the northern border of the district were occupied and annexed to the Nazi district of Trutnov. Jaroměř was linked with Dvůr Králové only via Nazi Germany or via a long detour. The first German occupational troops arrived in Jaroměř on 15th March 1939. In 1942 the Jaroměř court district was incorporated in the political district of Hradec Králové. The life in Jaroměř during WWII did not differ from the life in many other towns in the protectorate. Many men from Jaroměř left the country to fight for freedom.

The first allied troop to arrive in Jaroměř was the American military mission on 8th May 1945, however, the town was liberated by the Red Army only on 10th May 1945. After **the liberation** the pre-Munich district border was re-established and Jaroměř hosted a new political district. After 1945 there was a significant population drop resulting from settling territories originally inhabited by German-speaking people. While in 1930 the population of Jaroměř was 8127, the number dropped to 6753 by 1950, i.e. to 83%. **Large industrial factories were nationalized** right in 1945 and the rest continued after the Communist coup in 1948. Between 1947–1950 the large Jaroměř Pond was built. In 1949 the Jaroměř district was expanded, however, Jaroměř retained the status of a district town till 1960 only when it was subordinated to the Náchod district (the southern part of the district including Smiřice was attached to the Hradec Králové district). In 1948 the **town of Josefov was integrated with Jaroměř**.

Industrial factories were subjected to various reorganizations in the 1950s and 1960s and also new companies were established: the East-Bohemian Poultry Company (1957), KARA Jaroměř – a company growing rabbits, minks and foxes (1966). As regards residential buildings, at the turn of the 1950s only a few houses were built in Bavlňáská Street and a complex of residential buildings at the junction of Svatopluka Čecha and Na Zavadilce Streets.

The development of the town followed the **overall development plan** prepared by the Stavoprojekt Hradec Králové Company; this plan was subsequently substituted with a new urban development plan. The first **prefabricated housing estate** (called Czechoslovak-Soviet Friendship) was built in the first half of the 1960s in the Pražské Suburb on the site of the so called Velká Obec. In connection with it the southern raceway (1963) was filled up and the **Ostrovský Mill** (1969) was pulled down. After the housing estate was completed, the Na Ostrově Park was renovated. The Na Ptákách housing estate grew from the mid-1960s on the undeveloped territory between two parts of the 'Na Ptákách' neighbourhood. Along with the housing estate, a multi-story building – today's Community centre for children and young people no. 176 (Pražské Suburb) – was built. It was inconsiderately located in a park in front of the secondary vocational school no. 260 (Pražské Suburb) and 243 (Pražské Suburb). Due to both the housing estates the population kept slightly growing (7687 in 1980). Beside flats, new public amenities were also built in the town. From the second half of the 1970s till the 1980s a housing estate was built also in the Zavadilka neighborhood. There was also a limited number of individual construction projects in Jaroměř which primarily filled up free plots on the town premises.

In the second half of the 20th century a new factory was established (nowadays GUMOTEX Automotive) between the Polického factory and Na Klouzkové Street. To avoid heavy traffic transiting through the town, a new road via a new bridge over the Elbe was built in 1978–1982; the new road significantly disturbed the urban structure in the vicinity of the Tyršův Bridge. Especially due to the construction of apartment buildings the population in Jaroměř increased to historic maximum. As per the census performed in 1991 the population of Jaroměř was 9012 and there were 1159 houses (the whole conurbation had 12125 people and 1736 houses).

The municipal authority in Jaroměř was promoted to an authorized municipal authority and in 2003 the town became the centre of an administrative district of a municipality with extended competences. A branch of the Heritage Conservation Bureau with competences all over the Hradec Králové region has been seated in Josefov since 2003.

In the 1990s some companies in the old industrial zone went bankrupt, however, two new industrial premises were established: by the confluence of the Úpa and Elbe Rivers and on the western edge of the town. Large supermarkets were built in the town at the beginning of the 21st century. Only very few individual construction projects (for example the ones in U Nemocnice Street) were implemented at that time. The number of houses increased to 1295 by 2011. The number of inhabitants decreased both in Jaroměř (8381) and in the whole conglomeration (11 953) by 2011. The construction of a new neighborhood of detached residential houses started in the Jakubské Suburb behind the cemetery about 2012. Future development of the town shall respect a new urban development plan dated 2017. The completion of the D11 highway from Prague to Wrocław is expected to be one of the key moments. The section connecting Hradec Králové and Jaroměř started in 2018 and is supposed to be completed in 2022 (the completion of the section connecting the Czech Republic with Poland is planned for 2024). A northern bypass (proposed 2021–2023) is a prerequisite for calming down traffic in the town. A southern bypass that is expected to be connected with the road to Třebechovice pod Orebem will take transiting traffic away from the center of Josefov.

Josefov Fortress. During the Seven Years' War (1756–1763) when Prussian armies repeatedly attacked Bohemia and Moravia arriving via Saxony, Silesia and Kłodzko army authorities of the Habsburg-Lorraine monarchy found out that it would be necessary to fortify the new northern border of the lands of the Bohemian crown. New permanent fortification systems were to prevent enemy armies' operations. The period doctrine required that new strongholds block both rivers as well as roads. Based on that the best locations were by confluences of rivers and by road junctions. In east Bohemia there were two locations which corresponded with this requirement – Hradec Králové and a bit more northerly the Na Plese site by the confluence of the Elbe, the Úpa and the Metuje Rivers; at this site an old Polish road was crossing the Metuje and the Elbe and headed towards Jaroměř while a road to Trutnov branched off from it. As early as in 1764 plans for various options for the construction of new strongholds were prepared; these strongholds were to become not only supporting military bases, but also supply sites for field armies. Design for the Na Plese stronghold was made by French engineer Claude Benoit Duhamel Querlonde. Based on a decision from 1765 a new stronghold was built between 1766–1778 in Hradec Králové. The War of the Bavarian Succession (1778–1779) during which a line of field strongholds was situated westerly of Jaroměř made it apparent that Hradec Králové was situated too far from the border. After the end of the war renovation of the Hradec Králové stronghold started and the construction of the Na Plese stronghold was launched.

The single-row colonization village of Ples was situated on the left bank of the Metuje River over the edge of the river valley. The construction of the stronghold started in 1780 after the dominion of Smiřice – which also controlled Ples – was bought out. People who lived in the central part of the village of Ples had to sell their houses

and move over to new villages of Basošky and Nový Ples established outside the planned stronghold. Some people left for Rozběřice at the southern edge of the Smiřice dominion and others settled down on the western edge of Jaroměř. During 1780–1790 a new bastion-type stronghold of Ples (from 1793 called Josefov) was built according to theoretical presumptions of Marshall Vauban, Louis de Cormontaigne and the French stronghold school in Mezières. Along with Terezín (Theresienstadt) it ranked among **masterpieces of the French fortification architecture** of the 18th century. Querlonde continued implementing his design from 1764 up until the end of 1783. After that he was substituted by Lieutenant Colonel Franz Lauer who introduced some simplifications in a sophisticated and generally demanding project. The stronghold was ready to be used in 1787 and its completion is dated 1790, however, construction works continued up until the early 19th century. The construction of the stronghold was completed only when the Church of the Lord's Ascension was built between 1805–1811. In 1807 and 1813 the defensive power of the stronghold was increased by two advanced lunettes situated in the northern forepost and one lunette in front of the Hradecká gate. In 1851 another lunette was placed in front of the Brdce redoubt.

The **stronghold comprised three sections** – an upper stronghold situated over the left bank of the Metuje, a so called Korunní stronghold protecting the paths crossing the river and the Brdce redoubts (*Przeberg*) located on a hill between the Elbe and the Metuje. The fortification comprised the main bulwark with bastions and curtain walls, a moat with ravelins and an outer fortification structure with a covered path with assembly points and a sloping down forepost under which two levels of listening, mine and connecting corridors were situated.

The stronghold comprised casemates intended for defensive firing, storing goods and accommodating people. The fortification walls were strongest on the south-eastern side from where an attack was presumed. Approximately 10 000 soldiers were supposed to stay in the stronghold and supplies stored in there were intended not only for the garrison, but especially for the field army. Soldiers were accommodated in army barracks and in case of a war also in casemates, burgher houses and on free areas in the Korunní stronghold. The presence of civilians was planned in the fortress from the very beginning since they were expected to fulfil needs of soldiers during peaceful times as well as during a war.

Josefov which was built on a 'green field site' could fulfill **requirements for a perfect town**. The upper stronghold had a grid layout. The main square was located at the junction of the central street connecting Jaroměřská and Novoměstská Gates with the perpendicular street running towards the Hradecká Gate; three smaller squares were situated outside the town gates. In large blocks in the protected northern section of the stronghold the following buildings were built: army barracks, the headquarters, buildings where army officers stayed with their families, an ammunition warehouse, an army hospital and buildings for procurement and civil engineering authorities. Burgher houses were gradually built in smaller blocks. Large burgher houses were built along the northern and southern side of the main square and along the northern side of the street running towards the Hradecká Gate. The town was supplied with water from wells and waste water was drained through a rinse-up sewage system which has been in operation till today. Deceased people were buried in an exemplary Josephinian cemetery established south-westerly of the stronghold on the cadaster of the village of Rasošky.

Emperor Joseph II declared Ples and Terezín **royal towns** in 1781. Future builders enjoyed a number of advantages, however, their houses had to comply with strict construction rules. The first civilian house was built by stronghold stonemason Johann Rumpelmayer in 1791. Construction activities in the stronghold were controlled by the civil engineering authority. Most buildings were built during the first two thirds of the 19th century and the town became legally independent in 1833. By that time its matters had been administered by the Jaroměř municipal authority. The town community would always take advantage of yields from the brewery and from spirits production which supplied the army, and between 1840–1844 moved over to newly built houses in the southern part of the town. Approximately 3000–5000 soldiers and 2000 civilians lived in the town.

Three peace-time ammunition warehouses situated over Jezbiny and over the eastern part of Semonice were part of the stronghold. A **demolition zone** of 600 fortification fathoms was delimited around the stronghold; only houses subjected to demolition reverse could be built within this zone. Their owners had to undertake to remove their structures within three weeks upon a request from military authorities. The demolition zone restricted construction activities on the 'Na Ptákách' location and around the intersection of imperial roads called Na Špici up until its cancellation in 1888. A similar zone of 400 fortification fathoms, which has not been formally cancelled till today, encircled the peace-time ammunition warehouses and reached all the way to fortification brickworks situated along the road to Trutnov. In front of the Jakubské Suburb in Jaroměř there was a fortification system comprising four lunettes and two bulwarks which probably disappeared after the construction of the Brdce lunette in 1851. South of the railway line a sugar refinery was established by the edge of the fortification forepost in 1871; at a later time it was turned into Čerych textile factory.

A large garrison remained in Josefov even after the stronghold status was cancelled in 1887; the garrison stayed there up until the end of the 20th century. Shortly after cancellation of the stronghold status the demolition of the fortification system started and new buildings were built on the emptied plots. At the end of the 19th century **Jaroměř and Josefov started merging** gradually; buildings were constructed northerly of the railway crossing along the Ke Špici Street. South of the railway, near the Čerych factory, houses for workers and army warehouses were built in the early 20th century. One of five camps for prisoners of war operating in Josefov was established in this area during the First World War; the camps were liquidated in 1926. In 1924 the town of Josefov obtained most fortification plots and new buildings replaced the pulled down fortification structures. Josefov street network north of the Elbe did not extend the generous Jaroměř axis running along Na Ptákách Street and further down towards the Josefov bridge over the Elbe. The first buildings to be built in this area were thirteen semi-detached houses constructed shortly after 1924; construction activities in this territory were completed only at the end of the 20th century.

Citizens of Josefov had always competed with Jaroměř. The unequal competition between the two municipalities ended in 1948 when **Josefov was merged with Jaroměř** by means of an official resolution. The army has always been the decisive element in the life of Josefov; between 1968–1991 there were also Soviet soldiers beside the Czechoslovak ones. Josefov, as an **authentic Classicistic fortified town**, has been listed as a national heritage site since 1971. The intact historic centre of Jaroměř became a municipal heritage zone only in 1990, however, its historic value had been respected since the 1970s. After the departure of the Soviet army and massive reduction of the Czech

Army between 1993–1995 Jaroměř obtained most of the military buildings and plots. With the departure of the army Josefov lost its main employer and the former town-fortress has been waiting for its better future; it might for example become a residential centre for people from the nearby Hradec Králové.